

MAX DUG

Marthi
1938 3

SÆRGÆNDTÆ

	Fars
1. Bocity Baron—„Æxsidgæ mast“— (æmdzæv.)	3
2. Niger—„Fydoxy bon“	4
3. Griš—„Sergojyl“ (æmdzæv.)	7
4. Dzanajty S.—„Ordžonikidzejyl zaræg“	8
5. S. Stalskij—„Kadæg S. Ordžonikidzejyl“—Grišy. tælmac	9
6. Xozity J.—„Aræntyl“—(æmdzævgæ)	11
7. Ælbeğaty M.—„Æfsadmæ“ (æmdz.)	12
8. Kuydzægty V.—„Fædzæxst“—(æmdz.)	13
9. Basity Dz.—„Xærzbon!“—(æmdz.)	14
10. Dzanajty S.—„Uyryssag adæmon ystyr poet“—(statja)	16
11. N. A. Nekrasov—„Skholadzau“—Guluty Æn. tælmac	20
12. N. A. Nekrasov—„Æxsæzæm saxatyl“—Ar. Xadz. tælmac	22
13. N. A. Nekrasov—„Zinæjæn“—Ar. Xadz. tælmac	23
14. N. A. Nekrasov—„Ænæzongæ lymæn“—Guluty Æn. tælmac	24
15. N. A. Nekrasov—„Katerinæ“—G. Q. tælmac	25
16. Geor Qajtyqly—N. A. Nekrasovæn	26
17. Mamsyraty D.—„Nigery 'sfældystad“—(statja)	27
18. Niger—„Ændær Quaybady“—	39
19. Puškin A. S.—„Ærxuy barag“—A. Xadzybatyry tælmac	41
20. Bajzer Z.—„Uætærtý qæu“—	47
21. Nanity V.—„Mænæu“—(æmdzæv.)	52
22. Belegkaty X.—„Xosgærsty zaræg“—	53
23. Bekmærzaty A.—„Fæzzæg ærcydy“ (æmdz)	54
24. Balaty T.—„Card — amond... (æmdzævgæ)	55
25. Nanity V.—„Mæjruks æxsæv“—	56
26. Balaty T.—„Dy—færdyg“... (æmdzævgæ)	57
27. M. Giga—„Socialiston lrystony adæmon zardžytæ“—(statja)	58
28. Tætæri—„Dyuuæ zærdæjy“—kadæg (darddær)	60
29. Xronikæ	63

Bærnon redaktor Epxity Tætæri

Sekretar Plity Griš

Texnikon redaktor Bajmætaty P.

Bærnon korrektor Cogojty N.

Æmybyrd kænynmæ læværd ærcydis 5-V-38 azy. Myxuyrmæ læværd ærcydis 19-V-38 azy.

Myxuyron syftæ 4. Gæxxætty syftæ 2. Gæxxætty format 72x105.

Glavlity bærndžyn № Æ-1916.

Zakaz № 1812. Tiraž 2100

Cægat lrystony ASSR Rauhadady tipografi, gor. Ordžonikidze, Komlnterny üyng, 21

MAX DUG

CÆGAT IRYSTONY ASSR-Y SOVETON FYSDŽYTY AIV LITERA-
TURON ÆMÆ ÆXSÆNADON-POLITIKON ÆRVYLMÆJON ŽURNAL

1938

MART

3

CÆG. IR. ASSR-y PADDZAXADON RAÛAHDAD
ORDŽONIKIDZE

1938

М А Х Д У Г

(НАША ЭПОХА)

**ЕЖЕМЕСЯЧНЫЙ ЛИТЕРАТУРНО - ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ
И ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ**

ОРГАН СОЮЗА СОВЕТСКИХ ПИСАТЕЛЕЙ СЕВЕРО-ОСЕТИНСКОЙ АССР

1 9 3 8

М А Р Т

3

ГОСИЗДАТ СЕВ.-ОС. АССР
1938

*Bocity Baron.***ÆXSIDGÆ MAST**

Cavær nyxæstæj næ adæmy qyðzy
 Arldæræj radzuron, rasidon æz:
 Uazal zymægon bon, akæs ma, uyndzy
 Bajdzag is adæmæj Kremlyly fæz.
 Cæsty syg uadulyt adæmæn tuly,
 Amard næ zynarh, næ xury færdyg:
 Kremlyly fidar ændonæj kond khuly
 Baværdtam abon næ fidar mæsyg...
 Iræj, Kæsægæj, uæd Mæqqæl. Cæcænæj—
 Či næ zæhdzæni „næ uarzon kæm i?“
 Nal raxæsdzænis uyj adæmy 'xsænæj
 Radzyjau, qal bæxyl toxmæ jæ riu.
 Uarzon Sergoij ænænqælgæ mardæj
 Bæstæ nyzmælydi, zærdæ nyddur.
 Rast cyma rasquidta sudzgæ xur arvæj,
 Uyj xuyzæn uazal qyg riuy nymmur.
 Hæj, džidi, axæm tyx ærdzæn jæ xuylfæj,—
 Rajgas kæn adæmy uarzon zærdæ,
 Rajguyræn bæstæjy furdæn jæ guylfæj
 Razdax Sergoij mælætæj,— bærgæ!!
 Či næ jyn rattid jæ tudzy chyrt xosæn,
 Či næ jæ særy ærxæssid nyvond?
 Rattin mæ sær æz fyccag toppy xosæn,
 Hej, džidi, džidi, kuyd ædyx u zondl..

Iu zærdæ baxizyn susæg mælætæj,
 Susæg mælætæj, kuyd næ uyd jæ bon!
 Akæs-ma, baryzt nyr bæstæ jæ mætæj,
 Amard næ razdzæuæg, uarzon xæston.
 Rajguyræn bæstæ ærytydta sautæ,
 Raxasta zymæg dær masty dymgæ.
 Rast, cyma, arvæj xur rakæny'xauæg,
 Uyj xuyzæn adæm nyqqyustoj bynmæ.
 'Znag ta jæ midbylty susægæj xuddzæn.
 Axæm ænakkægtæ zonænt næ tyx!—
 Uydonæn toxy næ masty zyng sudzdæzæ
 Razdæræj tyngdær sæ zærdæ, sæ dzyx!
 Uazal qyzt zymæg, cy kænys fæltæræn!
 Mity thyfylty ual bauyrom, cæj!
 Staliny uarzon qæbatyr fæltæræn
 Axæm tymyhtæj nyuuyromæn næj!
 Akæs-ma, racæuync madæltæ, xotæ,
 Fidync Sergoijæn sæ fæstadzy xæs.
 Zilync sæ cury Sergoij matortæ,
 Alkæmæj quysy jæ fidar qælæs.
 Rajguyræn bæstæjy uarzon dær lymæn,
 Kæn, mæ xur, kæn, Sergo, sabyr fynæj.
 Calynmæ zæxx zila, ualynmæ uymæn
 Adæmy zærdæty amælæn næj!

Niger.

FYDOXY BON

— „Uyj ævippajdy,
Zæh, cy fenkhard dæ,
Dy mæ guyræn zæxx —
Urs sær, urs dzykku? —

Kæs, uæd zarægæj
Dy kuy ne'ncadtæ.
Dard dæ kolxozty —
Kaft, uæd ciny qær.

Ævi bacydi
Tas dæu iskæmæj?
Je dæ buc cardæn
Tærsys ajsynæj?..

— „Næ, mæ buc qæbul,
Tas mæ nicy is,
Rævdz, cættæ kuy dæn
Æz tyd yznægæ.

Rast, kæd æj fænda, —
Uæd mæ dombaj khux
Uymæn bajxaldzæn,
Zon, jæ riuvæjnæg.

Fælæ, buc qæbul,
Æz fydoxdzyn dæn:
Abon rog efir
Uac ærbaxasta:

„Mælæt — dur zærdæ —
Oj, dældzæx fæua —
Maxæn n'axsdziægtæj
luy askhæfta.

Dy dzæbæx, mijag,
Kæd næ bazydtaj, —
Či uyd amælæg,
Či lrystonæn?

Bajqus, rakænon
Æz xærz cybyræj
Uymæn je mbisond
Abon arhauau:

Uyd ænthysnæg bon,
Uad-iu baniudta,
Xuryl xurxortæ
Kodtoj uycy guylf.

Me'znag abuxta,
Rast chammar syrdaui,
Bon æxsævæj ua,
Fag mæ buc riuyf.

Oj, kuyd rædyvta,
Uyj mæ urs dzykku:
Oj kuyd myl cydi
Uyj jæ chyf khæxtæj!

Fælæ, — o amoud —
Arv kuy nynnæryd,
Æmæ saqq Sergo
Am kuy'rbalæuuyd.

Ciu, cy d'arvy nærd:
Dy kuy kastais,
Uyj jæ cæxærtæ
Am kuyd yskaldta!

Sau mih apyrx is,
Sau mih atar is,
Æmæ xudgæ xur
Arvæj baqazyd.

Tavy uycy xur
Mæn jæ qarm tyntæj,
Festad didinæg,
Kæs, mæ fidar riu.

Kæd bæstondæræj
Fændy bazonyn
Dæu Sergoij nom,
Či uyd, cavær uyd, —

Uæd, mæ buc qæbul,
Bafærs Uazajy, —
Urssær rakændzæn
Dæuæn arhæuttæ.

Kænnod Thepyle,
Je, Qæriuy xox,—
Uydon xorz zonyne,
Či uyd amælæg.

Terk ta'ppynædzux
Zary zardžyta
Saqq læg, saqq guyrdyl
Rast sædæ dzyxæg.

Dy dær baiftyndz
Nyr dæ qis fændyr
Æmæ zarædžy
Zæh Sergoij nom.

Karzæg bafædzæxs
Dy mæ cæuætæn:
Mysænt alkæddær
Uydon saqq lædžy.

Uyj qæsdarægæn
Radta ræstægæn,
Zon, jæ cyryn rlu
Barxl, uarzonæg.

Æmæ racahta
Ræstæg aræxstgaj
Nog card—didinæg,
Nog card—xury tyn.

Dardzæn uycy card,
Khord sædæ azty
Ari jæ dadžinty,
Zon, Sergoij nom.

Cærdzæn uycy nom
Nau, xædtæxædžy,
Traktor, pikkery,
Dizel, ampery.

Dzurdzæn uycy nom
Kærdæg, xory'fsir,
Kærdæg, xory'fsir,
Xæsty, fyndžy curl.

Mæskuy 21/11-37 az.

Griš.

SERGOJYL

Ærkhul u, sau tyrysa nodžy,
Tyxdžyn u acy bon næ qyg:
Næ cytdžyn partijy qæbultæj
Sæ iuæn axuyssyd jæ zyng...

Mælætmae sonty bontæj uyj
Ærmæst fælløjgænædžy uarzta,
Æmae jæ tug, jæ tyx, jæ card
Ægasæj uyj særyl ærxasta.

Æmae zyn u „fæquyd“, zæhyn, —
Ysrissy zærdæ 'rmæst jæ kojæ, —
Næ ruxs, næ særiбар zæxxyl
Kæj fæcux ystæm saqq Sergojæ...

Uyj nemæ bavzærzta æppæt
Næ zyn, næ rysty bonty maxæn,
Sæ uarzon adæmæn uydīs,
Cæsty syndz ta uydīs yznagæn...

Ælhyst, ælhyst fæua mælæt! —
Jæ sau kuyst bakodta ænafon,
Æmae jæ fællæjittæm Sergo
Nyr xudgæ nal ærkæsdzæn abon...

Ærkhul u, sau tyrysa nodžy,
Tyxdžyn u acy bon næ qyg:
Næ cytdžyn partijy qæbultæj
Sæ iuæn axuyssyd jæ zyng...

Dzanajty S.

ORDŽONIKIDZEJYL

(ZARÆG)

Rajguyræn sau xəxtý
Mæguyrtæ, sidzærtæ
Tar bontý bauarزتو dəu,
Xurau sæ særmæ
Yskaldtaj cæxærtæ dy,
Rambyrd sæ kodtaj, fíjaul
Çi dæm ystondžý mast,
Çi dæm bæhnædžý qast
Xasta ænæzivæg uæd,
Fedtoj dæumæ uydon
Sidzærtý mady uarزت,
Fedtoj fydy cin, rævdýd.
Dy uæd sæ zærdæjý
Ruxs zondæj bauahtaj
Fidænty nyfs æmæ cin,
'Znægtimæ kady tox
Terçý byl samadtaj,
Fesæft ældar æmæ 'xsin.
Uadau yzhordtaj dy
Mæjdarty barægæj,
Razmæ uyd artau dæ kast,
Cæcænæj, mæqælæj,
Iraej je kæsægæj, —
Mæguyrtæ iuył — dæ fars.
'Znægæj næ tarزتæ dy:
Leniny axuyræg
Rast uyd dæ toxý fændag.

Uarzon Staliny, —
Leniny axuyræg
Sæfy byntondær yznag.
Akæs, dæ cyræhtæ,
Sergo, næ bæstæjý
Sudzync ysthalytau nyr,
'Rttivync sæm zad xuymtæ
Kolxozty chæx fæztæj,
Xudync sæm xəxtæ, bydyr.
Akæs, dæ cyræhtæ,
Sergo, næ bæstæjý
Zavodty, fabrikty card
Ruxs kænync. Nog fæltær
Nog cardy ræzgæjæ,
Dzury dæ namysy zard.
Nikæd bon fesæfdzæn,
Nikæd, dæ zarægæn
Fidænty cardy jæ koj
Kusdžyty zærdæjý,
Sudzdæn fæsarænty
Ruxs nyfs: ysuæhd uæd fælojll.
Æz dær dæ nyfsæj nyr
Saxuyr dæn, zarægæn
Zonyn jæ xuyz æmæ j'ad,
Ne'ldar myn khaxta-iu
Tar bontý sau ingæn
Emynæ uyd yn næ zard...

23/X—36 az Ærydo

Sulejman Stalskij.

KADÆG SERGO ORDŽONIKIDZEJYL, CYTDŽYN STALINY UARZON XÆLARYL*)

Mæn ragæj acæhdyn fændy
 Dæuyl mæ fændyry tænty.
 Poet, dæ zaræg rakæn dy
 Jæ bolševik-fyrtyl Kavkazæn.
 Nyzzar jæ qæbatyr nyfsyl,
 Jæ biræ 'styr æntystytil,
 Æmæ syhzærin bydyrtyl
 Rast Leningradæj suang Kavkazmæ!
 Næ uarzon razdzogimæ uyd
 Kæddæridðær, uyj toxmæ syhd,
 Æmæ miluataæ jemæ cyd
 Jæ bazyrdžyn fyrttæj Kavkazæn.
 Jæ riuy — Stalinon nyfs fag,
 Jæ razvæd — Leninon fændag,
 Æd tyrysa cydis fyccag
 Jæ ixtæ fadgæjæ Kavkazæn.
 Mæguyr uyd max card. Sudzag ryst
 Ævdærzgæ, ne'stdžyty æxsyst,
 Æfxærdy mast næ riuty xyzt,
 Syhta uyj max zærdæ, xæxxontæ,
 Fyd card uyd max card. Uæd ædzux
 Jæ uardæj mit næ kodta cux,
 Uyd bastgond adæjmadžy xurx
 Sæ tihtyl khædzæxtæn, xæxxontæ.
 Uyd dune sau mihtæj æmbærzt,
 Ræsuhd mæjæn næ zynd jæ cæst
 Æmæ ma'vzongdærtæm ærmæst
 Kast ualdzæg qarmdærtæj, xæxxontæ.
 Æppæty ursdær — mity uard,
 Æppæty saudær — max fyd card.
 He, aftæ dune uyd ænkhard
 Kavkazy adæmyl, xæxxontæ.
 Mæguyrty rissæj bajdzag ærdz,
 Fyxtis næ mast næ riuty'mbærc,
 Æmæ ædzux uydystæm rævdz
 Mælæt, je — karz xæstmæ, xæxxontæ.
 Æhhæd ul Baxsydta næ mast.
 Æmbælttæ, razmæ uajut rastl..

Nynnærydis ævddæsæm az
 Xæcynmæ, arvnerdau, xæxxontæ.
 Næ Lenin ravdysta nyn card,
 Næ uængty toxmæ skodta art,
 Æmæ nyn Stalin radta kard,
 Ystyr nyfs radta nyn, xæxxontæ.
 Æmæ jæ ræbynmæ uæd, rast,
 Nyrryzt ægas dune, ævast
 Uad systad æmæ jemæ'skast
 Sæuæxsiit, 'xsargardau, xæxxontæ.
 Xuydta næ toxmæ uæd, æmbar,
 Max Staliny ændon xælar,
 Næ ragon axsdžag æmgar —
 Næxi zynarh Sergo, xæxxontæ.
 Uyj rajguyrd toxy'styr nærdæn,
 Qæbatyr toxy cæxærtæn.
 Sæ biræ sahæs mæguyrtæn.
 Uyj'vzongæj bazydta, æmbisond.
 Ævzongæj bazydta, bæston
 Dunejyl cardy styr zakhon,
 'Ssi Stalinon nyfsxast xæston,
 Kuysty qæbatyr læg — æmbisond.
 Uyj fedta: card dunejyl — tar,
 Mæguyr adæjmag u cahar,
 Ærcæudzæn razdzog æmæ tahd
 Æfsad æruiddzænæs æmbisond...
 Kænæm dyn kad nyr max dæuæn,
 Næ uarzon Staliny lymæn,
 Dy dæ fælløjgænæg lægæn —
 Jæxi Sergo, Sergo jæ uarzon!
 Dy fedtaj max særyl zyntæ,
 Dy xastgond axæsty uydta,
 Fæla Kavkazmæ nog cydtæ —
 Tox kodtaj nog,
 Sergo — næ uarzon.
 Dæ xælc iu nemæ uærtaj dy,
 Næ sabity nyn uærtaj dy,
 Lymæntæ ne xsæn 'vzærtaj dy,

*) Yskhuyddzægtæ Sulejman Stalskij Sergo Ordžonikidzeyj rajguyrty 50 azy bonmæ cy kadæg nyffy-
 sta, uymæj.

Æxsystaj sæ,—

Sergo — næ uarzon.

Kavkazy urs bærzond xæxtyl

Æxxuysmæ nyn fæzyndtæ dy,

Dy qaqqædtaj næ mæguyrty

Uæd ne'znagæj,

Sergo—næ uarzon.

Æd basylyq næ urs xæxtyl

Kuy fæzyndtæ ævsurh-bæxyl,

Uæd toxmæ rajguyræn zæxxyl

Dy kodtaj max,

Sergo — næ uarzon.

Læværdtaj-iu nyn xotyx uæd,

Læværdtaj daræs, xælc-æppæt,

Æmbærtaj nyl dæxi nymæt,

Rævdtdtaj max,

Sergo—næ uarzon.

Dæumæ kuy radta uæd jæ khux

Næ zynarh Kirov—cæsty ruks,

Uyj'znægty kodta pyrx ædzux,

Uyd dembal uyj,

Sergo—næ uarzon.

Cæuyl fætox kodtaj dzævgar,

Mæguyr dzyllæty 'styr qajtar,

Uyj abon maxæn u xælar

Uælxiz ruks cardy,—

Uynyn æj.

U kaddžyn bolševikon ard,

Kænæm næ razdzæudžytyl zard,

Ægasæj či radta jæ card

Uælxizy zyntæn,

Uynyn æj.

Grišy raivd.

Xozity Jakov.

ARÆNTYL

Uæræx cædisy aræntæ
 Ærbaruxs kæný bon.
 Fætuly mæj jæ avdænmae,
 Ærttivy bonvænon.

* * *

Yssæuy xur. Mæ aræntyl
 Lystæg xæssyn mæ cæst.
 Mæ khuxy—topp, mæ astæuyl
 Mæ qatara—ælvæst.

* * *

Fydy bæstæ—mæ guyræn zæxx!
 Dæuæn dæn æz nyvond.
 Mæ nyfs—dæ cin, mæ saulox bæx,
 Mæ kardy kom, mæ zond,

* * *

Uynyn: qyqqag yznægty bal
 Cættæ kæný xæstmæ;
 Cæltæ dæn æz, ærbakæs-ma,
 Mæ rajguyræn bæstæl..

* * *

Jæ mast fydgulæn nessydi,—
 Uyj nog ændzary art,
 Dzævgar ræstæg ta nercydi
 Jæ bærzæjyl næ kard.

* * *

Ærædžy næu,—ærbatyndz æm!
 Næu tas dæ dzyx æfsæn.
 Ævna! æmæ ta baxyncæm
 Dæ færsdžyta dæuæn!

* * *

Yssæuy xur. Mæ aræntyl
 Lystæg xæssyn mæ cæst.
 Mæ khuxy—topp, mæ astæuyl
 Mæ qatara—ælvæst.

Ælbegaty M.**ÆFSADMÆ**

Æz xærz sabijæ
Bæsty dzag riwæj
Addžyn, urs æxsyr
Biræ badadton.

Mæn ehau Cædis
Rast nyjjarægau
Nyr yssædz azy
Buc færvdydta.

Abon, rakæs'ma,
Æz xærz cættæjæ
Mad, fydy curæj
'Fsadmæ arast dæn.

'Styr—uæræx Cædis,
Darh jæ aræntæ.
Uymæn qaqqænæg
Æz ærlæudzynæn.

Kæd næ fydyznag
Maxmæ 'rbabyrsa,—
Uæd, jæxi zæxxyl
Pyrx ærcæudzænil

Æz mæ bæstæjæ—
Mad, fydy zæxxæj—
'Znadžy sau nyxtæm
Mur næ ratdzynæn!

Cægirpedskhola.

Kydzægty Valodja**FÆDZÆXST**

Saulox bæx mæ byny qazy,
Uarijau mæ cyrd xæssy,
Qældzæg, xudgæ mæm mæ razy
Sau-ærfyg čyzgaj kæsy.
Cæj-ma, qal čyzgaj, xæstonyl
Axæss uælbæxmæ dæ cæst:
Uyj čysylæj demæ 'sqomyl,
Uyj dæ cintæj u æfsæst.
Cæj-ma, avær æm uælbæxmæ
Qalæj cingængæ dæ khux.
Je ta ma, dæ fælmæn cængtæ
Dy jæ uæxsdžytyl ærtux.
Qaqqænæg cæuyn næ bæstæ,
Fæg mæm uymæn ls æxsar,
Fælæ fændyræj mæ fæstæ
Aræx-lu mæ nom yssar.

*Basity Dz.***XÆRZBON**

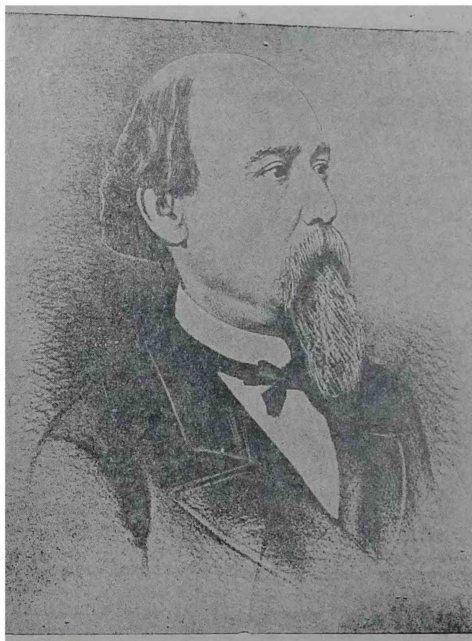
Xærzbon ual cæj, nana, xærzbon,
 Ænkhargomauæj ma kæs dardmæ.
 Cæuyn æz amondmæ, uyj zon,—
 Dombaj, qæbatyr Syrx Æfsadmæ.

Mæ fæstæ ma kæn sahæs, qyg,
 Dæ zærdæ ma rissæd mæ særyl.
 Bærzond ysbatt næ særmæ ryg,
 Fæcæuæm ruxs cardy khæsæryl...

Ærcæhd ma, cæj, cyzgaj, fændyr,
 Mænæn u rajguyræn mæ daræg.
 Kæny oæ cinmæ don čyr-čyr,
 Kæny næ cinmæ don jæ zaræg.

Xærzbon ual, cæj, nana, xærzbon,
 Ænkhargænægau ma kæs dardmæ.
 Cæuyn æz amondmæ, uyj zon,
 Dombaj qæbatyr Syrx Æfsadmæ.

9/IX—1937 az.

N. A. NEKRASOV,

*Dzanajty S.***UYRYSSAG ADÆMON YSTYR POET**

Nekrasov Aleksej fyrst Nikolaj rajguyrdi 22 nojabry, 1821 azy, Podolsky gubernij. Jæ syvællony dug arvysta Grešnevuy qæuy, Jaroslavsky gubernij. Jæ fyd uydi či fæmæguyrdæ, axæm pomeščik. Fælæ ma jæm uæddær uydi 100 qazajradžy. Nekrasov fyd kuysta æfsady, 28-æm Egersky polčy. Službæ kængæjæ jæ aræx sæuyn quydi iu ranæj ionæ ranmæ.

Iu axæm fændagyl cægugæjæ, Nekrasovy fyd rakuyrdta qæzdyg poljakag pomeščik Zarrevskij čyždyžy.

Nikolaj Nekrasov syn kuy rajguyrd, uæd jæ fyd Aleksej ysuæhdi æfsady službæjæ æmæ ærcardi jæ byntyl*) Grešnevuy — yssædz kilometry darddær Jaroslavskæj, Volgæj bylyl.

Æokhardæj cydysty Nikolaj syvællony bontæ, jæ tyzmæg, nalat guymiry fyd tirandzædætæm gæsgæ. Jæ tyran kand jæ kudsžytimæ næ, fælæ fylær talyng æmæ ænaxuyrgond uævgæjæ tyran uyð binonty æxsæn dær. Gycyl nicæjy tyxxæj dær, uyj nadta syvællættæ æmæ jæ usy dær rozgæj, nadta zæxkudsžyty, æxsævty aræzta orgitæ jæ uarættimæ, ænæuyj ta jæ ræstæg ærvysta cuany sæuynæj, khamæj qazynæj, ræsyg kænynæj. Jæ xuyzdær æmbælltæ uydyty cærgæojtæ — kuyjtæ, æmæ sæm či zyldi, uydon. Ændær nikæimæ fidydyta. Sæ qæu Grešnevæj iu zæxkusæg uyj tyxxæj mænæ aftæ dzury:

«Вот из-за чего у барина с барыней ссора постоянная выходила: старший-то сын, Коля, значит, больно любил с крестьянскими ребятами играть, отец не позволял, а мать покрывала; чуть услышит, что муж с охоты возвращается, бежит в сад к Коле, чтобы не застал его барин врасплох. Наши-то ребяташки сейчас за забор да в деревню, а Колю барыня в дом отведет. Ну, а в барской дворне наушники

были; сейчас же барину и доложат обо всем. Раз'явится он и привяжет жену, в наказание, к липе, строго-настрого запретит давать ей пить, а сам опять уедет на охоту. Коле-то жалко матери станет, по его же вине прострадала; придет к ней, к привязанной то, принесет стакан воды. Не мало ему за это отцовской платки попадало, а он все по своему делал.»

Qædtag — fyd æmæ kuyjty xicæuttly čysyl Nikolaj xuydyta jæ „razamondžytæ“. Jæ aly fars uymæj uældaj uydyta talyng zamany cardy nyvtæ. Uyj uydyta Vladimirsky — Sybyry ystyr fændagyl chæx xalatty midæg kuyd cydysty jæ rudzguyty curty axæstyta, qadamantimæ, uydyta sæ cæræn zæxxy (imenie) curty Volgæj dony tyxxæj-fydydæj kuyd cydysty burlaktæ æmæ quysta uydonæn sæ zærdæxalæn ænkhard zardžytæ.

Ucy uæzzau, talyng caharag cardy nyvtæ, aftæ arf baqardtoj čysyl Nikolaj zærdæmæ, æmæ sæ nikuy rox kodta, uyj fæstæ sæ mysyd je'mdzævgæty „Rajguyræn bæstæjy“, „Volgæjy“ — æmæ, ænd. Uyj fysta:

«В неведомой глуши, в деревне полудикой Я рос средь буйных дикарей, И мне дала судьба, по милости великой В руководители псарей.»

Ucy tar kuynæg cardy midæg syvællonæn jæ ruxsy chyrtyt, jæ zærdæluæuæn uyd jæ mad. Uyj ræsulhd xuyzytæ addžyn uarzon nyxxæsty fælyndy je'mdzævgæty. Ucy syvællony dudžy Nekrasov fedta jæ fydyfyn, je'znæg cahajrag card, fedta ældærtty eksplotatory cardy, jæ ænækæron uarzondzinad ta fedta — uæzzau cardy, tuxigænæg cahar adæmy zærdæjy.

Iuændæz azy kuy acyd Nekrasovyl (1832), uæd bacyd Jaroslavsky gimnazmæ. Je 'mbælltæ kuyd dzurync, aftæmæj Nekrasov ucy dudžy gimnazy jæ urokytæ axuyry kuyst næ, fælæ fylær činguytæ kæsny æmæ axuyrgændžytyl, ystæj školadzaulyl æmdzævgæty fyssyny kuyst kodta. Ucy æmæ

*) Byntæ — imenie.

dzævgætæ uydysty satirikon æhdaul fyst. Ælærdtoij axuyrgændizty saqetty, xud-ti syl je'mdzævgætæ.

Cyppar azy axuyry fæstæ Nekrasovy acux kodtoij gimnazæj. Uyj fæstæ jæn jæ fyd dær fæxæram æmæ jyn nal æxxuys kodta æxcæjæ. 1838 azy N-krasov jæ fydy uynaffæjæ quæmæ acydaid Peterburgmæ ælsædton sluzbæmæ. Radta jyn jemæ pismo iu inælarmæ. Nikolaj acydis Pet-rburgmæ. Jæ fydy uynaffæmæ næ bajquysta, aftæmæj bacyd ragæj jæ mad cy universitetmæ bælyd æmæ jyn axuyr kænyu akkag kæm kodta, uyrðæm.

Universitet Nekrasov sæmbæld je'mbælt-tyl æmæ jyn uydon dær bauynaffæ kodtoij universitetmæ ekzamen rattyn. Nekrasov ekzamen ne sfæræta iu predmetæj. fælæ uæddær uæhdibar qusæg studentæj bacyd. Uycy quyddadizty fædyl jæ fyd ysxæram is fyrtmæ: jæ khux yl auyhta, nal yn ærvysta æxca æmæ Nekrasovyl yskodtoij sau ystong buntæ. Uycy universitet 'stong bonty tyxxæj jæ mysinægty N.krasov fysta aftæ (1839-1841 az): „Ровно три гола, я чувствовал себя постоянно, каждый день голодным. Приходилось есть не только плохо, не только проголодь, но и не каждый день. Не раз доходило до того, что я отправлялся в один ресторан на Морской, где дозволяли читать газеты, хотя бы ничего не спросив себе. Возьмешь бывало для виду газеты, а сам подавишь тарелку с хлебом и ешь“.

Nekrasov an ystongæj ma 'mælajy xos fæci literaturon kuyst. Jaroslavljæ cy æmdzævgæt-ty tetrad ærlasta, uuy bakuysta, Peterbur-dizty jæ je'mbæltty æxxuysæj bacættæ kod-ta æmæ rauahta myxuuyr jæ fyccag æm-dzævgætæ çinyg 1840 azy („Мечты и звуки“).

Uycy dudzy Nekrasov ideologon æh-daulej æxxæst æj næma syæzt, uyj fæzyn-di jæ fyccag æmdzævgætæ çinygyl. Uym-fæzmydta Nekrasov Žukovskijy, Benediktovy æmæ innæ dvorjanty romantikon ysfældys-tady zæronð æhðæultæ.

Çinygæn radtoij aqazzag kritikæ revoluci-on demokrattæ, razmæ tyrnyndzinadæj dzy kæj nicy uyd, uyj tyxxæj; (Professor Nikitenko, Belinskij, Gercen).

Nekrasov bambærsta uycy saqat, uycy rast kritikæ æmæ Belinskijy, Černiševiskijy axuyry razamyndmæ gæsgæ çæxgær azyldi revolucjon demokratty 'rdæm.

Uyj tyxxæj Nekrasov tyng biræ bakuysta jæxiuyl, ænærnycojæ, fylðær xættity æxor-magæj, ænæ 'xsævuatæj, mæguuyræj, razno-činecy uagyl. Fysta ĵumoriston uacmystæ: radzyrdtæ, æmdzævgætæ, pjesætæ, statjatæ gazettæm æmæ žurnaltæm.

Fysta Peterburdizty mæguvrdzinady tyx-xæj, ælærd, yssæst adæmty tyxxæj æmæ rauahta dykkag æmdzævgætæ çinyg („Летер-бурские угли"—1844—1846). Uyj fæstæ I. S. Turgenev, A. J. Gercen, V. G. Belin-skij æmæ M. Dostoevskijmæ iumæ rauahtoij xicæn uacmysty æmbyrdgond („Летербур-ский сборник"). Uycy uacmystv myxuuyr-gond ærcydysty Nekrasovy „Avdæny za-ræg", „Fændagyl". Nekrasovmæ uycy æm-dzævgætæ fæzvnd nog temætæ æmæ motiv-tæ. Zæronð feodalon cardy nyxmæ aræzt či u, axæmtæ. „Av-læny zaræg" bakæsgæjæ, feodalon cardyl auddizytæ reakcion fyssdizytæ niuyn rajdydtoj. Reakcion fyssæg Bulgariu Nekrasovyl baxasta dzyrd žandarmtv upravlenimæ: „Некрасов — самый отчаянный коммунист.. он страшно воплет в пользу реко юции“.

Fælæ uycy æmdzævgætetyl ystyr cin fækod-toij revolucjon demokrattæ Gercen æmæ Belinskij.

1842 azy Nekrasov Belinskijmæ kuy sæmbæld, uæd yn Nekrasov bakast jæ 'mdzævgætæj.

Belinskij jæ nyqqæbys kodta, fyrçinæj jæ cæsty sygtæ nal bauyrædta æmæ jyn zahta: „Да знаете ли вы, что вы поэт и поэт истинный!“

Nekrasov rajdydta literaturæj zynyn ystyr fyssægæj. 1846 azy Nekrasov æmæ Pa-æjev balxædtoj žurnal „Sovremennik". Uycy žurnaly kusynmæ Nekrasov ærvudta uycy dudzy zynpæ fyssdizty: Turgenev, Ostrovskij, Pisemskij æmæ ænd. Žurnal fycc g nomyr racyd Nekrasovy redakciogondæj, 1847 azy. Ystyr talantdizyn redaktoræj bakuysta Nekrasov 1847—1855 azmæ—Nikolajy reakcion dudzy.

Nekrasovy literaturon kuyst tyngdær sy-ræzt 1856—1866 azty. U cyjdudzy n ffysta „Размышление у парадного п. д'еза“, „Мо-роз-Красный нос“, „Кор. бейники“, „Ælsæ-jag fændag“, „Arina soldaton mad" æmæ ænd. Tyng bangomi Nekrasov uycy zaman ænd. Černiševiskij æmæ Dobroljubovimæ. Uyd-Černiševiskij æmæ „Sovremenniky" fyssdizty nimæ kuskæjæ „Sovremenniky" fyssdizty khord dyuæ dixy kænyu rajdydta: dvorjanty

fysdžyty lageryl æmæ revoljucion demokratty lageryl. Ucy dixdzinad rauad Turgenev farst kuy sæværdta: Nekrasov kæj fædyl acæudzæn, Turgeny fædyl, ævi Černiševskij æmæ Dobroljubovy fædyl, zæhgæ, uyj fæstæ.

Nekrasov ucy farstæn cæxgær dzuapp kuy radta: Černiševskij æmæ Dobroljubovimæ, zæhgæ, uæd Turgenev acydy žurnaly kuystæj ystæj uyj fædyl acydysty innæ dvorjanon fysdžytæ dær. Ucy dyuææ lagery æxsæn tox fæzyndisæ uacmysty dær („Что делать“ — Чернышевского, „Отцы и дети“ — Тургенева, „Преступление и наказание“ — Достоевского, „Кому на Руси жить хорошо“ — Некрасова).

Nekrasov ærbakodta, „Sovremennikimæ, nog literaturon tyxtæ revoljucion demokrattæj: Pomjalovskij, Rešetnikov, Saltikov-Ščedriny æmæ ændæry.

Fælæ ystyr zian sæmbæld žurnalty kuystyl: 1861 azy amard Dobroljubov, 1862 azy ærcaxstoj æmæ katorgmæ axastoj Černiševskij, 1866 azy ta, reakci kuy ystyxdžyndæris, uæd „Sovremennik“ æxgæd ærcyd byntondær.

Fælæ uæddær Nekrasov næ nyuuahta jæ žurnaly kuyst. 1868 azy ta Saltikov-Ščedriny æmæ rauahta nog žurnal.

Ucy dugæn jæ sæjragdær farst uyd zækkusdžyty farst: cavær fændægtyl acæudzæn darddær Uæræsejy ræzynad 1861 azy reformætj fæstæ. Ucy farstatæ æværdtoj sæ žurnaly færstyl revoljucion demokrattæ.

Nekrasov ucy problemætæ sæværdta jæ fæstæg, fyst kæj næ fæci, ucy poemæ „Кому на Руси жить хорошо“ jy.

Dæs azy fækuysta Nekrasov žurnaly. Kuyiu Peterburdžy uyd, kuy ta qæuy cuan kodta. Khord azty lyd cardæj, toxgængæjæ adæmy bartyl, Nekrasov niz yssardta æmæ 1876 azy zymædžy ærxuyssyd æmæ 1877 azy, 27 dekabry amard.

Tyng biræ adæmtæ ærcyd Nekrasov nygænyomæ, saræztij politikon-literaturon demonstraci jæ nygænyu bonæj. Dostoevskij dzyrdta Nekrasov nygænyu ælæus æmæ poetu syværdta Uæræsejy poezijy midæg, Puškin æmæ Lermontovy fæstæ, ærtykkag bynaty. Ucy qudydjæn æmqælæsæj adæm ysqær kodtoj: Uældær, uældær u Puškinæj! Ucy ran uydysty æppæt revoljucion

organizacitæj: „Zemlja i volja“ — jæ æmæ ænd. Revoljucioner Dejč jæ mysinægtj zæhy Nekrasovy poezi kæj qardta æmæ kæj syhta revoljucion toxy zynægj, uyj tyxxæj: „Maxæj, 1870 azty revoljucion kuystgændžytæj, birætæn Nekrasov uajtahddær yssi næ tækkæ uarzondær poet, kæcyjy uacmystimæ max uyj fæstæ næl xicæn kodtam næ dær xædzary uævgæjæ, næ dær axæstonmæ baxaugæjæ, næ dær xæsty kænæ katordžy uævgæjæ“.

Razzag rænqyty læuuæg revoljucion intelligenci, adæm, revoljucion demokratty fætgætæ æmæ studenttæ cy pismotæ fystoj Nekrasovmæ, kuy mardj, uæd, uydonaæj ærgom zyndi či uydi, æmæ jyn cy ystyr ærh quamæ va Nekrasovæn, uyj.

Nekrasov jæxædæg aftæ fysta:

„Скоро стану добычею тления,
Тяжело умирать, хорошо умереть;
Ничьего не прошу сожаления,
Да и некому будет жалеть“.

Studenttæ uyj tyxxæj dzuapp læværdtoj sæ pismojy ryncyn poetæn:

„Max dyn fætærihæd kændzystæm, næ uarzon, adæmy zynarh zaræggænæg, adæmj sahæs æmæ zyndzinædtyl zaræggænæg, næ fætærihæd kændzystæm næ zærdæty nyu adæmy ystyr uarzondzinad či tyxdžyn kodta æmæ nyn næ zærdæty adæmy chistgændžyty nyxmæ masty pillon či syhta, uymæn.“
Revoljucion raznočinycty fætæg Černiševskij bærzond æværdta Nekrasovy poezijy, ænæ kæron uarzt æj kodta. Jæ mælatmæ xæstæg fysta pismo literaturon kritik Piplomæ „Скажи ему, что я горячо люблю его, как человека, что я благодарю его за его доброе расположение ко мне, что я целую его, что я убежден: его слава будет бессмертна, что вечно любовь России к нему гениальнейшему и благороднейшему из всех русских поэтов“.

N. A. Dobroljubov æmæ G. I. Uspenskij dær fystoj ucy xuyzy. Dobroljubov fystæjæ

„Вы любимейший русский поэт, преуспевающий добрых начал в нашей поэзии, единственный талант, в котором тепер есть жизнь и сила“.

V. I. Lenin tyng uarza Nekrasovy „sæstæ dystad, kastis æj biræ xættity, xasta dzy citattæ. Leniny fystyty biræ rættj ærgæmæj zynynæ jæ qudydætæ Nekrasovy tyxxæj. Lenin fysta je statijy „Памяти Грфа Габсбурга“.

на "ју: Еще Некрасов и Салтыков учили русское общество различать под приглаженной и напояженной внешностью образованности крепостника — помещика его хищные интересы, учили ненавидеть лицемерие и бездушие подобных типов, а современный российский интеллигент, мнящий себя хранителем демократического наследства, принадлежащего к кадетской партии или к кадетским подголоскам, учит народ хамству и восторгается своим беспристрастием беспартийного демократа".*)

Innæ ran Lenin fyssy, Nekrasovy læmæh-dzinædtæ, jæ ænkhard qudytæ, liberalon motivtæ cyj tyxxæj zyndysty je 'sfældystady æmtæ, ucyj motivtæ sæjrag kæj ne'sty jæ poezijy, ucyj tyxxæj. Nekrasov ænæ'sdyrdqomæj, ænæ toxæj, ældærtty, cahargændzyty, eksploatatorty kommægæs kæj næ uydi, ucyj ævdisync jæ ræsuhd revoljucion — poliikon cyrh, zyllanggænag zardzytæ. Lenin zæþy:

„Некрасов колебался, будучи лично слабым, между Чернышевским и либералами, но все симпатии его были на стороне Чернышевского. Некрасов по той же личной слабости грешил нотками либерального угодничества, но сам же горько оплакивал свои „грехи“ и публично каялся в них:

„Не торговал я лирой, но бывало,
Когда грозил неумолимый рок,
У лиры звук неверный исторгала
Моя рука“...

„Неверный звук“ — вот так называл сам Некрасов свои либерально угоднические грехи".**)

Fridrix Engelsy amardyl nekrolog fvsægæjæ, Lenin epigrafæn ravzærsta Nekrasovy æmdzævgætæj iu (Dobroljubovy) fyst):

„Какой светильник разума погас!
Какое сердце бьется перестало!

Lenin darddær citattæn isy axæm ræn-
qytæ:

„Придет ли времячко
(Приди, приди, желанное!)
Когда народ не Блюхера
И не милорда глупого, —
Белинского и Гоголя
С базара понесет?

Biræ 'sty Lenin cy citattæ isy Nekrasovæj, alyxuyzon opportunistty tyngdær nykkuynæg kænynæn, uydон

Nekrasovy ysfældystady byntyl, jæ revoljucion æhdæuttyl axuyr kodtoj kand uyrssag revoljucion demokrattæ næ, fælæ ma, paddraxy, — ældærtty cahajrady byn cy adæmtæ, cy revoljucion fæsiwæd uydis, uydон dær.

Ukrainag adæmon poet Ševč nko, geyrdzi-ag adæmy uarzon poet Kipiani æmæ iron fælojgænæg adæmy uarzon poet Xetægkaty Khosta sæ'literaturon ysfældystadon kuysty bynduræn æværdtoj Nekrasovy revoljucion — demokraton poezijy tradicitæ, sep-pæt dær æj tyng biræ uarztøj. Biræ is Khostajy poezijy dær Nekrasovy motyv j.

Nekrasov uyd æmæ bazzajdzæn adæmy rystdzinadyl ystyr zaræggænægæj, kapitaliston cahardzinad se'næuyyon kæmæn u, ucyj kUSDzyty, zæxkysdzyty æmæ intelligencijy uarzon poetæj.

*) V. I. Lenin, tom XII, fars — 9, 3-ag rauahd.

**) V. I. Lenin 3-ag rauahd, tom XVI, 132 — 133 fars.

*N. A. Nekrasov.***SKHOLADZAU**

—Fezmæl tahd, xuycauy tyxxæj!
 Nazqæd, arv æmæ yzmis—
 Axæm balc kæm u bælliccag...
 Jej, lymæn, mæ farsmæ 'sxiz!—

Khax—bæhævvad, buar dær—čhizi,
 Kæs, ærdæg æmbærzt dæ riu...
 Axæm u cytdžynty fændag.
 Ma kæ 'fsærmy! Dæ 'fsarm ciu?

Auydton xzyzny činyg.
 Axuyrmæ cæuys, bælvyrđl..
 Zony æz, jæ fæstag muræt
 'Szardz kodta jæ fyrtyl fyd.

Fondz jæ suaritæj djačixæ—
 Zony—bakodta dæ bar,—
 Uycy suaritæ jyn radta
 Us—khupecy us—lævar.

Či zony, uæd ta kærtag dæ,
 Bartæm racydtæ uæhdæj?
 Nogdær cau kæm uydæn uyj dær,—
 Ma tærs, fesæfæn dyn næj!

Uym, yskholajy, dæxædæg
 Bazondzynæ dy he nyr,
 Iu arxangel'skag muzukkg
 Xi fændæg kuyd yssi 'styr.

Isčl dæu Mæskuymæ 'rlasdzæn—
 Xorz, tænzærdætæ ma is,
 Bakæs universitety—
 Bonæj fyn ærcæudzænis!

Uæd fændag uæræx uydzæni,
 Kus hæjdtæj, dy ma zon tarst...
 Uymæn dæ, uyrusy bæstæ,
 Æz kænyn zærdiag uarzt.

Uycy ærdz ædyx næ uydzæn,
 Sæft næu uycy zæxx bynton,
 Adæmæj he uyj bærc xærztj
 Či dættj, ærmæst sæ zon,—

Uyj bærc kaddžynty, xærzudty,—
 Či xæssy jæ uarzt nyfsæn,
 Uazal zærdætæ, khuymyxtæ,
 Xiæppælojty æxsæn!

1856 a.:

Guluty Ændriy tælmæ

* * *

Azæj-azmæ—mæ qaru læmæhdær,
 Zond uængmarddær u, uazaldær—tug..
 Mad—mæ bæstæl mæn ingæn nyjisdzæn,
 Calynmæ 'rcæua dæ særibar dug!

Fælæ zonym fændy mæn, mælgæjæ,
 Dy kæj læuys dæ fændagyl rast,
 Cæmæj xuymon, dæ bydyr kængæjæ,
 Uyna razæj ræsuhd bony yskast.

Cæmæj rajguyræn qæuæn jæ dymgæ
 'Rxæssa qustæm jæ ruxs uacy tyn;
 Uac—kæj nal quysy adæmy tudžy
 Æmæ cæssydžy æxsidgæ fycyn.

1861 az.

Raiŋta jæ Ar. X.

N. A. Nekrasov.

* * *

Æxsæzæm saxatyl yznon
Uydtæn æz Senuyj uyndžy,
Uym nadtoj iu čyždžy uydtōn,—
Ævzong zækkusæg čyždžy,

Næ dzy quyst iu sybyrtt—ædzæm,
Ærmæstdær exs dzynazy...
'Mæ zahton Muzæjæn; „kæs æm!
Æmmadon xo dæ razy!

1848 az.

Raivta jæ Ar. X.

N. A. Nekrasov.

ZINÆJÆN

Tahd-tahd æz mæ bonty læudmæ uajyn,
Is nyr ma dæuæn cærynma bar.
Ku' amælon—mæ namys dær ærtajdzæn,—
Dis-iu ma kæ, 'stæj-iu ma u tar.

Zon, mæ xur, ænæ 'rmynæg cyrahau
Uyj næ xæsdzæn khord bonty mæ nom:
Tox mæ mæn poet uævyn næ uahta,
Zardžytæ næ uahtoj mæn xæston.

'Rmæst ænusy 'styr nysæntty ozyl
Či radta æppætæj dær jæ sær
'Fsymær—adæjmadžy særyl toxy,—
Uyj cærdzæn jæ mælætæj fylðær...

Ravta jæ A. X.

N. A. Nekrasov.

ÆNÆZONGÆ LYMÆNÆN

kæcy mæm ærbarvysta æmdævgæ „Næ uydæn uyj.“

Mældzynæn tahd. Mæ nicæjadzy byntæ,
O, rajguyræn, nyuuaadzydnæn dæuæn.
Qysmætæj 'vxærd—mæ sabi bontæ
'rvyston,

Mæ ragualdzæg fyd tuxænty fædæn.
Ræstægmae uad nyffidar kæny tyxtæ,
Kæd næ ævast fæqygday, uæddær.
Bæstondær uad—uyj zærdæjæn ærxæssy
Tæppud æncad, jæ axuyrtæn sæ sær.
Ævxærdæj æz cy næ fedton fyd azty,
Nyr dær ma dæn sæ sau fædtæ xæssæg.
Særibarad çysyl zyda fyssynæn,
(), rajguyræn, dæxi, ænkhard fyssæg.
Cy cælxduptyl næ fæmbældæn fændagyl,
Kuy cydtæn me'nkhard muzeimæ, uæd?
Çysyl fælloy—cy tudzy 'rtax ærxaston
Æz adæmyl—mænæn nymad cæuæd!
Næ uæj kodton mæ liræ, 'rmæst iu xattgaj,
Kuy 'star qysmæt, kuy nal-iu uyd fæxæz,
Mæ liræjæ ræstmæ uynær næ domdta
Mænæn mæ khux... Den ragæj iunæg æz,
Fyccag cydtæn æmbælttimæ xælaræj,
Sælæ cy festy nyr mæ lymæntæ, xalar?
Fæ iutæ mæn kuy nyuuahtoj fyd radzy,
Mæxædzæg linnætyl kuy sæxgædton duar,

Sæ annætæn sæ zal ysxaudi karzæj,
Kæuyt ta dzy—ærtalyngi jæ bon...
Æz iunægæj kæj bazzadtæn fæstægmae,
Æxxuysgænæg kæj ne'ssardton bynton,
Mæ xælærrtæj kæj cux kodton ærvylaz,
Mæ fændagyl kæj kodta'znag fylær—

He uyj tyxxæj, kuyd adæmmae xæstægæn,
Nyppar myn o, mæ rajguyræn dy dærl..
Mænæn mæ xæs—cæmæj dæuæn dæ tuxl
Ævxærd adæm, mæ zarædzy zæhon!
Cæmæj xæsson æz ruxsy tyn dæ zondmæ
Dæ fændagyl, kæm, cæuys dy bæston.
Fælæ myn card jæ nicæjag læværttæj
Jæxiuyl babasta mæ axuyrtæ, mæ zond.
Nysanmæ æz cydtæn dyzærdygtæ kængæjæ,

Mæxi næ kodton æz mæ nysanæn nyvønd.
Mæ zard fætaxt, næ nyuuahta jæ fæd dær,
Uyj adæmmae næ bacydi xæstæg,
Ærmæst mæ uarzt fæzyndi uycy zardyl,
Mæ uarzt dæuæn, mæ rajguyræn bæstæl
Mæ cardy æz, qæbær zærdæ kængæjæ,
Kæj bazydton mæ uarztæn radtyl bar—
Mæ tudzy 'rtaxmæ adæmy særappond—
Mæ axxostæ o, rajguyræn, nypparl..

1866—1867 æxtæ. Guluty Ændrijy tælmæ.

N. A. Nekrasov.

KATERINÆ

Ruaj æmæ sæfy mæ ræsuhoodzinad.—
Mæ nalat lægæj myn uæj xædzary card!

Qær kæný ævrongæj, rasygæj—næmgæ.
Alcytæ jæxædæg xædzaræj—xæsgæ.

Uyj ænqæl næ uydæn, xorz card dzy
kuyrdton,
Me'fsmærmæ uadtæn, fydy raz kuydton.

Nodzy syxægtæm dær, æmæ madmæ dær,
Adæmæj tærihæd næj mænæn uæddær.

Zæætætæ myn dzurync: „babyxs, dam,
færaz
Uarzony cæf rissag næu“—kænync nyxas.

„Bafæraz, zynarh xo“—me'fsmær dær myn
Dzury: „uarzony cæf rissag næu æppyn“.

Syxægtæ dær dzurync: „bafæraz, æncadl
Biræ, dam, næ xæssy uarzonæn jæ nad.“

Is saldat mæ Fedja, dard xæstæg mænæn,
Uyj kæný tærihæd, uarzy biræ mæn.

Amondzynæn cæstæg uymæn æz æmæ
Acæudzystæm xuymtyl qæuy fæstæmæ.

Dzurdzynæn mæ qygad uymæn æz æcæg.
Nicy bakændzynæn Fedjajæn xælæg.

„Dy cy ran fesæftdæ?“—Mæn mæ læg
færsdzæn,
„Nal dæn uym, kæm uyddæn, uarzonmæ
uyddæn“.

Bydyrmæ æz xuymtæm fenynmæ cyddæn.
„Ænæzond“—ælhitzæn—„nodzy sajys
mæn!“

Bajdajdzæn tævd kænyn, uajdzæftæ
xæsdzæn.

Uadz, cy fændy dzuræd, næu uældaj
mænæn.

Kæd næmæ, fænæmæd, uycy nad myn cas?
„Uarzony cæf rissag næu“—kænync nyxas.

Rieta jæ G. Q.

Geor Qajtyqty**N. A. NEKRASOVÆN**

Nekrasov ðyr næ kærty duaræj
 Kuy'rbakæsid, uæd yn ævast
 Qæbystæ akænin xælaræj,
 Ænækæron æm uaid uarzt.
 „Ægas ærcu, næ ird ysthaly“
 Zæhin æz clngægæ, færnæj.
 „Særibaryl jæ tug çi kaly,
 Mælen dunetyl uymæn næj.
 Uyj baxonin næ fyndzy curmæ,
 Jæ badæn uaid uym fælmæn,
 Kæsid næ fælløjma, næ xurmæ
 Dzæbæx næxi lydy xuyzæn.
 „Ævnal, æmbal, æfsærmy ma kæn,
 Dæxi fændjag næ farsmæ bad?
 Fælløjæ dzag næ gontæ maxæn,
 Næ bydyr ruxs, næ dyrhtæ – zad.
 Cæuikkam kolxozon æmbyrdmæ
 Uændonæj fændagyl æmrast.

Uym qusid kolxozonty dzyrdmæ,
 Uynid uym kolxozonty qazt.
 Uyj xonin stæj næ Terçy ræzty,
 Ævdisin ne'zdydžyn khædzæx,
 Bærzond æntyst næ dzyrdy bæsty
 Jæxi cæstæj uynid dzæbæx.
 Stæj iskuy iu bælasz razmæ
 Ærbadikkam æppyn fæstag
 Æmæ næ dyuuæjy nyxasmæ
 Ænæqæn bæstæ qusid fag,
 Nekrasovæn jæ zærdæ rajyn
 Uæd bajdaid næ xurau rast,
 Æz ma jyn radzurio Khostajyl,
 Ystyr uymæ dær kuyd u næ uarzt.
 Dard ajquysid næ dissag zard dær
 Næ ruxs ænækæron bæstyl
 Æmæ ta nog cæuikkam darddær
 Uændonæj ne'ntysty ræzty.

Mamsyraty Dæbe.

NIGERY 'SFÆLDYSTAD

Niger (Džanaity Ivan) fyssyn bajdyta æmdzævgætæ 1913 azy. Uædæj abony ong cy nyffysta, uydonæn sæ kadavartæm gæsgæ, mænrydgonau, adix kænæn is sæjragdær cyppar ræstægyl æxæm xuyzy æmæ, ævæccægæn, fyccag ræstægmae bacæudzasty 1913 azæj 1920 azmæ kæj fæfysta, uydon. Dykkag ræstægmae bacæudzasty 1920 azæj 1922 azmæjy fystytæ, ærtlykkag ræstægmae bacæudzasty 1922 azæj 1930 azmæ cy nyffysta, uydon, æmæ cyppæræn ræstægmae ta 1930 azy fæstæmæ cy nyffysta, uydon.

Fyccag ræstædzy fystyty sæjragdær kadavartæ sty mæguyr xæxxon cardy ænkhard zardzytæ. Fælæ uyj nyfs sasty ænkhardzinad—pessimizm næu. Uycy ænkhard zardzytæ sidync razmæ særibaryl toxmæ, kænæ ta sæ quysy dyzærdygdzinady qælæsy raivæiv.

Niger rajguyrdis 1896 azy, xæxxon qæu Syndzy-Særy, ræstæmbis cæræg fælløjgænæg læg Džanaity Basily xædzary. Jæ sabijy bontæ ærvysta uycy qæuy. Ærygon, zærdæ 'rhævd læppu læmbynæg kastis xæxxon fælløjgænæg adæmy zyn card æmæ qizæmarmæ, æbardzinadmæ, uyj fequysta mæguyrty kæuyn æmæ dzynazyn paddzaxy ræstædzy, uyda jæxi cæstæj xæxxon dærzæg æmæ karz ærdzy nyvtæ æmæ uydætæ æppætæj dær arf æværdta jæ zærdæjy. Cæmæn aftæ tyxst u fælløjgænæg adæmy card, cæmæn ysty æbar, cy xuyzy is uycy uaværtæj færvæzæn—uycy færstytæ do myn bajdydtoj dzuapp ærygon læppujæ:

Næ bæsty gakk—

Mæguyrdzinad.

Næ cardy uag—

Æppyn ænad.

Næ cæræntæ—

Chyf yskhæltæ—

Uæd ne 'skhæltæ

Xærz lægættæ,—

Altæmæj fædta ærygon læppu xæxxon fælløjgænæg adæmy card uædy ræstædzy. Af-

tæmæj ta darddær cæræn kæj næj mykkagmæ tyxst æmæ uyrydæj, ædzux dzynazynmæ qusgæjæ, uyj bambærsta æmæ aguryñ bajdyta fændægætæ fælløjgænæg adæmy uycy uaværtæj færvæzyn kænynæn. Xættæj-xætt jæximæ fækæsy ænæqaru, asættj jæ nyfs, ysfænd kænny adæmy dzynazyn cæmæj maual qusa, uyj tyxxæj iskuy jæ sær bafsnæjynmæ.

„Fælidzon“—mæxicæn fæzæhyn,

— „Fælidzon næ adæm dæ qæræj...

Fælæ kædæm? Cæmæ? Adæmy dzynazgæ nyuuadz, elidz æmæ bæxi sær iskuy bafsnæj, uyj næu poet quamæ cy fændag agura, æxæm.

Fæzæhyn:— Cy kænæn næ cardæj?..

Ædzællag næ bæstæ, næ adæm.

Yznag sæ kuy 'rgævdy jæ kardæj.

Max, max ta ænæ mætæj badæm?

Næ bæstæm, næ bæstæm næ khæxtæ!

Kæm kænny fydyznag fyð mitæ,

Kæm kæuyn næ cardyl næ xæxtæ,

Kæm darync xælynæj ærchitæ.

Næ bæstæm! yznagæn jæ nyxmæ

Ærlæuuæm tymbyl dur, lædzægæj

Næ mastæj æftauæm næ tyxmæ.

Hæjtll Toxmæ, fæsvæd, qældzægæj..“

Æxæm nyfs, qælxsy uag fæzyndis Nigermæ je'sfældystady sæuæxsittj, jæ tækkæ rajdæjæny poet, cyma, sbæræg kodta, uyj æmæ kæj u ængom bast mæguyr fælløjgænæg adæmimæ, poezi jyn kæj u uycy fælløjgænæg adæmy særyl. Uydony særibar fidænyl toxy xotyx. Fændy jæ uycy xotyxæj fag æræxsyn kuy bajdaid, uymæn æmæ uycy ræstæg poetæn jæ fysty aivdzinad tyxdzyn næma u, is æm xicæn quagdzinædtæ æmæ uydon khuyllympy kænynnc poety jæ quydytæ æxxæst arf zæhynmæ, ændær:

Xæxbæsty sahæs, bærgæ, uæd nyzzarin, Fæxalin ne'znægten æz uæd sæ qazi!—

zæhy Niger. Fælæ uycy nyfs biræ næ axæssy, uændon qælæs rızyn rajdajy æmæ sydneggaj ærbaxizy kæuynmæ, dzynazynmæ:

Æryzdæxyn sastæj æz xæstæj.
Mæ quyry fæbadync mæ fændtæ...
Fydnæn uæd rajsyn mæ fændyr.
Kuy — xudgæ, kuy — zargæ, kuy — qazgæ.
Fyldær xatt ta biræ næ cændyl
Fækæuyn mæxiuyl dzynazgæ... (1915).

Næj uycy ræstæg poetmæ fidar zærdæjy uag, uymæn æmæ fag næma raxatydtæ fidænæmæ cæuæn fændægtæ cavær ysty, cy xuyzæn uydzæn uycy fidæn, uyj. Uycy quyddag yn jæ zærdæjy uadzıy dyzærdyg-dzinad:

Næ zonyñ, — kuyd uydzæn mæ card.
Kæd uydzæn, kæm uydzæn mæ mard.
Mæ zærdæ fæjnærdæm tyndzy.
Mæ zond yn jæ tyntæ xynçy.
Kuy ærmæ fædary jæ quş.
Tærsyn æj fækæny ænus. (1916).

Uycy ræstædzıy Niger tyng ærxajy Khos-tajy fæzmynyl, xattæj-xatt uyj ystyr ysfældystady'ssary dzuapp jæ zærdæjy quydytæn æmæ fyldær xatt ændær nyxæstæj dær rafyssy uymæn jæ. xicæn æmdzævgæty quydytæ ænæqenæj. Aftæ jæ iu æmdzævgæ "Æz quşyn næ ıry sahæstæ," zæhgæ, uyj fæcis æxæm kupletæj:

Uæ, isçi, kæm dæ 'mæ cy fædæl
Cysyl-ma næ qæuy, fækæsl
Fæqæbær kæñ, mardzæ, dæ zærdæ.
Dæ særyl bærzondær yşæcl

Uycy fæstæg kuplet xærz xæstæg læuuy Khostajy "Dodojy" fæstæg kupletmæ æmæ uymæ gæsgæ fyst kæj u, uyrdygæj ist kæj ysty jæ quydytæ, uyj dyzærdygag næu. Æmæ ma iu khord is Nıgery uædy, oma 1914-15-16 æty, fystlyty, æxæm bynættæ.

Fælæ poetmæ cy dyzærdygdzınædtæ uydyis, uydonæn kæron yşkodta 1917 azy revoluci, Uæræsejy kusæg klass, fælloj-gænæg zækkusdyztımæ bastæj, uydonæn sæ razæj cæugejæ æppærsta paddzaxy jæ bynatæj æmæ kæron kænyñ bajdydtæ caha-radæn, qæzdguyty, ældærtıy tyxtonajæn. Uycy ystyr revoluci ænæ'ssargæ næ fæcis-dzuapp Nıgery'sfældystady. Quamæ fyssæg-mæ dyzærdygagæj mæcyual bazzadaid mæ-guyr fællojgænæg ædæmy særibary cardmæ

cavær fændægyl cæuyn qæuy, uyj tyxxæj. Æmæ jæ zærdæ fæfidar, toxy qælæsıy uag fæældær. Uycy ræstæg jæ æmdzævgæ "Razmæ", zæhgæ, uym sidy ærgom toxmæ fællojgændzytæm.

Xur ærvyl jæ bon.
Fætıngdær is bon.
Cahajradzy dugæn,
Ærcydis kæron.

Kæm ystut, læpputæl
Cæmæj ma tærsut?
Ærcæut, — yşlasæm
Ældaræn jæ udl..

Fæzyn-ma, cy xuyssys,
Ælhyştıdyz xæxxonl
Fæzyn ma, nykkænæm
Ældaræn tærxon...

Kæm ystut læpputæ,
Ærcydis næ dug.
Hæıtt, razmæ, nykkalæm
Ældaræn jæ tug. (1917)

Æmdzævgæ tyxdzyñ fyst næu æıvdzına-dæj, is dzy prozaimtæ, xuymætæg ævzadzıy axast, fælæ dzy is toxmæ sidıny qælæs, uycy quyddag dardær kuy axastaid, uæd.

Fælæ jæ sæft kæmæn ærcydy, uycy mulk-dzynty klass tyxdzyñdæræj xæcyn bajdydtæ revoluciıy nyxmæ, ænauærdonæj. Urs bandıty sajkætæn sæ khuxy kæm æftydyis, uym cahtoj revoluciıy fars toxgændzyty, syhtoj ænæqen qæutæ, sæ khux kædæm xæccæ kodta, uycy ran ærxajıdyt ær æmæ kardæj. Ræstæg domıta aly adæjmagæj dær soveton zæxx uycy bandætæj yşuæbd kænyñyl ænæ-uærdon tox. Uycy ræstædzıy quamæ æcæg revolucion poet, fællojgænæg ædæmæn jæ sær nyvondæn çi xæssy, uyj jyl jæ qælæsıy uag fætyxdzyñdær kænid, ædæmmæ fæstæg ystyr toxmæ sidıd. Fælæ uycy ræstædzıy Nıger ratærag kodta jæ æppæt læmæhdzınad dær, kuyd æxsænady'styr færtæstıy toxgæ-næg. Poetæn jæ zaræg zælang gængæ uæd æcæuy ænusıy særtıy æmæ æıv æmæ tyxdzyñ dæsnıydzınad pajdagond kuy cæuınc dıdzy, progressıvıon idejætæ razmæ xæssıynæn. Uymæn ta uæd is uævæn æmæ poet kuy bazona, ærf kuy bambara dıdzy razzagdær quydytæ, kuy sæ ajsa jæ zærdæmæ ærf, kuy bazona uycıy idejætæ cavær fændægıtyl cæu-dzısty æmæ sæ fændægıtyl cy zyndzınædtæ fæmbældzæn, uydonıy æmbærgæjæ ædæssæ

kuy 'fsæra razmæ, jæ tyxdžyn nyxasæj dyl-
lætý zond qalgægægæjæ, sæ zærdætý syn toxy
art ændzargægæjæ. Ærmæst æxæm poetæn is
ystyr literaturon dæsnýdzinadyl fæxæst
uævæn, uýj tyxxæj æmæ kæddæridðær
ystyr quydytæ, ystyr midis sæ ravdisynæn, sæ
zæhynæn agurync ystyr formætæ. Dantejæn
jæ genialon „Uælarvon komedi“ nyffýssyn
uymæn bantystis æmæ uýj tox kodta jæ
dudžý razzagdær quydytyl, uymæn æmæ
jæ „Uælarvon komedijj“ ravdysta patrician-
ty æmæ burzuazon gorætly tox, jæxædæg
progressivon partijj fars xægægæjæ. Uýj
tyxxæj jyn uýdis dyuue ætly maryny tær-
xon dær, ystæj mælgæ dær akodta xastæj.
Uæddær kæronmæ ædasæj tox kodta jæ
quydytyl. Bajron xasta jæ 'sfældystady,
uældaj dær fæstag ræstæg, 18 sædæ aity,
revoljucion racionalizmy quydytæ. Uýryssag
genialon fyssæg A. S. Puškin jæ 'sfældysta-
dy bast uýdis dekabristy revoljucion quy-
dytimæ, tox kodta paddzaxy nyxmæ æmæ
jæ uýcy ravzærst fændagyl cydis, kæd
æxærd uýd, mælgæ dær uýj axxosæj
akodta, uæddær ædasæj. Æppyn fæstag
rajsæm iron adæmy nomdzyd poet Xetæg-
katy Khostij. Uýj fælljogægæg adæmy
zærdæmæ uýj tyxxæj arf aqardta, uymæn
ærtityv abon dær ma almazau æmæ uýj
arf bambærsta fælljogægægžý zyn card,
bazydta uýcy zyn cardæj racæuynæn cy
fændægtæ is, uýj, tyng bauuændydis adæmy
ræsuhd qældzæg fidænyl æmæ sæm, ænæ
fædyzærdyg uævgægæjæ, sidtis uýcy fidæn-
mæ, kæd uýj tyxxæj xast biræ xætlyty ærcy-
dis, zyndzinædtæ biræ fedta, uæddær. Maja-
kovskij soveton dudžý xuyzdær poet uymæn
yssis, æmæ uýj ængom bast uýdis revolju-
cion dzyllættime, yssardta revoljucion dudžý
ystyr quydytæn sæxi akkag nyxasy xuyztæ,
uýj tox kodta socializmy fæuælxizyl zærdæjæ
dær, æmæ jæ poezijæ dær. Uýcy xaccægtæ
æz uymæn ærxaston æmæ poetæn ystyr
poet suævæn ærmæst uæd is æmæjæ quydytæ
kæronmæ syhdæg kuy uoj, jæ nyfs fidar
kuy ua, æmæ ænæ racud-bacudgægægæjæ
zyndzinædy æmæ ændoncinadty sæty kuy
byrsa ruxs fidænæm.

Æxæm fidardzinæd næ rauadis Nigermæ
1917 azy kontrevoljuci jæ fæstag tyxtæ
æmbyrd kæryn kuy rajdydta, uýcy ræstædžý
æmæ jæ toxmæ sidty qælæs ævippaydy raivta
dyzærdygždinadæj, dzy nazyn æmxæccæ za-
rægæg:

Bondžyn kuy uajj mæguyry razmæ,
Agury, domy fydyblyz, fyð xæst'.
Aly ran fidar cahajradžýfsonðz
Bærzæjý nordty kuy tony, sætly,
Aly ran adæmy tug æmæ rondz
Terčý chæx donau, suadon kæny.
Akæs-ma, akæs, ældary færcy
Uazal bydyrty 'mæ talyng qædytæ—
Adæjmadžý fyrť jæ tudyž mæcy.
Ræzgæ, mæguyr ud mælatæn dæty.
Dymgæ, tæxudy, dæuæj kuy uain:
Dardmæ fætæxin cahajrag bæstæj
O, mæj, tæxudy, dæuyl kuy cærin,
Nal uynin ældærtty he uæd cæstæj.
(1917).

Aftæmæj zyn saxaty Nigeræn fæcudydta
jæ nyfs, zæxxon toxy farstætæj jæxi iu fars
appærsta æmæ jæ bafændýd dymgæimæ
cahajrag bæstæj atæxyn, zæxxæj mæjmæ
sxizyn, cæmæj maual uyna ældærtty jæ
cæstæj. Dissag fækæsdæn uælængaj akæ-
gægæjæ adæjmægmæ poety uýcy ximidæg
bycæugægæg quydyty xæst. Fæle læm-
bynæg ravzar ræstædžý uaværtæ, bæzon
cavær æxsænadon dahæj guýrydysty uý-
cy quydytæ, uýj, uæd ændær xuyzy rav-
disy quydydag jæxi. Uýcy dyzærdygždinad,
læmæh nyfs Nigeræn xicænæj jæxi zærdæjý
æmæ udy minudžty næstý. Uýcy zærdžý-
tæn sæ guýræn uýdis ræstæmbis zæxxus-
æg æmæ mæguyrdær cærdžyty iu xajj dyzæ-
dygdžinad, uýdony zærdæjý uag, quydytæ
æmæ fændættæ ævdysta Niger jæ fystyty
æmæ dissag dær uymæj u jæ 'sfældystady
uædy ræstædžý xaj. Ræstæmbis zæxxus-
džyta xauync lystæg buržuazimæ. Lystæg
buržuazijj fyssæg ta ævdisy uýdony zonda-
xast. Lystæg buržuazijj fyssdžyty tyxxæj
Marks aftæ zæhy jæ iu fyst „18 брюмера
Луи Бонапарта“, zæhgæ, uýcy ran:

„Их делает представителями мелкой бур-
жуазии то, что их мысль не выходит за
пределы жизненной обстановки мелкой
буржуазии, что они поэтомо теоретически
приходят к тем же задачам и решениям,
к которым мелкий буржуа приходит прак-
тически, благодаря своим материальным
интересам и своему общественному поло-
жению. Таково вообще отношение между
политическими и литературными пред-
ставителями класса и классом, который они
представляют.“

Uymæ gæsgæ, Nigerý'sfældystady khædz-
mædžydzinædtæm kæsgægæjæ, ænæmæng zo-

nyr qæuy cy æxsænædon dahy zaræggænæg
nydys, uydron cy uavæ:ty uydysty æmæ cy-
cæstængasæj kastysty, uyj. Cy nyd Oktja-
bry revolucijy ræstædzy lystæg buržuazijy
sæjragdær minlueg? Uymæn dzuapp dættu
æmb. Stalin jæ fystytæj. „О трех основ-
ных вопросах по крестьянскому вопросу”,
за hge, uyt: „Середняк хныкал и колебал-
ся между революцией и контрреволюцией,
пока свергли буржуазию, пока власть со-
ветов не была еще упрочена, в виду че-
го и приходилось его нейтрализовать.
Середняк стал поварачивать к нам, когда
он стал убеждаться, что буржуазия свер-
гнута „в серьез, что власть советов упр-
чивается, кулака одолевают” æmæ uysu
ran darddær:

„Именно при свержении власти буржуазии
и до упрочения власти пролетариата более
всего колеблется и сопротивляется сред-
няк”. („Вопросы ленинизма” стр. 158).

Æmæ dyzærdyg kænæg æxsænædon da-
hæn, Niger jæ zaræggænæg æmæ zondæxast
xæss-g kæmæn uyd, uyj bon næ uydys
poetæn fidærdær, ænæ cudgæ dær qælæs
rattyn. Cæmæj jæ qælæs fidærdær uydald,
ma jæn uydald dyzærdygdzinad, uyj tyxxæj
Nigery raxizyn quyd ændær byndurmæ,
ærlæuuy æj quyd proletariaty æmæ uymæn
jæ ænæ fæsejgæ cædison—qæuon proletariat
æmæ mæguyrty æmrænq. Uyj bakænyr ta
næ uydys jæ bon.

Ardygæj ta zyn bambræn næu Nigery qæ-
læsy uag raiv-baiv kæj kænny uaværtæm gæ-
gæ, revolucijy fæuælxizty saxaty kæj fequy-
sy jæ qældzæg æmæ nyfs dættæg zaræg,
kontrevolucijy ræstægæmæ kuy fæuælxiz væj-
jy, uæd kæj sæsty jæ nyfs, kæj fælmæhdær
væjy jæ qælæsy uag, kæj axizy pessimizmæ,
calynmæ ta revolucijon fæjlæuæntæ ne rban-
qævzync, uædmæ. Revolucijon yzmæld fæ-
uælxiz. Fæzynd Nigermæ ænkhærd cardy
nyvtæ, fælæ ta dzy nyfs is, uæddær:

Uazal u fæzzæg næ xæsty,
Mih nyl aly bon kæuy.
Qæuty, qædyt, kæmtty, ræhty—
Zærdæ nicæuyl læuuy.

O, mæguyr dæ bon, næ xoxag,
Caidyl ci xynxy fyd bon...
Fælæ ræstægæj nyr xoxag
Nal dæ, mæ uarzon, uyj zon!

(1918).

Uycy cybyr æmdzævgæjy zyny fyssæg
kæj uyny mæguyr cardy nyvtæ, nodzy mæ-
guyrdær ci fæcis imperialiston xæsty æmæ
midxæstyty ræstædzy. fælæ dzy is zærdæ,
ræstæg kæj bafippajda mæguyr adæmy æmæ
syn fadat kæj radta ræsuhdær cardmæ
cæuynæn. Axæm æmbaryndzinad kæmæ
fæzyndis, uycy fyssægæn darddær jæ qælæsy
uag kæj fætyxdzyndær uydzæn, uyj cyma
dyzærdygag næu, aftæ zyny. Fælæ uycy
nyfs næ xæssy biræ, cardmæ lystæg buržu-
azon intelligenty cæstæg kæj kæsy, uyj jæ næ
uadzy abony cardy mæguyr nyvtæj zyndi-
nædty særtæ ræsuhd fidænæmæ akæsyn, uuy
bacin kænyn æmæ ta:

Mæjdary qusyn qærzyn.

Cidær mæm dzury:—„Fæzyn”.

Zæxmæ ærkodton mæ sær,

Tyngdær myl syquysli qær:

— „Sæfyn ta! Syzmæl-mæ, syst!

Kænnod uydzy næ ælhyst”.—

Æmæ uycy sidtæn dzuapp dættu fyssæg,
oma uycy sidtmæ fæzynynæj, sidædzy
fervæzyn kænynyl toxy bacæuynæj næ, fælæ:

„Maxæn dær bamyr næ dzyx.

Sidynej asæt næ tyx.

Sidædzy bon ta ma ciu.

Aqærz ual, anæt ual, niu.”

(1919)

zæhgæ, axæm nyxasæj, oma toxæj bynton
ippærdædzinadæj. Æmæ ta uyj xæd fæstæ
fæzyndis fyssægæmæ nog nyfs, nog qælæsy
uag, jæ æmbæltæn dær æværy zærdæ,
zæhgæ:

„Nyuuadz mæ, mæ xælær, mæ uarzon!

Mæ fændyr fæuydzæn rævdzær.

Chæxsnagdær nyzzærdænis abon.

Mæ fædag nyr xibar, uærxæ.”

(1919)

Axæm nyfs baværdy fæstæ kæsæg æn
qælmæ kæsy poetry qælæs kæj fæfidærdæ
uydzæn darddær, kæj rajdædzæn chæxsnæ-
dær qælæsæj zaryn. Fælæ rafældæx jæ çinydy
dykkag fars æmæ, cyma, rast fyssæg kæsædijy
æuænk sæj, mæstæj jæ mary, aftæ fæzyn
quyddag. Uycy azy fyst æmdzævgæ, ævæ-
cægæn fyccadzy xæd-fædyl kæj nyffystæ
axæm æmdzævgæ „Ironvændædzy fyssæg
dzury”:

„Uæu—dædæj, dædæj ta zæh:

Næj ta, næj ta, dam, dyn zæxx.

Caræftyd fæcis dæ mad;
Kad æfson nyssæft jæ kad...
Uæu—dædæj, dæ rustæ ton.
Talyng ta kæný dæ bon.

Biræ axæm bynættæ ærxæssæn is Nigery æmdævgætæj æmæ či bærxæg kæný Nigery 'sfældystadon fændag kuyd khædz-mædzytæ u, kuyd raiv-baiv kæný jæ qælæsý uag, tænzærdædzinad æmæ nyfs kuyd raiv-baiv kænýnc kærædzi ærmæst darh ræstædzity dærhy næ, fælæ bonæj-bonnæ saxatæj-saxatmæ, iu æmdævgæjy nyffysynæj innæ æmdævgæjy nyffysynmæ. Fælæ æh-hæd ysty kæj ærxastam, uydon dær, fyssædzy uædy cæsgom ravdisynæn. Nyræj razmæ cy bynættæ bakastystæm, uydonæj dær, uælæn-gaj ærkæsgæjæ, zyny, cyma uydon zærdiag poety fystytæ nesty, cyma uydon ysfældystad nesty, fælæ 'sty nyxæstæj qazt. Fælæ Nigery 'sfældystadæn jæ iu xorzdzinad uyy u, æmæ ænæ tyxæj arazgæjæ, quyddag æcæg kuyd uydis, aftæmæj ravdysta dyzærdyggænag, dzedzroigænag qæuuoan ræstæmbis cæræg Oktjabry revoljucijy ræstædzy cy komedi qazydis, uyy, cy bynat dzy axsta, uyy.

1920 azæj fæstæmæ, Cægat Kavkazy, æmæ lrystony kuy'rfidar soveton xicauad, æmb. Staliny zahdau, lystæg burzuazi kuy bambærsta burzuazi æcægæj sast kæj ærcyð, sovetty xicauad kæj fælidar kæný æmæ kulakyl uælaxigond kæj cæuy, uyy, uæd darhdær ræstæg axasta Nigæræn jæ nyfs, darhdær ræstæg quysydis jæ uændon æmæ nyfsdzyn zaræg. Rast zæhyn qæuy, uycy ræstædzy Nigermæ nal fæzynd ænkhard quydytæ, nyfssæstdzinad, uyy zæhæn næj, ystæj iu fys-sægæj dær aftæ zæhæn næj, zæhgæ, mænæ uycy bonæj uycy bonmæ kodta axæm zardzytæ, uycy bonæj uycy bonmæ ta kodta bynton ændær xuyzon zardzytæ, fælæ fyssædzy 'sfældystadæn arhgængæjæ ny-majyn qæuy jæ sæjragdær quydytæ æmæ motivtæ caværtæ uydysty, uyy. Bælvyrd gætæj dzurgæjæ, uæd zæhæn is, zæhgæ, uycy nyfsdzyn zardzyty ræstæg Nigæræn axasta 1920 azæj 1922 azmæ. Uycy ræstædzy fæzyndysty Nigæræn jæ fystytæ „O mæ fændyr“, „Cær“, „Xur, o xurærin“, „Nybbær myn lryston“ æmæ ænd. „O mæ fændyr“-y poet jæ fændyrmæ dzury æmæ jyn fædzæxsy nog dudzy či rajguyrd, caharad či næ fedta, uycy fæltæræn cæmæj fædzura fællojgændzytæ qædzguyty, ældærtty ræstædzy cy

quyrduxæny zyn card fækodtoj, uyy æmæ syn bafædzæxsa:

„Cardy roxtæ'ldary khuxmæ
Makuy-iu rattut,
Addzyn dær særibaræj uæm.
Ma kæsæd uæ ud.
Tox særibaryl kæddærid,
Mardzæ fæsvæd!
Dug, cahajrag dug či xaly,—
Xorzæj myn cæræd.
Bafædzæxs-iu fæsvædæn
O mæ cæst, mæ ud:
Card cærýuæn. Razmæ ruxsmæ
Rajgæjæ cæut“.

„Cær“, zæhgæ uycy æmdævgæjy poet ævdisy revoljucijy 'znægtæ kæj qavync sæ fæstag tyxtæ æmbyrd kænýnmæ, uycy 'znægtæ æmæ fætæg Lenin kæmæj zahta, zæhgæ, uydon revoljucijy fæstæ dæs xatty mæsty-dær æmæ karzðæræj tox kænýnc æmæ kændzysty revoljucijy nyxmæ calýnmæ bynton dær pyrxgond ærcæuoj, uædmæ, uycy 'znægtæ badync qædty, sau xæxty æmæ, talyng æxsævty quyzgæjæ, qavync xalynmæ, sæ talyng quydytæ uadzync „sælxærtæm“, kænýnc syn „molloty xintæ“ æmæ sæ'zdæxynmæ qavync sæxl'rdæm. Uydon nyxmæ karz toxmæ sidyn bæsty poet fyssy:

„Bancajut chammartæ! Sau tudzy pyrxty
Ma 'xsut nyrmaejau uæ tug.
Apparat phagættæ, akalut diditæ,
Dzyvyry khædzyl xæcut.
Rajsut-ma khaxæntæ, khaxut-ma chititæ,
Ue' kkoj ma durtæ xæssut“.

Æmæ ta acy ran dær fæzyndis lystæg burzuazijy ænæ principondzinad, dyuuæ antagoniston klassæn iumæ ærfidauyngænæn cyma is, uuy æuuændyndzinad. Fælæ uæd-dær nyr zæhy fællojgænægæn:

Bulkhonty fydenæn, bondzynty fydenæn
Xorzæj, dzæbæxæj myn cær.

Jæ'sfældystady uycy fyccag ræstægma afælgæsydis Nigery 1922 azy, revoljuci kuy ærfidar is, „tasy“ ræstædzytæj kuy 'sulæfydis, uæd ysbarsta cy bakodta, kæuyl æmæ cæuyl fysta, uyy bambærsta jæxædæg, jæ zardzytæ kæj næ uydysty uycy dudzy fæl-lojgænæg adæmy cy quyd, uydonyl fyst, bambærsta jæ 'styr æfsærmæ æmæ qyggæn-gæjæ æmæ uycy ræstægæn cybyr kærøn-bættæn yskodta jæxædæg jæ 'mdævgæjæ

„Nybbar myn lryston,“ zæhgæ, uym. lryston-
mæ dzurgæjæ, poet agury xatyr æmæ zærdæ
æværy darddæ xuyzdæ zærdžytæ kænynæj:
Nybbar myn lryston, — mijæg kæd dæ rynnæj
Mæ sau zærdæ iskuy bynton dzæg næ uyd.
„Kæd iskuy jæ qalæg dæuimæ cærnyæj
Fælmæcyd mæ sont tug, qyg kodta mæ ud...
Nybbar myn... Fælæ dyn dæ uazal urs særæg

Dæ qæbul nyr abon jæ somy dættý...
Čysanæg Labæmæ dæ mæguyr sabitæn
Ænæ 'vhau kuy 'skændžæn jæ
læmbynæg zaræg“.

Uycy zærdæ baværdy fæstæ dyzærdyg
niči fæuydzæn, fyssæg kæj ærbalæuuyd du-
džy domæntæm xæstæg, kæj fænyfsdzýn-
dær uydžæn jæ zaræg, kæj færasuhddær
uydzysty jæ qudytæ æmæ mihdžyŋ ihuuyd
ræstægæg poety 'sfældystady paraxat bynat
či ærcaxsta, uyrdygæg kæj siddžæn xurdžyŋ,
amondžyŋ fidænmæ. Fælæ uædæg fæstæmæ
cy nyffysta fyssæg, uydony bakæsgægæg, uæd
bynton ænder qælæsy uag is poetæn. Uyr-
dygæg rajdydta poetæn jæ 'sfældystady ær-
tykkag ræstæg, razdær yn jæ 'sfældystady
kuy adix kodtam ræstædžytlý, uymæ gæsgæ.
Fælæ dzy xurdžyŋ ræstædžy bæsty bad-
žync ængomdær sau mihæt, zæjtæ cæuyŋc
tyxdžyndæræg, dyngæ niuy uynægædær, zy-
mædžy qyzt u karzdær, cæssyg dzy kæly
aræxdær. Poetæn asat jæ nyfs, fenkhard-
dær zarædžy uag æmæ biræ xættýty azdæ-
xy pessimizæmæ. Nodžy dær ma iu xatt
fippain uycy ræstægæg innæ ræstædžyty æx-
sæn ærbaxizæn kæuyl næj, axæm khædzæx-
tæ amad kæj næj, fælæ uycy ræstægæg ærh-
gond kæj cæuy poety zærdžyty, sæjrag mo-
tivtæ cavær uydysty, uymæ gæsgæ æmæ u-
cy sæjragdær ta uycy ræstædžy kæj uydiz
ænkhardžinad. 1922 azy Niger nyffysta
æmdžævgæ „Dæu cy domy“, zæhgæ. Uycy
ran bædzžyngond ænkhard æxoræntæg ævdi-
sy xæxhon fælløjægægægæg cardy nyv, fyssæ-
gæn jæximæ kuyd kæsy, kuyd æj æmbary,
aftæmæg: Acy ran zyny fyssægæn jæ dæsn-
džinad cæg bærc bærzond ysæžydis, uyj. Jæ
zærdæžy uag razdisynmæ fyssæg ystyr dæ-
ny æmæ ærxæsgæ ærny nyvtæ, tyxdžyŋ po-
etikon obrazon nyxæsty ærf qaryn kæný jæ
ænkhardžinad zærdæmæ:

„Dy næ uynys: Uærtæ qædæg
Čidær raxæssy ærhom;
Xaugæ, tulgæ, riuxægædæg,

Uærtæ rissync, khæxtæ gom.
Zæg jæ 'rsury. Tymyh sæmbæld
Rast jæ nyxyl... „Buznyg zæg!
Ajtæg ærhom. Nyr æryncad
Mæguyr udxary kuystæg.“

Acy ran mæguyr lædžy obraz ævdyst cæ-
uy axæm ænkhard xuyzy, axæm pessimi-
ston quydytimæ æmæ mæguyr, ænkhard kæ-
ny kæsædžy zærdæ dær. Qædæg ærhom či
raxæssy, uyj poety nyvgondmæ gæsgæ
u uyj bærc æfxærd, yssæst, fællad u cardæg
æmæ nikuy bakast jæ zærdæmæ xury tyn,
cardy midæg nikuy nicæuyl bacin kodta,
amælynæg xuyzdær fændon æm nikuy ær-
cyd jæ cardy dærhy. Rast u uycy obraz,
aivadon æcægdžinad kæj xonæm, uymæg
jæm isty is? Næg! Rast u 1922 azy ma næ
bæsty uydiz mæguyr, uydæid læg bæhnæg,
xastaid ærhomæg sug, zæg jæ fælastaid. Fælæ
Markson — Leninon axuyrmæ gæsgæ quamæ
fyssæg ævdisa cardy tipikon fæzyndžytæ ti-
pikon uaværtý. Oktýbry revolucijy ræstæ-
džy ænusun caharadæg či'suæhd, bartæ či
rajsta, jæ card æmæ jæ bæstægæn xicau či
uyd æmæ ma kæd jæ card mæguyrgomau
uydis, uæddær æj qædzdyg sarazynæn æppæt
fadættæ æmæ fændægtæ dær kæmæn uydiz,
uycy fælløjægæg ædejmadžy obraz aftæ-
mæg rajdisyn, uyj nicy xuyzy uydiz rast.
Adæm ma paddžzaxy xicauuagy æmæ qædz-
guyty æfsondžy byn kuy qæržydydysty, sæ
xidæg zæxx kuy uydæstoj, sæ tugæg tugčir-
tæ kuy cardysty, uycy ræstæg dær kæd
æfxærd æmæ'ssæst uydysty, uæddær ni
kuy asat sæ nyfs, nikuy bancadžysty sæ
fændættæ razmæ, særibar amondžyŋ dær
cardmæ tyrnynæg, calynmæ uycy card sæ
khuxy baftýd, uædmæ, uæd dær nikuy
ængælmæ kæstysty zæg sæ nyxyl sæmbala,
se'rhon syn ajsa æmæ sæ zyn cardæg
fervæžyn kænæ, uymæ. Acy nyxasy fædy
æmæ æræmýsgæ næj iron adæmon poet
Nigeræg razdær æmæ fælløjægægæg ædæg
æcæg cahajradžy card kuy kodtoj, uæd
či fysta, uycy Khosta cy xuyzy ævdyst
mæguyr adæmý obraztæ, uyj. Rajsæm Kh-
staj „Quybadyjy“. Quybady u æxxuyrstý
yssæst, æfxærd. Suang syvællonæg bazzæg
„Kæjdær dzæhælzad læppujæg.“ „Bæhnæg
bæhævvad, ystong uysmænnad“ — æj zyld
æmbyrdtyl, kafydis, zarydis æmæ jæxæcæ
khæbæry amal kodta. Kuy baqomyly, u-
bacyd æxxuyrstý. Qyzt æxsævty, mit u-
gægæg cardis lægættý. Cardyl æruahta æpp-

tæj dær jæ mæguyrdzinady uæz. Fælæ uyi
uæzæj næ sætly jæ nyfs, næ læmæh kæn
jæ ud, næ nyqquysta jæ xuylfmæ, jæ særy
mæltæy quydytæ zyngæ dær nikuy fækod-
toj.

Jæ zard næ uahta,
Fændyr yskhaxta
Bærz byzyčhijæ...
Mit-iu kuy uaryd,
Uæd-iu nyzzaryd
Khædzæx lægætý.

Uyj uydis mæguyr fællojgænædzy obraz,
æfxærd či uyd, fælæ jæ nyfs kæmæn næ
sætly, zyn cardæn fætasynd dær či næ komy.
Kongæ ta uyi tyxxæj næ kæný æmæ
æuændý jæ fidænýl. Cy'sty jæ sænttæ...

Fæskhævda — xur bon,
Uymæl rivæddon
Ræsuhd xizæntæ.
Ælsæst fosity dzug,
Særibary dug, —
Fijauy sændtæ.

Quybody u ystýr qaruyj xicau, ystýr fændæt-
tæ æmæ quydytæ kæmæ is, axæm adæjmag
æmæ ucy adæjmag kæj æxsænæj racyd,
ucy adæm sæ fidæn sæxi khuxmæ kæj
ajsdzisty, sæxædæg kæjarazdzisty sæ card,
uyj dyzærdygag næu. Kænæ rajsæm mæguyr
adæjmadzy obraz Khosta, „Či dæ“—jy kuyd
ævdisy, uyi:

Ælhystæj, uæd, nadæj
Cy næ baværston,
Uæddær-iu dædadæj
Kuy nyccælq laston.

Æmæ ærmæst „Či dæ“ æmæ „Qubadyjyl“
næu quyddag. „Læskhdzæræny“ dær, „Ælsa-
tijj“ dær, „Nyfsy“ dær æmæ innæ sætly
dær kæmdæridær mæguyr læg Khosta-
mæ uqarudzyn, nyfsdzyn. uændon, uælaxiz,
jæ bartyl ysdzurynd či bafærazdzæn, či sæ
rajsdzæn jæ khuxmæ, axæm. Uyj aftæ uymæn
uydis, æmæ Khosta ævnældta arf, khæris
kærçyty, ysčhiltæ paka xudy midægæj arfdær
uydta æfxærd adæmy ucy miniudzytæ, uym
æj jæ mæguyr adæm sæxiuyl æuændýnd kod-
toj, uahtoj dzy nyfs æmæ ænæ dyzærdygæj
sæ fars xæcæg dær uymæn yslæuuydis, uymæn
radta uydony særyl toxæn jæ æppæt tyx-
tæ æmæ qarudær.

Kæd Nigery ærhomxæssæg, cardis biræ
fæstædær, ystæj æxsænady midæg cy ivdty-

tæ ærcyd, uydondmæ gæsgæ ta dyuuæjy æx-
sæn iumæjagæj nicy is, „Quybody“ æmæ
„Či dæ“—jy uævæg uydyty caharady, car-
dy, Nigery ærhomxæssæg ta cæry særibar
soveton dudzy, uæddær Quybodytæ tyrnyd-
toj razmæ, cardmæ, Nigery ærhomxæssæg
ta buznyg u zæjæ jæ card yn kæj ajsta,
uyj tyxxæj. Cæmæn rauad aftæ? Baræj nvg-
galiu kodta Niger fællojgænædzy obraz? Uyj
zæhæn næj! Nigeræn æmæ Niger kæj za-
ræggænæg u ucy æxsænadon dahæn Sove-
ton uavertæj yznag nicy u, næ cæuy uyi
cy dahy zaræggænæg u, uydony nyxmæ
æmæ fællojgænæg lædzy obraz aftæ kæj
nyggaliutæ kodta, uyi næ uydis ævæccægæn
yznagon arxajd. Fælæ uæddær aftæ cæmæn
rauad quyddag, uymæn dzuapp rattyn qæuy.
Dzuapp ta jyn rattyn bafærazdzystæn ucy
æmdzævgæ æmæ jæ xærz fæstæ cy æm-
dzævgæ nylyfsta, uydondæn rajguyræn cy ax-
xostæm gæsgæ uyd, uyi kuy ravzæræm,
uæd. „Dæu cy domy“—jy xærz fæstæ Niger
fyssy æmdzævgæ „Askhuyj, athæpp u“. Uyj
u tyngdær pessimiston, ælæ ucy iu ræstæg
bæræg kæný Niger pessimizmæ cæmæn.
baxaudta uacary, uyi axxostæ dær. Ucy
æmdzævgæ aftæ fyft u:

Askhuyj, athæpp u
Tahd, cy zærdæ dæ.
Kæd — æppyn ædzux
Riu cy riuhys...
Am ta ruks uyngty (oma gorætty)
Buc čyvg, q l læppu
Fyndzmæ dardzisty
Uyj paraxatæj.
Ma tærs, ma fætærs
Dy, mæ sau zærdæ,—
Am næ guyræn zæxx
Zærdyl ne'rlæudzæn
Uym nyr afonmæ
Mit fældzæhdænæj
Uary; uazalæj
Rizync birætæ
Kænæ darh sappyl
G in—ægærcæj ta
Khaxync birætæ
Uiza, sad kuyčy.

Æmæ æmdzævgæ fæcis razzag kuplety
nyxæstæj:

Askhuyj athæpp u
Tahd cy zærdæ dæ,
Kæd—æppyn ædzux
Riu cy riuhys...

Kuyd zyny, aftæmæj „ruks uyngdžyn“ bynat poet xony goræt. Fælæ gorætj cy uny fyssæg, kæj cardyl næu razy, či dzy uady tas? Kæj zæhyn æj qæuy, soveton æxsænady kUSDžytæ, zavodty æmæ fabrikætj kusdžytæ næ. Fælæ nyrtækkæ alči dær kuyd zony, aftæmæj uycy ræstæg æræzt ærcydis nog ekonomikon politikæ. Nog ekonomikon politikæ nicy xuyzy uydis fæstæmæ azdæxyny miniuæg æmæ uydis ræstæg æmæ uaværtæm gæsgæ iunæg æmæ æppætæj rastdær politikæ. Fælæ uyj čy-syl æmæ ræstæg mæ radta fadat kapitaliston elementtæn bazmælynæn. Uycy nog ekonomikon politikæ, Niger kæj zaræggænæg u, uydonæj birætæ bambærstoj, cyma fæstæmæ, kapitalizmæ azdæxt u aftæ, aftæ jæ bambærsta Niger dær. Uyrdygæj rajguyrdis ænkharddzinad. Uyj midæg is Nigeræn jæ nyfsdžyn qælæsy uæg ænkhard zarægæj kæj aivta, uyj sæjragdær axxos. Uycy ræstædžy kuyd ma zahtam, aftæ Nigerj „sfældystady fenkharddær ysty ærdzy nyvtæ dær. Mihtæ byrsync xæxtæm tardæræj, zæjtæ çæuync karzdæræj, tymyh niuy ænkharddæræj. Ysfældystady ærdzy ænkhard nyvtæ ævdyst ærcydysty dyvuadæš xatty, aftæmæj æmdzævgætæ ta ædæppæt ysty iu khord. Uycy ræstædžy ærdzy nyvtæ Nigermæ ævdyst çæuync axæm xuyzy:

Talyng. Ruxsy chyrdt
Riumæ nal qary.
Arv jæ çæsty syg
Kaly tar zæxžyl.
Thizync nyuærttæ
Arv, dæ gæræxtæj,
Zærdæ ampyly,
Mih, dæ quynthyzæj.

(„Talyng“. 65.)

Dymgæ baniuy
Kæmtty, sau kæmtty.
Uyngtæ amærzy
Xorz, næuæg čyndzau,
Fatau banyxsy
Uyj fællad riuy,
Kalmæ atyxsy
Uajtahd zærdæjyl...

(„Fæzzæg“. 81)

Dymgæ rudžguytæ nyxxoj
Kuy nyxxudy, kuy nyynnuy,
Xatgaj zarynmæ fævæjy,
Kuyd æmdyx xosdzæuttæ žiuy,

Jæ kuydzau næ kærtj 'sræjy,
Midæmæ læbury, tony!
Talyng jemdzædis fælæuuyd
Æmæ jæ mæ uatmæ xony,
Balu ysty, zærdæ xaty
Æmæ sau sahes mæ uaty
Caræj sau çædžyndz nyllæuuyd

(„Çæstyl zuyssæg nal
xæcy“. 88. 1927 ažy.)

Axæm bynættæ ma ærxæssæn is Nigery fystytæj fylðær, fælæ, ævæccægæn uydon uældaj uaikkaj. Cy ærxastam, uydonæj dær bærag ysty fyssædžy zærdæjy uæg æmæ quydytæ cy uaværy uydysty, uyj. Alči zony fyssæg ærdzy nyvtæ fotografy xuyzæn kæj næ isy, ærdzy nyvty fyssæg jæ „sfældystadon quydytæ kæj xæccæ kæny arfdær, jæ quydytæ cy xuyzæn oj, uydony æmakkağ kæj isy ærdzy nyvtæ dær æmæ Niger ærdzy nyvtæ aftæ kæj isy, uymæn, æcæg xæxty ærdz karz væjij, zæhgæ, uymæ bambaræn kæj næj, fælæ sæ agurn kæj qæuy fyssædžy zærdæjy uæg cy xuyzæn uydis, uyj midæg.

Fælæ tarst, ænkhard zærdæ ærmæst ærdzy nyvtæ næ uyny uycy ænthysnæg xuyzy. Æppæt dær jæ çæstytyl uajy ænkhard xuzæj, talyng axoræntæj kond nyvtæj. Uy agury jæ zærdæjy uæg kuyd u, uymæ gæsgæ çæssygtæ, quysy jæm kæuyn, dżynazyn Uycy çæssygtæ, kæuyn, dżynazyn uædy ræstægæj khaddær nikuy uydysty, fælæ æcægdzinad iu fars fæuadzgæjæ poet çæšsygtj, kæuyn, dżynazyn koj yskodta yst dæš æmdzævgæjy. „Talyng æxsævy“ poetma dżurync khuly durtæ:

Bohtæ næ kænæm dæu xuyzæn,
Arvmæ næ bællæm dæuau.

Aftæ qæræj ta uymæn bohtæ kæny fys
sæg æmæ:

„Sau zærdæ sast riuy tarf niztæj batymbyl!“
Æmæ fyssæg jæxicağ dardær kæuyn kæn
kæjdær:

O, nybbar myn æj,
Kæd dæ çæsty syg
Iskuy m'axxosæj
Donau akaldis.

Æz ma zahton, zæhgæ æppynædzux axæm
quydytæ næ uydis fyssæg mæ, žyndis æ
tozy nyfsy quydytæ dær. Kæd æm kæuyn

æmæ dzynazyn is, uæddær xattæj-xatt
jæxædæg fæsidy cæssygtæ maual kalyn-
mæ dær:

Ma ku, maual niu,—
Asærf cæsty svg,
Racu, cardy rox
Khuxyl babættæm

(„Ma ku“. 57. 1929 az.)

Dæddær innæ æmdzævgæ „Ma myn tærs“
zæhgæ, uym fyssy:

Fag mæm alcydær
Xosæj, narst xoræj...
Ma tærs ma, mæ xur,
Ma kæs tar cæstæj!

Fæla uæddær uycy ræstæg sæjrag mo-
lytæ'sty ænkhærd quydytæ. Uycy quydyty
bynduryl fyssægmæ aræx cæuync mælæty
quydytæ. Tærsyn æj kænync uycy quydytæ
æmæ cas tyngdær tærsy, uyj bærc tyrny
æddær jæ bavzarynmæ. Mælæty quydytæ
uycy ræstæg jæ fystyty fæzyndysty ærtyn-
dæstæ xatty, uymæj dær fylldær xatt mælæt
ædvyst cæuy zyn cardæj irvæzyngænædzy
quyzy. Razdær dzyrdtam „Dæu cy domy“
zæhgæ, uycy æmdzævgæj ærhomxæssæg
æjz byn kæj fæcis, uymæj færvæztis cardæj.
Innæ æmdzævgæj „Mæguyry mælæt“, zæh-
gæ, uym aftæ ævdisy mæguyry card æmæ
mælæt fyssæg:

Sidzærej, niugæjæ bajræzyd uyingty
Xur uyd jæ xædon, jæ dzabyr ta zæxx.
Bel-iu nyhuyldi jæ khuxy uyingty
Xoxy-iu gal uydys, bydyry bæx.
...Raxaudi fyrguvstæj. Rarynčyn gysty.
Qæmpyl nyffældæxt, nyftyd.
Bur rondz jæ xurxæj uælæmæ ænqyzt
Mady, buc noin ma jæ zærdyl æftyd.
Khodæx jæ særy byn bakodta bazæn,
Dælfædtæm batymbyl kuydz.
Mystytæ tar nyxæj saræztoj qazæn,
Burburid æfældæxt xuyz.
Nikæj bandæftæ æppynder jæ rynčyn,
Adarh i, sista jæ ud.

Æmdzævgæ kæcy azy fyst u, uyj bærag-
æd næu, fæla æmdzævgætæ iuuyldær æz-
æm gæsgæ æværd kæj ysty kærædzij fædyl,
uymæ gæsgæ jyn banymajæn is, zæhgæ, fyst
uydis 1924—25 azty. Uycy mæguyr lædzy
æværdæ abar Khostajy obraztimæ, uæd bæ-
gæ u Nigery mæguyr cas ædyxdær, læ-
zæhgæ dær u, uyj.

Kænæ ændær æmdzævgæj, „Xuyssæg
cæstytyl nal xæcy“, zæhgæ, uym dymgæ
dzury fyssægæ æxæm nyxæstæj:

„Æz, dæ mæguyr fydy kuy guyrdi,
— „Rast uæd, je 'vhædy nyxxuddæn.
— „Uyingty jyn tyldton jæ purti.
— „Xoskærdzæjæ-iu jæ uæden
Uydcæf xæston æ-mæ xudti
'Stæj ta-iu fæxæston ulæn.
Nyr, nyrtækkæ ta jæ cyrtyl
Uælæ uælnærdty ædasæj
Raxafton mæxi... jæ fyrtyl,
'Stæj uæd uyj fyrtyl ægasæj
Kæd kænyn æxsittæj zæragæ.—
Rajsom rakændzyuæn qaræg“.

(1927 az.)

Fæla Niger jæxica jæ dæddær mælæty nal
uadzy soveton dudzy rajguyræg fæltærmæ,
æcæg jæ fæstæg ræstædzy fystyty „Syvæl-
lonmæ“, zæhgæ, uycy æmdzævgæj aftæ
dzury:

...lu fyr bucæj, zary, qazy,
Annæj mælyn kuy fændy...
Kyrn basgar-iu dæ mæstæg
Kæd næ fæsfæ.— mæ ingæn.
Æz kæj æcyddæn næ bæstæg
He, jæ uuyliu fæcin kæn.

Ximidæg rakæuyn quyddæg, xi quydyty tyx-
syndzinæ fædat næ radtoj Nigeræn uycy
ræstædzy cardmæ æ bektivon cæstæg ækæsy-
næn, dudzy cy 'styr ivætytæ ærcyd æmæ
æxsænady razmæ cy 'styr farstætæ læuuy, uy-
dony bambarynæn æmæ næ raxyztis ystyr
tematikæmæ, ystyr quydytæ rajsynmæ. Uymæ
gæsgæ jæ 'sfældystad bazæis dudzy
domæntæg fæstoz. Uyj tyxxæj fæzyndis
khord statujæ Nigery'sfældystady tyxxæj næ
republikæj gazetty fæstæg ræstædzy Uac-
quydytæ næ 'sty 'styr dæsn yfyst, fyssægæn
æmtægærh, yskænyny quyddadzy ta bynton-
dær rast næ 'sty. Luæjiutæ dzy isync ys-
fældystadæn jæ iu xæj, innætæ isync iugaj
æmdzævgætæ, æmæ ma dzy suang æxæm
kritikændytæ dæ fæzynd æmæ æmdzævgæj
iu ærdæg æi rajstæ æmæ uymæ
gæsgæ fyssædzy æppæt ysfældystadæn ærh
yskænynyl æi æraxjdtæ. Balippain qæuuy,
cy kritikæj xuyz æræx kæj u ærmæst Ni-
gery'sfældystady fædyl næ, fæla innæ fys-
dzyty'sfældystadmæ kæsgæjæ dær, uycy
kritikgæn jætæg birætæ æraxjync, sæxi khærc-
qusæj ævdisgæjæ sæxi talyng quyddægtæ
basusæg kænynyl, ænæ'vhauæj chyf kalæn

kænync fyssægyl. Næ respublikæty gazetty redakciltæ ta uycy kritikgændtæn sæ nyx bakhuyryny bæsty bynat dættync gazetty fæstyl. Kritikæ qæuy aly soveton kusædzy dær xorz kusynæn, adæjmadzy uældæf kuyd qæuy, aftæ. Fælæ kritikæ uæd u xorz æmæ udægæ adæjmagmæ gæsgæ kuy cæua, æcæg yn jæ kuysty qæntæ kuy bæræg kænæ æmæ jyn baxxuys kænyfyl kuy arxaja, kænæ ta kæd adæjmag æcæg yznag u, uæd æj ænæ xatyræj či pyrx kænæ. Max cy uacqudyty koj kænæm (Dzugaty Khosta, Æhuyzarty Geor æmæ innæty uacqudytæ), uydon ta xastoj axæm xuyz.

Uydis Nigery ysfældystady 'styr rædydytæ, quagdzinæotæ nyriækæjy ravzærstæj kuyd bæræg kænæ, aftæmæj dær.

Fælæ Niger bambærsta je 'sfældystady saqetty jæxædæg dær. Uycy æmbaryndzinad Nigermæ fæzydis, iuæj-iutæn gæsgæ 1930 azy „Xidyl“, zæhgæ, kuy nyfysta, uæd. Uyj či zony aftæ u, fælæ uycy æmbaryndzinad razdær fæzynd Nigermæ. Uyj razmæ syhdæg kænyf bajdydtoj jæ qudytæ ænkhardzinady, nyfssastdzinady mihtæj. Fælæ zyntæj, quyrduxæn kængæjæ, xyztis Niger nog qælæsy uag agurymæ. 1927 azy cy æmdævgæ nyfysta „Cæstytyl xuyssæg nal xæcy“, zæhgæ, uymæj bæræg kænæ uycy quyrduxæn. Mihtæ, uad, tymyh, tar æxsæv fæstæg xatt æræmbyrd ysty jæ aly fars æmæ:

Mæn sæ kuysty sær yskodtoj.
Sau gædytau mæm yzhodtoj.
Talyng zærdæmæ nyxxzyti
Æmæ jyl jæ nyxtæ xafy.

Dymgæ gusty zily, kafy
Riu nympyld, tæssæj nyrryzi...
Nal uydis æppyn æmbæxsæn
Baz dær nal xyzta fydrynæj...

„O, tæxudy: mæ mærd fynæj“
Dymgæ, talyng myl fæltæren
Kodtoj, nal uydtæn mæ særæn
Fælæ bon nylæuyd næxsæn
Æmæ bon-væron fædisy
Arvyl ferityvta mæ qærmæ
Rudzyngæj jæxi ævdisy...

Nal xuydon mæxi uæd sidzær...

Darddær uycy bongænæg ræslædzy koj kæny Niger biræ rættly æmæ bæræg u jæ naræg xidyl talyng, ænkhard qudytæj raxizynnæ kæj qavy nog xurdzyn bæstætæm. Æmæ uævgæ dær, zæhæn is raxyzlis, zæh-

gæ 1930 azy je 'mdævgæ „Xidyl“ kuy nyfysta, uæd. Talyng, mihxuyz axoræntæ kond u uycy æmdævgæ dær, cæuy xidyl tærsæg, rizgæjæ, dyzærdyg kængæjæ quyrduxæntæj, fælæ uæddær raxyzt nog quyrdytæm, nog byndurmæ.

„Ualyndzy xæxtæ nyccarydtoj tyngdær, Arvy særtæg gærax gusty fænyxsti, Fesquidton... Cæstyngas razmæ fæuyrdyg Ruxsy xærdgæxuyz xal cæstytyl sæmbæld Cæsty ysmidæg is, zærdæjy anyxst Kataj fænymæg, 'mæ zærdæ fæcyrdis, Dzury mæm riuæj: „hæjtt, hæjtt mardzæ razmæ!“

Zængtæ qændzælttau kuy fesquidtoj razmæ „Hæjtt uædæ razmæ, razmæ, 'mæ razmæ!“

Nog bæstæm kæj raxyzt, uyj færcy Nigerræn uærxædær fændægtæ fæcis je 'sfældystadon qudydjæn æmæ fadættæn, card bæcyd uycy tyxdzynæj je 'sfældystady æmæ jyn radta biræ ysfældystadon madzælttæ. Æcæg ma Nigermæ fæzyynnc je 'nkhard qudytæ rajdjany, fækæsy ma dyzærdyg kængæjæ fæstæmæ æmæ jyn xærzbon zæhy cæsyg kalgæjæ, jæ zærdæ risgæjæ. Uycy quydæg Niger ravydta je 'mdævgæ, „Fæsta qæbysy“. Zærdæ uynæg kæny, cæssygtæ kælync, aftæmæj xærzbon zæhy Niger jæ fædæltæ xædzæræn, zæronnd cardæn. Fælæ m uydon væjjynnc xattæj xatt, uyj uynyn bajdydta ystyr card, ystyr dug æmæ arxajy ucy ystyr dugimæ æmkhædzæf kænyfyl. Uyj fy syn rajdydta ystyr soveton Cædisy adæm lymændzinady. Nyrong ta kuyd zyny razdæry ysfældystadæj, aftæmæj axizyn næ fæzæta jæxi khæsaræj. Æmæ temæjy æmbær qudydy æmbærc fæqarudzyn ævzædzy uædær, qælæsy axast dær. Lystæg chyschy gæneg ævzag, niud æmæ dzyznazt sæ raivtoj tyxdzyn uæzzau æfsærag, cardxuy nyxasæj.

Yssændy 'mæ uajy, jæ komy fynk kalg
Yzhory'mæ razmæ byrsy
Ærdxæræny qaldon, ænusun chæx Essæ

Uycy tyxdzyn, byrsæg æmæ uælaxizgæ ævzædzy xatt fyccag xatt fæzyndis Nigermæ fæcis nyxasy uag qældzægdær, byntæ ænder xuyzy særtlyvtoj fyssægmæ xæxxæ nyvtæ:

Xur qazy, bon rajy Essæjy buc kæmt
Næuæg Qulha ræzy, næuæg.

Mæ salam ærvityn dæuæn æz zærdæjæ,
Næuæg dudžy cardmæ cæuæg.

Ærmæst xidyl kuy raxyztis, uæd yssis Nige-
ræn jæ bon jæ poeton ænæ kærøn biræ qarū,
ystyr dæsnýdzinad æxxæstæj ravdisyn. Ni-
gery kadæg „Gycci“ ærmæst Nigerræn jæxi
'sfældystady næ, fælæ zæhæn is æmæ u
soveton iron literaturæjy xuyzdær ysfældy-
styttæj dær iu. Kadægæn jæ rajdajæny æv-
dyst cæuy sylgojmadžy cahajragon card
ivhuyd ræstædžy, aræzt u ænkhard axo-
ræntæj, fælæ uyj nyronžy ænkharddzi-
nad nal u, uymæn æmæ ivhuyd cardy mæ-
guyr æfxærd ædæmmæ dær nyr ændær, rast-
dær cæstængasæj akastis Niger.

Zonyn, ualdzæg u nyr, ualdzæg

Zonyn nal cæudžæni zæj.

Zonyn kuyd čyndžxon buc uazæg,

Nyr rævdžy ystæm ærdzæj.

Æmæ uycy ruks ualdzægæj akæsyn ba-
ræzta Niger ivhuyd, tymyhdžyn zymæg-
næ. Rajdajæny tauræh cæuy Gycci kuyd
žyn card kodta radžy, uuy. Ænkhard mas-
tyt nyvtæ. Fælæ kuy raxyztis Gyccijæn jæ
čydzžy cardmæ, uæd ævdyst cæuy qældzæg
kolxozon card. Zarægæj aly rættæj æmæ
aly kuysty quysyn bajdydta qældzæg zar-
džyty qælæs. Mænæ kolxozon syvællættæ.
Uydon kadædžy razæg ærdædžy poet jæxi
žyn cardæj cy nyvtæ ævdysy, uydony næ
ledtoj:

Qazync sabitæ — næ daræg.

Xur, sæuon xur, sæ xyncy.

Dardyl ajquysy sæ zaræg,

Xæxtæm, bydyrtæm tyndžy.

Tav næ xur,

Xud næm xur,

Max ystæm

Amondgur.

Mænæ mad. Kusy erysæj særibar kolxo-
zon bydyrtý. Uyj nal u avdænæmæ, aryngmæ,
ærdzæstæmæ æmæ yskhætmæ bast. Ujæ kuyst
qældzæg. Bæmæzta card, bazydta činydžy
æsyn dær æmæ

Zaræg ajquysti uæræx:

Ualdzædžy uylæft mæ riu mæ qary, hej, hej!
Biræ fæcærat me'ngusæg čyrtæ, hej!
Zarædžy qælæs næ nom kuy dzury hej, hej!
Fyssædžy khux dær næ nom kuy fyssy, hej!
Næ koj kuy væjžy næ xudgæ xury hej, hej!
Ily bydyrtýl næ zaræg quysy, hej!

Æmæ kadægæn jæ nyxæsty næ, fælæ jæ

qælæsý uadžy dær fæzynd qældzæg amond-
žyn cardyl ciny zarædžy qælæs. Niger cy
nog mæryl ærlæuuydis, uyj jyn fadat radta
jæ lystæg buržuažon individualon quzæg
rabyrynæn, ærmæst lrystony næ, fælæ æp-
pæt duneyj progressivon adæmy fars ær-
læuuyæn æmæ uydony ystyr progressivon
quydytæ jæ'sfældystady razmæ xæssynæn.
Uyj raxyztis xi lystæg individualon ænkha-
ræntæj æmæ ænkharýn bajdydta æppæt
duneyj fælløjgægæg revoljučion adæmtæn
sæ qyg dær, sæ cin dær, sæ toxy ystyr
pafos dær, æmæ sæ qacy jæ'sfældystad.
Uyj nyffysta jæ zærdæjy uæzzau niz fæl-
løjgædžyty xuyzdær qæbultæj iu Sergo
Ordžonikidžy amardy fædyl. Poetikon
ystyr dæsný nyvtý ittæg xorz ravdisyn baci
Nigerræn jæ bon dissadžy qæbatyr revol-
jučionery ruks obraz æmæ uymæn jæ amardy
fædyl fælløjgædžyty qyg. Kuy ajquystis
soveton ystyr zæxxyl Sergojy mardy sau
xabar, uæd æppætæj dær fe'nkhard æmæ jæ
poet færsy, cy kodta, cæmæn fe'nkhard,
cæmæn fæqus jæ zard, jæ kaft, uymæj.
Zæxx yn dzuapp dætyt:

Mælæt, — dur zærdæ —

Oj dældzæx fæua, —

Maxæn n'axsdžigætæj

luy askhæfta.

Æmæ uycy axsdžig čí uyd, uyj obraz
altæ nyv kæný:

Fælæ, o amond,

Arv kuy nyonæryd

Æmæ saq Sergo

Am kuy'rbalæuuyd

Ciu, cy d'arvy nærd?

Dy kuy kastais,

Uyj jæ cæxærtæ

Am kuyd yskaldta.

Sau mih apyrx is,

Æmæ xudgæ xur

Arvæj baqazyd.

Fælløjgænæg adæmy ryst jæ axsdžig
dær qæbultæj iu amardyl fyccagdær zatt
yssardta Nigery'sfældystady axæm bynat,
altæ jyn fyccagdær bankhuysyn kodta jæ
zærdæ uymæn æmæ nyr uycy adæmimæ
ængom bast u, iu quydytæj, iu cintæj, iu
mæstyttæj cæry uycy adæmimæ. Nigery poezi
jæxicæn temætæ nal agury fyssægæn jæxi
midæg jæxi zærdæjy, fælæ jæ agury duneyj
khabæžy aly ran dær, progressivon rajda-
jæny æmæ reakcijy karz toxy jæxædæg prog

ressy fars xæcgæjæ. Uyj fædyl yssis Nigeræn jæ bon Ispanijy fælløjgændzytæ fæstion syrdtimæ kuyd tox kænyns sæ card, sæ rajguyræn bæstæ, sæ kæd baqaqænynyl, uuyj jæ dissadzy æmdævgæ „Končito Malo“ nyfysyn. Končito Malo ispaɲnag čyzg qusy gitaræjy cahdmæ. Qary jæ zærdæmæ uycy cahd. Fælæ jæm ærbadzyrdæuyd jæ fyd mard kæj fæcis jæ særibaryl tox kængæjæ. Æmæ Končito Malo systad jæ fydæltu tug isynmæ. Yssis tæxæg. Uyj karz toxy bacyd fæstion mæltæxæssæg xædtæxdzytimæ qæbatyræj. Æræppærsta dzy ærtæ, fælæ uycy qæbatyr toxy kadimæ særibaryl xæcgæjæ fæstæt Malo jæxædæg dær.

„Mælyn o, mæ bæstæ, Ispanija, kæs.

Dæu tyxxæj mæ zærdæ kuy dættyn kuy æx“. Cæj bærc qæbatyrdzinad, lægdzinad u dæ bæstæ særibar ua, uyj tyxxæj card ratyn. Kæm razyndzæn adæjmagæn uymæj tyngdær jæ qarū, jæ lægdzinad. Æmæ ma Malo mælgæjæ fædzæxsy:

Ut fidar „Mæ fæstæ mæ xoɲæn zæhut,

Mæ bæsty nykkændzæn piloty syrɲ xud.

Nyfsdzyɲ qælæsy uag, ystyr æxsdziag æmæ alyxuyzon tematikæ, progressivon quydy xæssyndzinad, særibarmæ tyrnæg

tyxdzyɲ xaraktery ævdyst, naræg, individualon quydytæj ystyr æxsænadon quydytæm raxyzt,—uydon ysty Nigery'sfældystady fæstæg ræstædzy sæjragdær miniudzytæ. Dy-zærdygag næu Niger kæj raxyzt ystyr æmæ uæræx ysfældystadon fændagmæ æmæ uuyj darddær cævgæjæ kæj bacæxsdzæn ystyr bynat soveton literaturæjy midæg.

Mæ nyxas fæuævgæjæ ma æz bæfippajyn mæ qavyn Niger max acy nyxasy kæuyl ærlæuuydystæm, uycy fystytæj uældaj ma kæj nyffysta ystyr kaddzytæ „Muldar“, „Uæxatædzy fyrɲ čysyl Guyɲman“, „Badilon simd“, kæj u dæсны tælmæcɲænæg dær æmæ uydonyl ænæ ærdzurgæjæ Nigery 'sfældysta, dyl nyxas æxxæst kæj næ uydzænis. Fælæ iu doklady næ uydi æppæt fystytɲl læmbɲnæg ravzaryn æmæ syl ærnyxas kænynɲ fadæ. Æz mæ sæjragdær xæsyl nymadton acy doklady Nigery vazygdzyɲ æmæ 'khædzæmædzæ ysfældystadæn jæ sæjragdær mi niudzytæ ravzaryn æmæ uydonæn sæ byndurtæ ysbæræg kænyn, æmæ kæd æxxæstæ, næ, fælæ iu čysyl dær isty baftyd mæ khuxy uæd mæm aftæ kæsy æmæ acy bony nyxasæn jæ ystyrdær xæs cy uyd, uyj sæxxæst kænyn baftydis mæ khuxy.

Niger

ÆNDÆR QUYBADY

Særdæj, zymægæj
 Ystong, bæhnægæj
 Æxxuyrsty xadti.
 Kuyvdy, xærnædzy—
 Ærtguyz, —fæzdædzy
 Dælyjau badti.
 Ysxuyt—syxagæj,
 Æfxærd—mykkagæj,—
 Næ jyn uyd xion.
 Uæd ta fyd rystæj
 Ærcydi kuystæj
 Sæximæ iu bon,
 Æmæ xædzary
 Kærdzyn næ ary—
 Kæm uyd jæ kænæg!?.
 Quydylý acyd:
 Jæ cæstyl qazyd
 Ælsin æd zænæg.
 Fælæ cy kænæ,
 O, sar jæ khonal—
 Iræd kæm ary?!—
 Ximany fyrtæj
 Khuyrimæ dzyrdæj
 Dæs mæty dary;
 Dyuuæ ærchixor
 Næ tændzyn Džior
 Fætguyl kæm dæty!—
 —Xuymon myn racu...
 Cæj, iu bon cas u
 Kuyst uarzon særdyl..
 —Fælidzon“, —zahta,
 Jæ khuyym nyuuahta
 Fæzzædzy duaryl.
 Ænudsæszdzyd—
 Bydyrmæ racyd
 Uæd nomdzyd Naryl.
 Iry bydyrty
 Byndzdžyn tærfyty
 Kæm næ fækuysta?!

Tuhanty ræhau,
 Quymiağ lægau,
 Lævar læxyzta.

Iræj dær acyd,
 Tyuapsmæ*) aityd
 Fændadzy kuystmæ;
 Jæ fætæn riuæj,
 Jæ uyrtyt fiauæj
 Uym sydžyt marzta,
 Xærægvarh durtæ
 Ænægæn sutkæ
 Ækkojæ xasta...
 —„Næj, am dær nicy!“
 Mæstæj ysryzy—
 Kæsy jæ myzdmæ...
 Sybyr... Badajbo**)
 Fyssy jæm Gabo...
 Fæcyd Sybyrmæ.
 Kuy gærsta šaxtæ,—
 Syhžærin khaxta,—
 Uyd mastæj quyrmæ—
 Ajdah kærtdzynæj
 He, uycy zyntæj
 Jæ fag næ xordta.
 —„Næj, am dær nicy!“
 Fæstæmæ lidzy...
 Særgoj fækodta:
 „Kædæm fæstæmæ?!“
 „Kæcy bæstæmæ?!“
 Æfsædton bacil..
 Karpaty xoxy
 Ældarty toxy
 Jæ tug fækaldl..
 Ældar læbury,
 Xæst, tox kuy kury,
 Khæxtæ jyl bazad..
 Fyd dug, fyd biræh
 Næ xæssync biræ—
 Fydæltæj bazzad,—
 Ældaryl abon
 Yskodta saubon—
 O, ræj-dæ, ræj-dæ!

*) 1912—14 azyt Tualty fæsvæd cydysty Tyuapsmæ fændadzy kuystmæ.

**) Iry fæsvæd revolucijy ahomma aræx cydyt kuystagur Badajbojy syhžærinkhaxæntæm.

„Karpaty xəxtəj,
 Germany xəstəj
 Nəximə həjdə!—
 Uym xəst ystyng is,—
 Məguyr yzyng is—
 „Əldəry sudzyl“
 Don, Burgustanəj*)
 Syrx partizanəj
 Kəm nə tyld tudžyl..
 Jə cong nə fəllad,
 Jə kard nə fəgad
 Xəsty bydyry.
 Jə zərdə zaryd,
 Jə tug-iu qazyd
 Jə fidar guiry.
 Jə cəstyl uadi,
 Jə razmə taxti
 Səribar fəlloj.
 Cahajradžy dug,
 Əbuznəj kald tug—
 Uə, dəldzəx fəoj!—
 Fətəry ysty...
 Səribar kuysty
 Də qaru ravdis!..

Kuystmə bəlgəjə,
 Kuystmə tyndzgəjə
 Xərdmə-iu xaudis...
 Əmə fəstəmə
 Ərcyd nə qəumə,—
 Syrx orden—riuy!..
 Jə nom kuy quysy
 Qazuat kuysty
 Nə lryl luuy!..
 Sərdəj, zyməgəj
 Fəlyst, qəldzəgəj
 Kolxozy kusy.
 Fəsguyst fəzary
 Əmə rəvdauy
 Jə cot, jə usy.
 Izərygətti
 Kəsy gazettə,
 Jə kluby bady,
 Jə nom yn bazon—
 Xuyjny, mə uarzon
 „Əndər Quybadı“

26/X—37 az.

Koktabel.

*) Burgustan u zyngond İrmə partizanon xəstytəj.

A. S. Puškin.

ÆRXUY BARÆG

(Peterburgag povest)

1833 az.

RAZNYXAS

Acy povesty xabærttæ fyst ysty æcæg-
dzlnadmæ gæsgæ. Dony raivyldy bælvyr-
dzlnædtæ ist ysty ucy zamany žurnaltæj.

Bæstondær bazonym kæj fændæ, uydon
ærkesænt V. L. Berty saræzt uactæm-fequ-
sinægtæm.

RAJDJAN

Ædzæræg ulænty kæron
Læuuydis Uyj, quydytæ kodta
'Mæ dardmæ kast. Jæ razinæ don
Uæræx cydi; bæləh æbon
Uym dony iunægæg yzhordta.
Quyna, chymaradzyn byltæj
Sau dardtoj xædzærttæ pyrxæj,—
Mæguyr ċuxojnægty cæræntæ,
'Stæj qæd, bædzyn mihi bynæj,
Kæmæ næ kaldta xur tæmæntæ—
Næryd jæ alfambylaj.

'Mæ uæd
Uyj kodta uym quydytæ, fænd:
Uydzæni švedægtæn æfxæræn,
Ærcæudzæn acy ran æværd
Saxar næ syxægty fydzænæn.
Nygond u ærdzæj am næ uag:
Evropmæ ajgærdyn færssag,
Ællæuuynd dendžygzæron fidar.
Æppæt tyrsatæ dær uæd,
Kændzisty maxyrdæm sæ fæd,
Æmæ uæd minæstæ næxi bar.

Sædæ jyl racyd, æmæ nyr
Qædbynty tar, chyfdzæstty malæj
Ysdardta'vzong saxar jæ guyr
Fælgonc, ærttivgæ æmæ qalæj:
Æbæræg dættu-iu fyccag
Ænkhærd finn—ærdzy fyrt quynthyzæj
Nyllæg, quyna byltæj kæsæg—
Kæm axsta lunægæg jæ xyzæj;
Kæm uyd ædzæræg ran, bydyr,—
Uym abon'zmælægdzyn byltyl
Gænæxtæ, dissadzj galuantæ

Ængom ærttivgæjæ læuuync;
Bærkaddžyn naudættæm cæuync
Khærdgæjtæj aly'rdygæg nautæ;
Neva granit byldžyn yssi,
Ærkodtoj darh xidtæ nyr dættæ;
Ædzæræg sakhadax bynættæ
Ærttivgæ'sfælystoj sæxi,
Æmæ kæstær stolicy razmæ
Jæ sær ærkhul kodta Mæskuy,
Cyma idædz usæn jæ farsmæ
Næuæg paddzaxy us læuuy.

Æz uarzyn, Pjotyry ysfældyst,
Dæuæn dæ aiv tyzmæg uynd,
Nevajy donbyltæn sæ fælyst,
Æmæ særbærzondæj jæ cyd,
Cængætæj de'mbondty nyvæftyd,
Ænæ mæjæ, ræsug, fælmæn
Dæ sabyr æssævtæn sæ ærttyvd,—
Kuy væjy 'næ cyrah mænæn
Kæsæn, fyssæn æncon mæ uaty,
Æmæ sæ fælgonctæ kuy xatyn
Æncad, fynæg uyngtæn,—zynync
Fælurs, ærttivgæjæ mæ uatmæ;
Kuy væjy ruxs, kuy zyny dardmæ
Admiraltejady ærcyndz,
Zærin ærvgærættæn ærgmæ
Æxgæd kuy næ'rcæuy sæ ird,—
Æxsævy tar saxaty'rdægmæ
Sæuæxsittæj kuy'rcæuy ivd.
Dæ uazal zymægæn æz uarzyn
Jæ sabyr nældæf æmæ qyzt,
Fæten Nevajy curty 'mræst
Tyndzgægjæ dzonyhtæn sæ qazyn,

Čydzdyty časgæmtly tæmæn,
 Ystæj dæ æmbyrdtæn dæuæn
 Sæ næryn, se 'rttivy, sæ nyxas:
 Kuy væjy cindzinad ystyr,
 Læpputy mlnasy fyndzy raz,—
 Fynk kalgæ nuazenty syrsyr.
 Æz uarzyn Marsy qazæn fæztæn
 Sæ xæston aræxsgæ cyrdad,
 Pexot æmæ bæxdžyn æfsædtæn
 Sæ iuxuyzon ræsuhdžzinad,
 Ysguyxt tyrysaty pyrxæntæ
 Sæ saq, sæ fidaudžzyn cydy,
 Xæstyty čl fæci fydy,
 He uycy'rxuy xudty tæmæntæ.
 Xæston stolicejy æxsary
 Æz uarzyn fidærttæn sæ nærd,
 Kuy cæuy paddzaxy xædzary
 Æxsævy nog qæbul læværd,
 Kænæ ta'znag kuy'rcæuy 'fxærd,
 Uæræse ciny kuyvd kuy kænyn,
 Kænæ ta ualdædžy ævast
 Neva kuy sræmudzy jæ bast,—
 Jæ ixtæ dendžyzmæ kuy tæry.

Ærttiv, Petropol, æmæ læu
 Uæræsejau qæddyxæj, fidar.
 Æmæ dæ sast ærdzy tyx dæu
 Færnæj nyuuaoddženi dæxi bar;
 Zæronð tælæt æmæ bycæu
 Uænt finny ulæntæj nyr roxy,
 Cæmæj næ ua æquadžy toxy
 Jæ tariffyn Pjotyren qygðardl

Yskodta iu zaman fyð card.
 Nyr dær ma nog u uyj næ særty...
 Symaxæn, me'nbælttæ næ zard
 Is uuy radzuryn næ zærdy,
 Uydžæn næ tauyræh ænkhard.

FYCCAG XAJ

Ænkhard Petyrbuxy særmæ
 Nojabyr ulæfyd qyzgæ.
 Jæ nærgæ ulæntæj tyxdžyn
 Jæ ræsuhd darh æmbond æxsgæjæ,
 Neva tyxsti, kuyd ua ryncyn
 Jæ uaty sont nizæj qærzğæjæ.
 Uydys ænafon æmæ tar;
 Mæstyjæ xosta khævda car,
 'Mæ niudta uad-dymgæ qyqğagæj.
 Qæmæ ærcyd kæcæj dær uad
 Ævzong Evgeni... Aftæ uad
 Jæ nom næ gerojæn. Uyj ragæj
 Mæ qusty ezely mænæn,
 Mæ sis dær jemæ u lymæn

Æmæ næ zærdæjæ næ cæuy.
 Jæ mykkag abon max næ qæuy,
 Kæd-iu uyj ragbonty mijag
 Bæzzydi, ihvuyd kad ævdysta;
 Kæd yl Karamzin dær jæ fag
 Mykkagmys zardžytæ fælysta,
 Uæddær nyr ferox is. Næ læg
 Cæry Kolomny æmæ kusy;
 Næ cæuy uæzdættæm xæstæg
 Æmæ jæ zærdæjy næ sudzy,—
 Næ dær jæ amælgæ xæstæg,
 Næ dær fæivhuigæ ræstæg...

Uædæ Evgeni 'royd sæximæ.
 Ærcaxta šinelæn jæ don.
 Jæ daræs ralasta.—Xuysson!—
 Fælæ jæ aly'ppæt mætīmæ
 Næ uydys bafynæj jæ bon.
 Cy uyd jæ zærdæjy rystæj?—
 Mæguyr kæj uyd, ærmæst kuystæj
 Kæj quydi uyj yssaryn cardy
 Jæxicæn barxi dær, cyt dær:
 Xuycau dær yn cæuyunnæ ratty
 Æxca 'mæ zonynad fyldær.
 Uædæ kuy is jæ razy'ndærtæ,—
 Uængmard sæ kuyst, læmæh sæ særtæ
 Uæddær sæ card kuy cæuy'ncøn!
 Dyuuæ azy kæj kusy'rmæstædær;
 Tyxsti ma uuyldær—fyð ræstæg
 Sabyr kæj næ kodta, mæ don
 Fyldær kæj cyd, jæ zærdæ 'xsajy—
 Ævædza nal is xid Nevajyl
 Æmæ Parasæmæ tændag
 Kuy næ ua khord bony mijag.
 Uyj aftæ tyxst. Jæ zærdæ riuy
 Nyttar is uycy 'xsæv mæstæj,
 Æmæ bælyd, cæmæj næ niua
 Æokhardæj uad, æmæ cæmæj
 Syg rudzyng ma xoja...

Fæstagma

Tyxxæj ærfynæj is. Kæron
 Fydæxsæv aguyrdta. Jæ radmæ
 Tyndzğæ cydis fælursæj bon...
 Fydæxy bon!

Neva lægærsta

Æxsævy dendžyzmæ qazuat,
 Fælæ læuuyd jæ nyxmæ uad.—
 Yznættæj ulænty æuærsta...
 Æmæ bycæu kænyn jæ bon
 Nevajæn nal uydys. Jæ don
 Fæjlydta abuxgæ tyzmæg;
 Jæ fynk, jæ ulænty cælyqtæm
 Dzygyurtæj dzyllætæ jæ byltæm
 Cydysty rajsomæj uynæg...

Jæ nyxmæ bakælæn æsætge
 Kuy'rvysta uad, kuy'xgædta fæd,—
 Mæstyjæ, sakhadæxtý 'ssændgæ,
 Neva yzdæxt fæstæmæ uad;
 Fyd bon fyðæj-fyddærmæ ivta,
 Neva dær abuzta 'mæ niudta,
 Cyma rast adzy don fyxtis,
 Æmæ ævast syrdau fæcis,—
 Nybbyrsta gorætyl. Jæ razmæ
 Æppæt fælidzæg is. Ævast —
 Cyma jæ fælgæron fæxast —
 Fæaftidis. Ulæntæ 'xsidgæ
 Nynqævztøj phadvælttæm zydæg,
 Fækodtoj khanæutty bynjæj
 Æmæ Petropol dony 'smidæg,
 Cyma æværd ærcyd Triton
 Jæ rcn, jæ astæumæ dældon...

Qazuat! Nybbyrst! Mæsty ulæntæ
 Khærnyxtau rudzguytæm læsync,
 Bælæhtæ 'zhorgæjæ sættync
 Sæ fyndztæg ævgty. 'Ppæt pyrxæntæ:
 Xuylydz xæchily byn tæbæh,
 Qædtæ, æmbærzæntæ, byræh,
 Æfsnæjag bazaræn jæ byntæ,
 Fælurs mæguirady dyvyllæ,
 Khævdajæ last xidtæ, æd mærdtæg
 Çyryntæ dony last uælmærdtæg,
 Xæccæjæ uyngtý lenk kænync!
 Ærgomæg dzyllætæ uynync
 Xuycauy sæft, æmæ kæsync
 Ciu, quamæ cavær ua jæ tærxon...
 Kuy sæfy'ppæt: xærdag, cærændon
 Kæm ma uydzæn?

He uad ma uyd

Uæræsejæn cytdžynæg xicau
 Næ mard paddzax. Khæmdzæstyg,
 džixau

Ænkhardæg balkhonyl fæzynd:
 „Xuycauy sarazgæ fydime
 Xæcyn næu paddzæxtæn sæ bon!“—
 Ysdzyrdta uyj æmæ mætlæ
 Ærbadti uym. Jæ razmæ don
 Kuyd sæfta abuxgægæ bæstæ,
 He uymæ 'nkhard cæstytej kast.
 Uydysty cadty xuyzæn fæztæ,
 Fætæn, ystýr dættau sæm rast
 Cydysty uyngtæ. Galuan dony
 Quynthyz sakhadaxau nyhuyld,
 Næ paddzax zahta uad jæ dzyrd:
 Æppæt uyngtæm, zyn balc, fyd bony
 Ysty jæ inælærttæ 'rvyst,—
 Cæmæg kæj zærdæ is nyr tasy.

Je don jæ xædzaræg kæj lasy,—
 Ærcæuøj uydön iuyl xyzt.

Uad Pjotyraen jæ fætæn fæzy
 Rast khuymæg nog ahuyt kæm kæsy,
 Bærzond tyrhæn jæ xæduælqu
 Dræmby xærdmæ istæg, ægæstau
 Dyuua dombaj kæm læuuync gæstau,
 He uym ænæ xudæg, fælurs
 Jæ khuxtæ dzuar æværd, æmdymbyl,
 Bæxy xuyzæn, myramyr syrdyl
 Evgeni badt. Jæ tyxst, jæ mæt
 Jæxi tyxxæg næ uydi uad.
 Mæguyræg, uyj æppyn næ quysta
 Xærdmæ jæm zyd ulæn kuyd byrsta,
 Kuyd xyzt jæ uælstý ong jæ qast,
 Kuyd uaryd cæsgomyl sæx-sæxæg,
 Fyd dymgæ jyn jæ xud jæ særæg
 Cærdæg kuyd askhæfta ævast.
 Uydystý iu ranmæ æmrast
 Jæ sudzgæ cæstyte æssaræg
 He uad yzdæxt. Khædzæxtau rast
 Xyldystý ulæntæ uym malæg,
 'Mæ kodtoj abuxgægæ xyl.
 Uym niudta uad, uym ulæntyl
 Sæstægtæ kodtoj lenk jæ razmæ...
 Xuycau! xuycau! kæs-ma, æcæg —
 Uym, uærtæ ulæntæm xæstæg,
 Rast tækkæ bakælæny farsmæ,—
 Ænæ axuyrst byru, xæris
 Æmæ zæronð ahuyt. Uym is
 Idædz us' stæg jæ çyzg Parasa —
 Evgeny xur... Ævi lyn qazy
 Jæ cæstytyl? Ævi fynau
 Næ cardy nicy is æppyndær?
 Ævi næ sau zæxmæ jæ fydtæ
 Ærxasta xudynæn xuycau...
 Cyma jyn rast kælæntæ 'sýndis,
 Cyma myramyrmæ xuyd uydís —
 Nyndæhdís yl. Jæ fælgæron
 Æppyndær nicy, 'rmæstdær don:
 Æmæ Neva kæm fyxt fælxæstæg,
 Jæ razmæ uym çyldymyzdæxtæg
 Læuuy bærzond byly nyxyl,
 Jæ iu khux razyrdæm ivæztæg
 Kumir jæ byrondzæ bæxyl.

DYKKAG XAJ

Fælæ kuy bafsästi sættynæg,
 Fyd ml kuy fækodta jæ fæg,—
 Fæstæmæ rassæsta Neva,
 Særbærzond qal uævgæ jæ tyxæg,
 'Mæ uahta 'nævhauæg, pyrxytæg

Jæ æftjægty, væjy ma rast
Fydgænæg aftæ, qæumæ'vast
Æd nalat bal nybbyrsgæ: safy,
Pyræn kæny, ærgævdy, davy,
Tyxmi, fædis, ælhyst, chæxaxst...
Æmæ sæ dævtyty uæzadæj,
Syrdæj tærsæg, tyndzync fælladæj
Sæxlmæ khærnyxtæ æmrast,
Sæ æftiag fændagyl æppargæ.

Fækhaddær don, æmæ ævzargæ
Fæcis uæd uying, æmæ færast,
Nyfs æmæ tasdzinad ænkhargæ
Evgeni dony'rdæm. Bynton
Næma nyssabyr is uæd don:
Sæ tyx, sæ uælaxiz uyingæjæ,
Ysqiudtoj ulæntæ fycgæjæ,
Cyma syhdis sæ byny art;
Nyr dær ma fynk sæ særyl badt,
Nyr dær ma ulæfyd uæzzau,
Neva xæstæj ærylhd bæxau...
Evgeni'skast, bælah dzy uærtæ:
Fyrcinæj baryzti jæ zærdæ,
Jæ razmæ bazhordta xæstæg, —
Æmæ ævzyhd, ænæmæt lasæg
Fyd dony lenk kænymæ 'srazy.
Ævzist dæs kapekkyl cærdæg.

Æmæ fyduag, fydulæntimæ
Fæltærd lasæg dzævgar xæcyd,
Jæ bælah khord xatty jæximæ
Æd saqguyrd lenk kænæg lægtimæ
Ænqælmæ nal kasti,—nyftyd
Fæstagmæ læuænæmæ.

Ænamond

Jæ zongæ uyingly rævdz tyndzy
Jæ zongæ bynættæm. Kæsy,—
Næ sæ 'vzary. Ælhyst fydrakond
Jæ razmæ: 'ppætdær u æmsast;
Sæ iu u xaud, sæ innæ—last;
Zylyntæ xædzærttæ, ændærtæn
Bynton nykkaldysty sæ særtæ;
Sæ innæ—gælrirtæ, læst
Uydysty ulæntæj. Jæ cury mærdtæ,—
Cyma dzy uyd nyrtækkæ xæst,—
Xuyssydysty. Evgeni uajy,
Jæ zærdæ 'mbarynæj fæcux,
Jæ mast, jæ sahestæj ysdajy,
Kæny uyj uycy 'rdæm jæ duh,
Æxgæd fystægau æj kæm sajy
Ænæbæræg qysmæty uac.
Uyd gorætgæronmæ jæ bælc,—
Æmæ ærbakælæn dær mænæ,

Nyr fændzæn xædzary xæstægæmæ...
Fælæ cy xabar u?

Fækast,

Fæstæmæ fezdæxtis ævast.
Cæuy ta nog... Kæsy... Ævzary
Sæ xædzary bynat... xæris...
Sæ kulduar acy ran uydis,—
Sæ xædzar ta uædæ? Næj, n'ary.
'Mæ baftyd sau fydyty, mæty
Cæuy jæ alfamblaj, xæty,
Cæuy, ysdzæhælis jæ zærdæ
Jæxicæn amony cydærtæ
Ystæj, ævast, jæ nyx nyccævgæ,
Qæræj nyxudt...

Æxsævy fælm

Æruahta gorætyl jæ tælm;
Fælæ sæ ihuyd bonyl dzurgæ,
Ærægæmæ cærdzytæ fynæj
Næ bajysty.

Æxsævy surgæ

Fællad, fælurs mihty bynæj
Æncad stolicæmæ jæ tyntæ
Æruahta xur: fydbony zyntæ
Uyj abon nal fedta,—sæ fæd
Ærcyd sæuæxsittæj æxgæd.
Æppætdær razdæxtis jæ bartæm.
Cydysty barxi uyingty adæm
Ænæmætæj. Nyuuahtoj ta
Cinovnik-adæm dær sæ uættæ
Æmæ sæ kusændon bynættæm
Cydysty rævdz. Nyr bakodta
Nyfsdzyn bazargænæg dær uærtæ
Nevajy last phadval, jæ zærdæ
Næ tyxsti tyng,—jæ fændon uyd,
Cæmæj ræxdzy bonty æmbyrd
Ærcæua je'sæft mulk fæstæmæ.
'Mæ xastoj bælahy ættæmæ
Sæ kærtytæj.

Nyr ta ævyd

Poet Xvostov, uælærvty uarzon,
Æmælgæ 'mdzævgæty færazon,
Nevajy 'fxærd byltyl næryd.

Mæguyr Evgeni ta cy kæna...
Jæ tarst zond sau fydyty nyxmæ
Næ fælæuuyd. Fyduag dymgæ
Æmæ Nevajy 'znæt qælæba
Jæ qustyl uad. Dzæhæl zyldis
Fyd quydytæj æmdzag, ædzurgæ.

Cydær fyd fyn jæ zærdæ sudzgæ
 Jæ særy badt. Khuyri fæcis,
 Ystæj mæj dær jæ fædyl acyd,—
 Uæddær næ læg qæmæ næ ma cyd.
 Kuy næ zynd j'afonmæ, heuæd
 Ærcyd jæ uaty khuyim læværd
 Cærynæ iu mægur poetæn.
 Evgeni je zhæltæm næ zynd.
 Ræxdzy bonty uyj jesæft fedta
 Æppætæj dær. Ægas bon zyld
 Kæmdærti listægæj. Uyd nauuat
 Jæ xuyssændon. Qygdard, æfxærd,
 Færsægæj rard khæbær—jæ xærd.
 Jæ daræs dær bynton nyrrauuat—
 Læzærd, æmbyd. Fæstæ æxstoj
 Fyduag syvællættæ uyj durtæj.
 Bæxtærdzytæ dær yn jæ udæj
 Sæ xaj sæ exsytæj tydtoj,—
 Lægvæd æmæ bæx fændag—nad
 Evgeni ne'vzærsta,—nyrrøxstau,
 Jæ zærdy mast ættæmæ xosta
 Æmæ nykhuyrma is. Uyj card
 Kuyd fændyæj, jæ rad cy'rcydi:
 Næ dær læg uyd, næ dær syrd uydi,
 Næ dær næ dunejy cæræg,
 Næ dær mærdtæj systgæ ændærg.

Nevajy nauuaty xuyssydi
 Uæd iu xatt uyj. Særdygon bontæ
 Cydysty fæzzægæmæ. Fu kodta
 Mæsty dymgæ. Quynthyz ulæn,
 Fæjlydta nauuatmæ fycgæjæ,
 Jæxi læhz asinyl cævgæjæ,
 Cyma tærxondony lægæn,—
 Kæcy næ fæqusy nyxasmæ,—
 Cævy xærzæuæggur jæ razmæ
 Jæ sær jæ khæsærtyl dzynazgæ.
 Æryqal is. Uyd bæstæ 'nkhard:
 Khævda, ysuhta uad jæ qælæs,
 Æxsævy mæjdary ættæuæz
 Æxsævgæs jemæ kodta 'mzard...
 Evgeni fesqiudta. Jæ zærdyl
 Ærlæuuyd fyccag fæd. Cærdæg
 Uyj festadis, fæcis xætæg,
 Dzyqlæud fækodta 'mæ jæ fælguyr
 Ysgary cæstyttæj. Ævast
 Fæzyndi tarstdzinad jæ nyxyl.
 Uyj fevzærd cædzyndzty byn rast:
 Jæ razy 'styr xædzar.—Jæ tyrhyl
 Dzæmbyttæ sigsæjæ ægæstau
 Læuuydysty dombæjttæ gæstau,
 Æmæ æmbond ryndzy nyxyl
 Bærzondgomau, æxsævy tary,

Uym badt, jæ iu khux razmæ dargæ,
 Kumir byrondzæjæ bæxyl
 Evgeni 'sryzt. Færxuxs jæ quydy
 Æmæ uæd bazydta bæston.
 Kæm qazyd mastgængæjæ don,
 Kæm xordtoj ulæntæ sæ bylty
 Jæ cury abuxgæjæ sont,
 Dombajty, fæzy æmæ Uyj dær—
 Ærxuy særæj ænæ'khuyst, fidar
 Uym tary çi læuuyd bærzond,
 Kæmæn saxar jæ æbualh, baræj
 Ærcydi furdy byn æværd...
 Tæssag u uyj jæ fælguyr tary!
 Cæj bærc zond is jæ nyxy uæd!
 Cæj bærc tyx is he uym æbæræg!
 Æniu uæd a bæxæn jæ art!
 Kædæm u, qal bæx, kæ dæ taxt,
 Æmæ kæm ærlæudzæn dæ sæftæg?
 Qysmæty saqq ældar, je—dy
 Jæ xæd særmæ ænæbyn arfæn
 Bærzond æfsæn idonæj æftæ
 Uæræsejy næ sistaj, cy?

Ærzyldi kumiræn jæ bynmæ
 Næ mæguyr zondzyld læg æmrast
 Æmæ syrdon cæstæj nykkast
 Dunejy 'mbis kæj bar uyd, uymæ.
 Jæ zærdæ suyngægis. Jæ tyl
 Æryncad uazal æmbondyl,
 Mih abatt cæstyttæn sæ razmæ.
 Jæ zærdy fevzærdi syr xzng,
 Jæ tug ysfyxt. Nyttar is tyng
 Særbærzond qal kumiry farsmæ,
 Yssyd jæ dændægty qysqys,
 Jæ khuxtæ'rbampyltda, nyxsyst,
 Cyma dzy sau fyd tyx fæmidæg,
 „Ittæg xorz, dissægtæ fældisæg!“—
 Ysdzyrdta uyj mæstæj nyrrizgæ—
 „Æhhæd dyn u“... Æmæ ævast
 Fældizgæ is. Zynd uymæ rast,
 Cyma tyzmæg paddzax ræmudzgæ
 Ævippajdy mæstæj yssudzgæ
 Yzdæxta uyjyrdæm jæ kast...
 Æmæ uyj ælftid fæzy uajy,
 Jæ fæstæ qær jæ qustyl uajy —
 Cyma ærvnærny gærgær—
 Uæzzau nærgæ'zhordy uynær
 Ænkhusgæ xidæværd cæuæntyl;
 Æmæ fælurs mæjy tæmænty,
 Jæ khux bærzond istæj tymbyl,
 Myrmyræg æzælgæ bæxyl
 Yzhory 'Rxuy Baræg jæ fædyl,
 Æmæ ægas æxsæv kæm fændy
 Mæguyræg n'æguyrdta bynat,

Uæddær Ærxuy Baræg jæ fædyl,
 Uæzzau gybar-gyburæg uad,
 Æmæ-iu uyj fæstæ kuy quydis
 He ucy fæzyl uyj cæuyn,
 Uæd iu yl tarstdzinad fæzyndis,
 Jæ khuxæg zærdæjyl xæcydis,
 Cyma jyn uyrædta jæ zyn;
 Jæ dard xud-iu jæ særæg sista,
 Æfsærmðzast cæstyty næ ista,
 Zyldis-iu iuværsty.

Zyny

Čysyl sakhadax furdæg byltæm.
 Kæsagaxsæg ænafon uyrðæm
 Ystæm xatt bafty mæ fycy

Mæguyrau æxsævær jæxicæn,
 Kænæ ta činovoik fæzildzæn,
 Xuycaubon bæləhy xætgæ
 Ædzæræg sakhadax-byłmæ.
 Kærdæg yl ne'sævzæril. Jæ razmæ
 Nyllasta s'abuzgæ don qazgæ
 Zæronð xædzar. Zyndis-iu rast
 Uyj khudzijau uym donyl sauæg.
 Ærmæst æj faron ualdzæg nauæg
 Ærbalastoj. Uyd aftid, sast...
 He uym, jæ khæsæræn jæ razy
 Yssardtoj me'dylyjy uæd,
 Æmæ jæ uazal buar nygæd
 Ærcydi uym xucauy ruadzy.

Ratælmæc æj kodta X. Ardasenty.

UÆTÆRTY QÆU

(Radzyrd)

Bajzer Z—g.

Uætarty qæu kæd bydirag qæu u, uæd-
dær xoxmæ dard næu... Ystyr komy kærôn,
tækkæ xoxy chititæm bakæsæny, næudzar
chæx-chæxid læhzy „uætærtæ“ nyrjæxi rapa-
raxat kodta. Færv bælesty, tyrtyjy khudzi-
ty auuonæj „uætærtæ“ acy az æppyndær
nal zyny bydyry 'styr læhzytæm. Ærmæst,
aly ranæj xuyællædzy chæx cokoraty
æmæ dzedzyrædzy syræ syftærtly astæuæj
dyrhy bælestæ dardmæ ævdisync sæ
urs-ursid didinægdzyn bærzond khabuztæ.
Uydon acy bon uældaj varzondær æmæ
qældzægdær xuyzæj dymgæjy 'zmældmæ kæ-
nync uæzzau ratas-batas. Cysyl faldær ta,
„uætærtæ“ xæd ræbyn komy dony særtæg
qær, guppytæ æmæ dymgæjy uynær xat-
tæj-xatt kuy fæiu væjjync, uæd qisyn fæ-
ndyry qælæs festync, æmæ arvy chæxyl nyjja-
zælync, nyzzærync ræsuhd xæston zarægau...
Uætærtæ acy ran cærgæ-cæryn biræ dis-
sægtæ fedtoj abony' ong... Biræ ræsuhd
zærdzytæ, kaddzytæ æmæ arhæuttæ dary
jæ zærdyl aly „uætæjrag“ dær, fælæ uæd-
dær midxæsty toxy bonitæ, toppy xoxy fæz-
dæg, tudzy fæzhærtæ—saræztøj æxæm dis-
sadzy 'styr kadæg æmæ ænusmæ dær či næ
ferox uydzænys iu uætæjragæj dær!..

Chykkaty Bečyr bazzadis „uætærtæ“ qæ-
uy, sovery uynalfæjyl ærgomæj razy či næ
kodta, uydonæj...

Bečyr xoxæj xærz ærædzy ralyhdys. Fælæ
am „Uætærtæ“ qæuy cæry nyr ænægæn
18 azy. Uædæj nyræ Bečyræn jæ çydzzy-
tæ „uætærtæ“ mojmæ acydysty. Jæ læppu-
tæj dær iu „uætærtæ“ qæuy us rakuyrdta,
innæ ta kæmdær Mæskuyjy kusy. Bečyr u
fælurs dærhdzægom adæjmag. Zymædzy
dær, særdy dær, khævdajy dær, dymgæjy
dær Bečyr jæ læguyn uældzærm xud. Jæ
cybyr tænæg chæx nymæt, jæ kættæg kuy-
ræt, jæ fæsmyn zængæjttæ æmæ iron aræz-

gæ dzabyrtæ jæ uælæjæ cux nikuy kodta.
Isči jyn-iu aftæ kuy zahta: „zæronð kuy
dæ, uæd qæuy nyxmæ cæmæn læuuy, s,
dæxædæg mænæ ræxdzy nygæninag kuy
dæ, uældaj dær ta dæ cot kuy axuyr
kænync“, zæhgæ, uæd-iu, dzuappj bæsty
Bečyr mæsty xudt bakodta, ystæj iu jæ
fijau lædzægyl razmæ bancoj kodta æmæ
dzyrdta: „Mænæn ma tænsut, Bečyrj nyr-
ma mælynmæ næma 'vdæly... Rox uæ
ma uæd:— „Zæronð bæx bajradzy carmy
næmyg biræ xættty axæry.“ Axæm dzuapp
læværdta Bečyr æmæ-iu jæ tænæg sæg-
xuyz urs rixity bynæj jæ 'styr fætæn yzgæ
dændægtæ, bærdzyn chæx bylty æxsænæj
razyqqyr ysty. Ujy Bečyræn uydys jæ xudyny
uag, jæ cin æmæ jæ zærdæjy dzæbæxy xa-
bar ævdisæg.

Bečyrimæ tyngdær æmæ aræxdær bycæu
kodta jæ 'siæxs, syræ partizan Mixel... Ujy
tyxxæj, Bečyr jæ xistær çygz Mixely us—
Rajsajy dær jæ xædzærmæ nal uahta. Uældaj
dær ta, 1930 azy „uætærtæ“ qæusovet kol-
xoz saræryny tyxxæj uynalfæ kuy raxasta
æmæ Mixely gorætmæ acæuynmæ kuy sæv-
zærstoj, uæd Bečyræn jæ nyfs xorz nal uydys
ærgom xæstmæ... Bečyr fyr-mæstæj ærra-
jy xuyzæn yssi, chyfkælan kænynæj æppyn-
dær nal æuærsta qæusovetj æmæ jæ 'siæxs
Mixely... Mixel dær kæm barsta Bečyræn...
Æppyn nicaej tyxxæj dær jæxi læbæryny
ong mæstdzyn kodta, sovery fars xæcgæ-
jæ, qæuy bondzyn cærdzytæj ærgom jæ
nyxmæ či dzyrdta, uuyly mærynæm dær næ
æuærsta: „Æz syræ partizan kæj dæn, uyj
uæ rox ma kænæd, kænnod ta uyn uæ ra-
gon dydzægægom mitæj istytæ uæ zærdæjy
ærlæuuynd kændzynæn“. Ujy tyxxæj, kæd
qæuy cærdzytæj iu khord Mixelæj tyxstysty,
uæddær uydonæn dær sæ fylðær Mixely
fars uydys fæsaauonæj... Aftæ uydys uædy
ong, calynmæ qæuy sovet, qæuon aktivi-

mæ, kolkoz sarazyny tyxxæj Mixely kændidaturæ qælsmææ baxasta. Uæd ægas æmbyrdy khuxtæj ænæsi stæj niči bazzadis, fondæj fæstæmæ... Bæçyr dær ærædðiau jæ khux ysqil kodta Mixely særyl: — „Au æmæ æz me'siæxy symæv bærc næ uarzyn, mij jag, — zahta Bæçyr, kuyddær xiny zutt bækægæjæ, Mixel æj kuyd fequystaid æmæ kuyd fedtai, aftæ. Uyj fæstæ ævast jæxi ærsæbyr kodta Bæçyr: je'siæxs Mixelimæ, jæ çyrg Rajsajymæ balyman is, bafidydta semæ.

Tyng ystyr zærdæjæ æmæ uælængaj cæstæj ækestis Mixel Bæçyry ævippaidy ærsabyrdzinadmæ: — „Uadz æmæ cæra, — cæmæj dzy alcidær jæ xæstæ, jæ mæstyttæ udægæstæj rajsæ, uædmæ... Bæçyr ærmæst mæ nyxæstæj, mæ uynaffættæm gæsgæ aivta jæ galii zærdæjy uag soveton xicauadmæ, — zæhgæ, aftæ quysydis suang uynngmæ dær iu izær Mixely æxsyszon nyxas Rajsajymæ.

— O, fæltau yl ægær kuy næ æuuændis, — zæhgæ, dzuapp læværdta Mixelæn Rajsæ, cæuyldær arf nyuulæfgæjæ. Bæçyry xuyzæn adæmty calynmæ ingæny dur ne 'rsabyr kæna, næ bæsdæta, uædy ong, æxæm rog zærdæ dæximæ ægær radzy isys... Biræ æmæ kalmimæ lægæn nicy xuyzy, nicy æhdauæj is iumæ ædasæj, fidydæj cæran... Ægær fælmen zærdæ partizan dær, kæd qærtæ, mæsty æmæ ærdqiræntæ kæny mæ tyng rævdz dæ, uæddær.

— „Kæs-ma-iu Rajsæ, kæddæra Bæçyr kolxozmæ dær næ bæcæuid æmæ xuyzdær qazuatontæj, næ uaid. Dæ fydy zærondimæ, Rajsæ, iu tug iu ystæg ystut, iu dzyxæj dzurut, jæ zærdæ dyl ne 'sivdzæn,“ Mixel uycy nyxas kuyd kodta, aftæ Rajsæ rudzyngæj auydta Bæçyry kærtmæ cæugæ-cæuyn æmæ 'sdzyrdta: — „Uærtæ jæxædæg ærbacæuy... Ærmæst mæ zærdæ cæmæjdær tyxs, cæuyldær uæzzau kæny jæ uyndæj... Mixel rast gorætmæ cy bon cydis, uyj razmæ æxsæv ta Bæçyr Mixely xædzarmæ dykkæg xatt bæcydis. Biræ fæbadtysty, fænxyxæstæ kodtoj radzy adæm kuyd cardysty, kærdædzij kuyd uarztot, kuyd ælsærmæ kodtoj kærdædzijæ, xistærtæn, mærdtæn, dzuaræn arh kuyd uydys, uydættyl. Fæltæ ta uæddær æppyn ærædðiau, fæstægmæ Bæçyr kolkozy koj kæny bajdydta, uæzzau ulæfytæ kængæjæ: — „Bauyrnæd dæ, Mixel, uæd mænæ mæ qæbul Rajsajy mæxi khuxæj maræg fæuon, kæd æz kolkozy nyxmæ isty xæram zærdæ xæssyn.

Fæltæ, mænæ acal-aual azy mæxicæn ystyr zyntæj fos fækdoton, zonyx dæxædæg, Mixel, ægas qæumæ cy fos is, uymæn jæ cypparæm xajy bærc u mæ fos, æmæ xumætdædzy uyj bærc lævar bakæny mæ zærdæ næ komy. Ystyr xuycauy xatyr bakæn, Mixel, cydæridær dæ fændy, uyj myn zæh, uyj mæ bi-cægur. Æppætyl dær razy... Ajs mæ fosæn jæ fylder æmbis dæxicæn, uæddær dæ nyvond, dæ fæqqau mæ ud, æmæ mæ kolxozy amædtag ma fækæn! Ma acu gorætmæ dær, nyuadz dæ kolkozon uynaffættæ abonæj fæstæmæ. Kæd ma dæm isty amond is æmæ dæ xuycauy 'styr lævaryl mæ khuxæj tærgaj næ kænyx, uæd. Aqudy kæn... Næ tug, ne 'stæg, næ uælmærd, næ kuvændættæ xuycauy uynaffæjæ iugond ærcydydty, æmæ dæ kury n, mæ xuycaujæ kurægau; ma rædi, ma saf dæxi, dæ binonty, dæ sabijy æmæ mæn dær. — Næj, næj... Abon dyn aftæ ævast nicy dzuapp ratt-dzystæm... Qyg dæm ma fækæsæd, fæltæ næ iu-dyuuæ bony aqudy kæny bauadz, — zahta Rajsæ jæxi iuvars akængæjæ.

— Rast u, rast, — ysbzyrdta Mixel dær Rajsajy fædyl; — ægas qæuy adæmy fæsjajy, æmæ fydxæj bæcæuyn æncon næu, Bæçyr... O, fæltæ mæn dæ zærdæxutty bæcæuyn dær kæj næ fændy, uyj dær rox makuy kæn... Kæd kærdædzimæ iskuy mæsty nyxas yskodtam, uæddær mæn dær æmæ Rajsajy dær ænæ uyrngæ næu, dæ cæst nyn dzæbæxdzinad kæny n, bæxxuys kæny n kæj uarzy uyj, — zæhgæjæ fæcis Mixel dær jæ nyxas Bæçyry fædyl racæugæjæ. Bæçyr dær jæ sæt uæzzau batyldta æmæ arf, mæsty ulæft nyk kodta, ystæg fæduarættæ is...

* * *

Rajsom radzy Mixel gorætmæ aivhuydta æmæ Bæçyr uyj kuy fequystæ, uæd uycy bon izæræj, kuyddær ærtalyngis, aftæ Rajsamæ uynngæj badzyrdta: „Rajsæ, mæ xury xæj æxsæv dæ mady mæltæn æxsæv u... Istæ mæj jæ ærymysyn qæuy. Biræ mæ bon næu, fæltæ iu dzæbæx næl fys argævstontaraq dær yssardton... Mixelyl mæ zærdæ bærgæ dardton, æmæ cæj cy amal is; — goræ dær fenyn qæuy, uædæ cy ændær... Uæd dær næm iu khord dzæbæx adæjmadzy ydzysty, æmæ rauaj næximæ, fækæs mæ kærdzyn kæny nmæ.

— Næ, mæ fynd, — zahta Rajsæ, — mæ syvælon Valodja znøn færynçyn æmæ, mænæ kuyddær næ fos æfsnajd fæuon, aftæ jæ

blithynadžyn caj akænon... Kæd mijag raxid kænid... ærskhæftæ agury jæ zærdæ, æmæ ma jyn nyr ardygæj rajsommæ cy amal yskænon. Ændæraþon, mæguyr, jæxædæg acænon-acæuon fækodta, fælæ jæ jæ fyd næ auahta...

—Uyj uyn alardyjy axxosæj u, mærdty æmæ dzuærtty axxosæj, Rajsas... Ragæj nyræ, næ dær mard, næ dær dzuar nal mysut... Uæ kolxozty mæt kænynæj uældaj uæ ničerdæm ual ævdæly, æmæ uyn afte qæuy... Symax uæ kolxozmæ, æz ta fæstæmæ, xoxmæ mæ fyd bæstæm,— zahta Bečyr, æmæ uyndžy talyndžy anyhuylidis.—Cy dyn zæhon, mæ fyd... Fyd læg dæ, fyd zond dæ æmæ cæuys, uæd cæugæ. Ærmæst, kæd kolxozæj lidzys, uæd tyng rædijys... Kolxoztæ dæ uym, xæxty dær yssardzysty,—džyrdta Rajsas jæ fyd fædyl, Valodjajy mætæj džihtæ kangæjæ.

Rajsom ærbaruxs is. Arvyl alyran uæzzau chæx mihy dzyguyrtæ kærædzi særtly rælæ-balæx kodtoj. Qom yskhæryny afon, „Uætærtly“ ranæj-ran sælynæg xæssyn bajdydta. Acy afon aly bon dær Rajsas sæ qug fæducy, æmæ kæddæriduær jæ farsmæ fællæuuy fydug gyccyl quilon rodyl xæcogæjæ sæ 12 azdžy skoladzaun læppu Valodjæ. Ærmæst acy rajsom Rajsas qug ducynnæ, afony næ systadis, innæ rajsomtaun kærty næ zilæntæ kænny æmæ qudžy uasyn dard quysydis innæ uyngtæm dær jæ mbæltty fæstæ. Dyson Valodjæ Rajsajy xostæj tyngdær færynčyn is æmæ uyj tyxæj Rajsas nyr ænæqæn dyuæ æxsævy æppyndær næ bauylæfydis, næ bafynæj is... Dykka æxsæv Rajsas fomsæ dær æxæstæj nal bazyldis, ædzuxdær baddis jæ uæzzau rynchyn uælqus. Aftæmæj dykka æxsæv fællad mad nal bafæzæzta badyn æmbis æxsævæj darddær... Æmbis æxsævæj fæstæmæ Rajsajæn jæ tug uæzzau kænyn bajdydta, cæstyty ærfguytæ 'ždyjau nyuuæzzau ysty æmæ cyma ægas buary dær tug nal yzmælydis, uyj xuyzæn jæ særy mahz, jæ zærdæ dyz-dyz kodtoj xuyssyn quagæj. Aftæmæj, Rajsas iu dæzvgar, kuy læugæ-læuuy, kuy badgæ-badyn, ærkuv-ærkuv fækodta... Æræddžiau jæxi nal fæuyrædta, æmæ rynchyn læppu Valodjajy æmbuar jæxi syntægyl ærkhuyl kodta. Či zony, cas afynæj uydaid fællad xuyssyn quag sylgoimæg... Ærmæst arvy cæly qæzau jæ xæd uælqus toppy gærax nycarydta,

æxgæd uaty khuymty guyv-guyv gængæjæ... Xuyssyn quagæj sont ysthælt fækodta jæ bynatæj Rajsas. Uaty a-razhor-bazhor kodta, æmæ kuy nikuycæj ual nicy quystis, uæd, „ævæccægan mæ fyny fedton“—zæhgæjæ, fæstæmæ rynchyn xuyssænmæ baxytis. Fællad æmæ tarstæj Rajsas nyr dykka xatt Valodjajy farsmæ bæstondær xuyst ærkodta. Addžyn xuyst kodta Rajsas... Uycy uæzzau xuyst kængæjæ Rajsajyl bon ærbachæx is, æmæ adæm, kærty mærtæ æmæ fosi uynærmæ, qæddzau uærdæty gybar-gyburmæ, xuyssæny uæzzau yzmæld bakodta, æmæ rabadtis... Æmbærstæzæg yl kæj yson is, qug dær ænæ dyhdæj kæj bazzadis... Systynnæ qavydis Rajsas jæ rynchyn læppuy syntægæj,—fælæ Rajsas uajtahd fæquydy kodta, Valodjajy cæmæj næ rajqal kænæ, uyj tyxxæj... Acy xatt Valodjæ, innæ æxsævtæu, jæ fyny næ qærzydis. Rajsajæn jæ zærdæ nal fællæuuydis æmæ rynchyn læppuy tænæg fælurs nyxmæ jæ byltæ quyzægau ærxasta aba kænynnæ...

Kuyddær mady qarm byltæ rynchyn nyxyl ambældysty, aftæ ænaxuyr uazal mady zærdæ felxyskh kodta. „O mæ khona bajældis“,—zæhgæ, Rajsas ænød qær fækodta. Uyj xæd uælvæd sont læburd fækodta Valodjamæ, jæ qæbysy jæ fælvæsta, æmæ jæ: „Valodja! Valodja!“, zæhgæ, ratil-batil bajdydta. Fælæ Valodjæ ixy khærttau festadis. æmæ, xuyssænej tudžy æxstyte, igæry khærttyty xuyzænæj kuy rakaldysty, uæd fæmbærsta Rajsas ænafony gærax cæmæn uydis, uyj... Ænamond mady sont qærtæn, mastæn æmæ sahæsæn kærøn nal uydis, aftæmæj, mard syvællony jæ qæbysy ratil-batil gængæjæ, uyngmæ razhordta:

—Dyson fæsæmbisæxsæv topp či fæxsta, bacaræfityd mæ kodta, Valodjajy myn amadta,—zæhgæ, Rajsajy sahæs æmæ kæuyn uynгы biræjy zærdæta nyqqærzyn kodta.

—Æmæ mænæ jæ fæd uymæl zæxxyl dzæbæx kuy zyny, zahta syxag læg Taso.

—Mænæ uyn, aj ta jæ toppy fat, uædæ,—ysdžyrdta innæ syxag læg Dabæ, kuy ræbynæj toppy fat zæxxæj iskæ-isy. Æmæ adæm čysylæj ystyraj nydzdžygyr ysty uycy ranmæ, či toppy fatmæ kæsnyrmæ, či ta Rajsajy cur, qyg æmæ sahæs kængæjæ. iuæj-juæ ta 'znadžy fæd-fædyl arast ysty khædzæftæ bælvyrd bæreg kængæjæ uynæl zæxxyl.

— „Fat sæxi Bečyry kuy u!“ —zæhgæ, iu læppu 'sqær kodta, fat kuy auyda, uæd. Æmæ Rajsæ, Bečyry koj kuy ajuysta, uæd khordy astæumæ læburægau bazhorda: „æcæg u, æcæg u!“ —zæhgæ, Rajsajy ærdjadžy qær kuyddær xærz ævast kardy lyžy xuyzæn fenud is, askhuydis... Rajsæ bauadzys is, axaudis, æmæ jæn adæm, iu khordæj fælæburdtoj zæxxæj sisynmæ. Calynmæ, uym adæm Rajsaimæ arxajdtoj, ualynmæ ta nog xabar ærbajquystis innæ syxy uyngej:

— Fæd, rast Bečyry xædzarmæ bacydis, fælæ jæxxædæg sæximæ næj, jæ duærttæ dær ysty æxgæd. Uyndžy ma, ærmæst jæ fosy fæd ystyr læzhærtæj zyny. Komkommæ sæ xoxyrdæm fætæry“.

Mixely ærcydmæ jæ læppu Valodjajy mard nygæd fæci. Jæ maræg Bečyry ta—axst æmæ gorætæ ærvyst... Mardy uælqus, „Uætærtý“ qæuæj uælmærdty tyng biræ adæm ææmbyrdis... Qæuon sovery særdar Xaboc æmæ fæskomcædisy uæg Ladi uycy bon adæmimæ lægæj-lægmaæ dzyrdtoj:

— „Adæmy 'styr fydyznag, adæmy ælhyst, tugdzyx biræh, zæronð Bečyry aftæ sæxxæst kodta jæ sau zærdæjy nalat fændon: uyj amardta ræzyn quag gyccyl syvællony bynton ænæ isty axxosdžyn uævgæjæ... Næ klasson yznadžy næ bafæræztam afonyl rargom kænye“.

Bečyry jæ ærcaxsty bon, axæstonmæ cæugæjæ, Mixely duarmæ jæxi fæuyrædta æmæ Rajsamæ baqær kodta: „Cy mi bakodton, uymæj mæ zærdæ ruxsdær æmæ nyfsdžyndær cy fæcis, uymæj uældaj mænnaæ fæmondzinad niceuyl is. Ærmæst, uycy næmyg, syhzerin ærbaua, —ægær ævhau uydys safynmæ ænaqom sabijl... Uycy næmyg dæuæn dæxicæn cættæ dardton ragæj nyrma! D'amond baxær, —airvæztædæ myn“... Nog mærdžžyn mad Rajsajæn uycy nyxas, jæ ryst zærdæjæn uydys, cyrh qamajy cæfau, dykkag mæltædžag cæf...

Nyr Rajsæ kuy fæmýsy jæ uarzon qæbul Valodjajy, uæd ævast Bečyry cæsgom sau kalmæu jæ razmæ kæcæjdær fæzyny, æmæ ta jæ qustyl auajy znadžy fæstæg nalat nyxas...

O, bærgæ dyn-iu dzyrdton, zæhgæ, zahta Rajsæ iu bon kæugæ-kæuyn, Mixelæn. Nyuædz Bečyry, ma jæn cu xæstæg, ma jyl æuænd æppyndær. Æz æj dæuæj xuyzdær

zonyn, uymæn max fændagyl acæuyn tyng zyn kæj u, ystæj udægæsæj cæugæ dær kæj nikuy akændzæn, uyj...

— Æhhæd u, Rajsæ... Æz nyr bælvyrð bambærston, kæd tyng ærædžy bakodton, uæddær.

— Aftid uycy nyxasæj dæxi adæmy razysrast kænyen næ bafæræzdzynæ, zæhgæ, Rajsæ acaxsta Mixely sahæsy quydy. Kæd dæ fændy, uæd ma dyn ærmæst iu amal is dæxi srast kænyæn: kolkozy midæg ystyr zærdiagæj æmæ ræstæj kusyn, uymæj uældaj ta—de' naxuyrdzinad fæsafyn... Aquydy ma kæn, kæd dy iu çysyl cydær gæxxættyl xæxxytæ kænyen bazydtaj, uæddær mænæj uældaj, nyrma darddær nicæmæj zynys nog cardy midæg... Æmæ æz dæuæj biræ razdær ysfænd kodton, mæ fyð Bečyry nyxmæ lægæj-lægmaæ mælety tox sarazyn. Çi næ jæ zony, çi næ jæ 'mbary, uydonæn bambaryn kænyen tyxxæj... fælæ... Kalm jæxxædæg fæzærdæris...

— O, Rajsæ! Bambærston, zæhgæ, dyn kuy ahton, æhhæd u, maual myn khax uymæj darddær mæ zærdæjy mæstytæ. Nyrtekkæ æmbaryn bælvyrðæj, yznadžy kæj næ qæuy ærdæg cæfæj uadzyn, kæj jyl næ qæuy æuæændyn mard kuy ua, uæddær,— zahta Mixel.

* * *

Mixelæn jæ læppu Valodjajy amardy fæstæ jæ qyg, jæ mast æmæ cardy tyxstdzinad næ asatoj jæ nyfs, jæ fændondzinad kolkoz ysfidar kænynmæ

Fælæ kæd æxsævæj-bonæj Mixel kolkoz mæt æmæ kuystæj æncøj nal badtis, uæddær kolkoz kuyst ædzællægmaæ cydis, calynmæ qæumæ rajonæj dyuue kommunisty barvytoj æmæ „Uætærtý“ partion çyr saræztøj, uædmæ. Uycy çyr uajtahddær Mixely jæximæ baxæstæg kodta, nog kæsændon æmæ syvællættý rævdæuændon saræta. Aftæmæj, kolkoz ystyr tyxy amæltæj bonæj-bon rævdædær æmæ kaddžyndær kænyen bajdydta lumæjag kusæg fosæn ystyr kauyn sara æmæ æxsæny khæbic saræztøj.

Rajsæ jæ kolkozon kuystæj uældaj iu bon dær partion çyry uat ænæ abæræg næ uahæta partçyry uat ælsnajyn, dyuue uazæg kommunistæn xærinag kænyen, don xæssy adæmy æmbyrdtæm zonyn, uycy kuyæ byntondær jæximæ rajsta...

Biræ xættity Mixelime kærædzijy dær nal uydtoj, aftæ ænævdælon systy æxsæny quyddægtæj sæ dyuue dær.

Fæla uæddær æmbældysty iumæ, 'kuy partčyry æmbyrdy, kuy ta—kolzozy kærty kusgæjæ. Uældajdær ta Mixel partime kuy bacydi, ystæj jæ fæstædær brigadiræj zavxozmæ kuy baiftoj, kolzozy quyddægty arfdær kuy baxyztis, uæd sæ dyuuæjy zærdætæ dær bynton ruxs kænyn bajdydtoj.

Sabyrgaj sæ rox kodta Valodjajy mard.

Mixely kærty byru æxxæstæj byd næma uydi, æmæ jæ kært, jæ xædzar iuuyldær uyngmæ bælvyrðæj zyndysty. Uyj tyx-xæj sæ syxægty skholadzau syvællættæ aræx fæcæuyn Mixely kærtyl sæximæ bydræj. Nyrtækkæ dær aftæ... Syvællættæ ærbacæjcydysty bydryr'zdygæj.

Kæsy Mixel uycy syvællættæ 'zhordmæ, æmæ jæ zærdæ 'suyngæg is...

Syvællættæ kærty duarmæ fælæuuydysty, sæ khuxty iu 'styr æryskhæfty pucal, aftæmæj uycy pucal sæ kærædziuyl uærstoj... jæ bynatæj systadis, sabyrgaj bavvaxs syvællættæm æmæ syn sæ khuxty æryskhæfty pucæltæ kuy auydta, uæd jæ uængtæ nydydzdyz kodtoj, cæstyta fæird ysty. Syvællættæ 'seppæt dær kærædzimæ ænaxuyr ænæuuænk kast bakodtoj...

Mixelæn jæ cæsty sygtæ ærkaldysty æmæ læpputæj iuy jæ qæbysmæ sista æmæ dzud-cædzj ærbadtis.

— „Rauaj-ma, mæ xury xaj, æz partizan kuy uydæn, uæd dæu xuyzæn ænaqom sabity biræ xættity færvæzyn kodton“.

—Æmæ uædæ kæugæ ta cæmæn kænys?—zæhgæ, ysdzyrdta læppu,—Mixelæn jæ cæsty syg særfæcæ-særfyn jæ xædony dysæj.—Iskuy ma partizanæ kæugæ fækænyn? Mænæ dyn æryskhæftæ, axær, tyng addžyn ysty...

Mixel æryskhæfty pucal jæ dzyxæj aiufars

kodta „næ“, zæhgæ, æmæ læppujy ævast bafarsta.

—Max læppu Valodjajy nal quydy kænys, skholamæ iumæ kuy cydstut? Uyj dær æryskhæftæ bærgæ tyng uaržtal...

—Iskuy ma næ! Max Valodjaimæ skholajy dær iu bandonyl kuy baddystæm. Mænæn uymæj xuyzær æmbal kuy næ uydys!—zahta læppu, fæla Mixely cæstytaem kuy bakastis, uæd jæxædæg dær jæ cæstyta auuærsta, yskuydta... Æmæ Mixely qæbysæj agæpplasta, alyhdys... Uyj fæstæ Mixel ænæqen dyuuæ bony xožrag dær nal baxordta. Valodjajy mard ta jyn ysnogis, æmæ 'styr qyg, sahæsy bacyd, faronau. Uæddær jæ kuyst nicæmæj fækhuylmpy is næ dær kolzozy, næ dær partčyry. Ærmæst-iu Valodjajy ærbajmysgæjæ, iskuy jæ zærdæ kuy 'rbauyngæg, uæd iu jæ raxiz khuxæj ryuyl, zærdæjy bynatyl, toppdzæf fæuægau, nyx-xæcydis... Dændægtæ-iu yskhæskhæs kodtoj: ærbadtis-iu, æmæ qærzga-qærzyn dzyrdta: „Næ, chammar Bečyr, næ, nal mæ'skæuyn kænzynæ!.. Iu bon partčyry æmbyrdy uycy xabar, či qazægau, či qyggængæjæ, dzyrdtoj, fæla sekretar Mixelme xæstægdær ærbasidtis, æfsymæry kast bakodta Mixely cæstytaem, æmæ jæ midbylty baxudgæjæ, zahta: „Mænæ dyn fændaggag æxca,—adon ta dæ fændadžy gæxxættytæ æmæ tækkæ raj-som Dzæudžyqæuy goræty kuyd uaj partion skholajy, aftæ“... Mixel nicy'sdzyrdta fyr-ci-næj. Sekretary nyqqæbys kodta.

—Baxatyr myn kænut!—zahta, Mixel,—fæla kæd amal is, uæd Rajsajy dær memæ kuy akænin... Uyj, mæguyr, bynton dær khuxfyssyn dær kuy næ zony...

—Cæugæ, cæugæ 'mæ dæxi bacættæ kæn! Rajsajæn ual am dær nicy uydænys, uyj ma quamæ dæu ærcydmæ dæsynðær fæua. Partime biræ tyx, biræ nyfs æmæ biræ fadættæ is,—dzyrdta Mixelæn partčyry sekretar.

Nanity V.**MÆNÆU**

Bajræz, mæ rajguyræn bæstæ,
Uarzyn æz tyng biræ dæu!
Xudync dæ kolxozon fæztæ,
Xudy syhzærin mænæu.

Kolxozon zad xuynty uyndæj
Zærdæ u cinæj æfsæst.
Rast ma zærin xury tyntæj
Bafsædy aftæ mæ cæst.

Belegkaty Xariton.

X O S G Æ R S T Y Z A R Æ G

Rog dymgæ zad kærðæg uzy,
Ugærdæn kaly tæmæn.
Rajsomæj qædy ærduzy
Zary mæ cævæg mænæn.
Quysy jæ zælang æxsittæj:
Kærdædžy midæg zyd u.
Zajy mæ fæstæ dærh-uisæj,
Rastdær—čyzgajy dzykku.
Ajnægæj fijauy uadyndz
Dissadžy kadæg cæhdy.
Futtytæ gængæ fæuajync
Fos dær kærðægðžyn ræhty.
Rajy mæ kuystæj mæ zærdæ,
Dasy mæ cævæg byndær.
Rog kænync dymgæmæ uængtæ,
Xauy fæjnærdæm syftær.

Afan Bekmærzaty**FÆZZÆG ÆRCYDI**

(Zaræg)

Fæzzæg ærcydi,
Fælløj nyn biræ
Ærxasta jemæ, hej!

Næ buc kolxozæj
Qejtar kolxozon
Xor biræ rajsta, hej!

Zymæg kuy'rcæua,—
Bærkad fælløjæ
Kændzæni minas, hej!

Uæd kolxozontæ—
Zæronðæj, nogæj—
Sæ cin kændzysty, hej!

Jæ uidag cardæn
Nyxxyt næ bæsty,
U fidar, xoxau, hej!

Card maxæn radta
Næ fætæg—Stalio
Jæ xury tyntæj, hej!

Balaty Tembol.

* * *

Card—amond, yssar æj
 Mæn nal qæuy nom.
 Yskaddžyn is Naræj
 Uælladžyry kom.

Nar—ajnæg. Barst komyl
 Jæ dærh æmæ uærx.
 Uym rajguyrd, ysqomyl
 lry bulæmærh.

Uym fedton fyccag xatt
 Mæ bon ruxs æz dær.
 Mæ razvændag, axad,
 Xuyzdæræj-xuyzdær!

Xud zærdæ, dæ xudty
 Is cardæj ærtax.
 Yssyhta mæ udy
 Sæuæxsitt cyrah.

Uadz quysa xælaræj
 Mænæn dær mæ nom!
 Yskaddžyn is Naræj
 Uælladžyry kom.

Nanity Vasili.

MÆJRUXS ÆXSÆV

Mæj chæx-chæxid arvyl qazy,
Uyj jæximæ mæn ælvasy,
Tauy ruxs tyntæ fælmæn.
Dy, ræsuhd æxsæv, mærazy
Dæ mæ zærdæjæn lymæn.

Xæxty urs-ursid bærzændtæ
Kalync mæjruksy tæmæntæ,—
Nyr æncad lynnæj kænync.
Terčy simgæ,rog uylæntæ
Furdmæ qazgæjæ byrsync.

Mænæ dymgæ qarm uældæfy
Kolxozonty zard yskhæfy—
Kuysty fæstæ 'skodtoj qazt.
'Mæ sæm axæm ciny'xsævy
Mæj jæ ruxs cæstæj nykkast.

Balaty Tembol.

* * *

Dy—færdyg, dæ kast—fælmæn.
Rasyg kænys dæ uyndæj mæn.
Xudgæ æz kuy fenyn dæu,
Zærdæ ysdzury uæd: „fælæu!“

Zon, mæ xurau æz kæsýn
Xudgæ dæumæ, fælæ tærsyn:
Iskuy dy kuy saja mæn,
He myn kuy zæhaj: „næj gænæn!“

M. Giga.

SOCIALISTON IRYSTONY ADÆMON ZARDŽYTÆ

Irystony fælløjgænæg adæm qærzydtoj sædæ azty dyuuz uarhy bynæg: tugchir xædxæcæg paddzax æmæ bynætton tugchir klassty uæzzau æfsondzy byn.

Ærmæst Ystyr Oktjabry Socialiston Revoljuci 'ssæribar kodta Irystony fælløjgænæg adæmy xædxæcæg paddzaxy uæzzau dzæmbyty bynæg, bynætton tugchirty nyxty bynæg.

Paddzaxy zamany fæstæzad kolonijæ Iryston yssi, kommuniston partijy ruadzy, dunejy fælløjgændzyty fætæg Staliny ruadzy, Avtonomon Soveton Socialiston Respublikæ.

Syræzt Irystony industri, socialiston qæuon xædzarad. Irystony fælløjgænæg adæm kænync qæzdyg æmæ kulturon card. Socialiston Irystony fælløjgænæg adæm cærync næ cytdžyn Soveton Cædisy adæmtimæ uarzonæg æmæ xælæræg. Socialiston Iryston u Soveton Cædisæn jæ binontæg iu.

Kuyd næ Cædisy innæ æfsmæron adæmtæm, aftæ Irystony fælløjgænæg adæmy kulturæ,—jæ formæ nacion kæmæn u, jæ app ta socialiston,—ystyr sančhextæg cæuy kommunizmæ Leniny—Staliny nacion politikæg tyrysajy byn.

Uy cy kulturon ræzty 'styr bynat axsync iron adæmy zardžytæ. Kæd radzy iron fælløjgænæg adæm kodtoj ænkhærd zardžytæ, uæd nyr, Staliny ærttivgæ dudzy, kænync ciny zardžytæ.

Uy ciny zardžyty æxsæn tækkæ zygæder bynat axsync dunejy adæmy fætæg Leniny æmæ Staliny zardžytæ.

Ænækæron qyg kodtoj dunejy fælløjgænæg adæm Leniny æmæltætyl. Ystyr qyg kodta iron adæm dæ Leniny!

Uæ-uæj, acy bon næ sau arv, uædæ, Kæd æmæ cæsty sygæg fæcydis!
Uoj tox! uæj, ruksadzy Lenin!
Uæj, abon mæguyr adæmy fætæg,
Uæ-uæj næ sau, mastæn næ xsænæg fæquydis,
Uæj, ruksag!

Iron fælløjgænæg adæm tyng xorz zonync, Leniny mæltæ ystyr qyg kæj uyd ægas dunejy fælløjgændžytæn!

Oj, fæzy cady kærksudžytæ —
Sæ sald pysyratimæ, hej!
Abon Leniny mælæn bon
Dunejy kusæg adæm kuy racæuync
Sæ sau tyrysatimæ!

Adæm sæ zarædzy zæhync, Lenin jæ card, jæ qaru, jæ zond fælløjgænæg dzyllæty ruks cardæn kæjysnyvond kodta, uyj:

Uæ-uæj, uælarvæg nyn zærin xur, uædæ,
Kæd æmæ, ruks æmæ qarm xæssæg.
Uæj tox! uæj, ruksadzy Lenin!
Uæj-uæj, æcæg jæ cærænbonty uydi
Adæmy bartyl jæ æmæltæmæ karz xæcæg.
Uæj, ruksag!

Fælæ fælløjgænæg adæm zonync, Leniny fætæg kæj bazzadi Stalin dunejy adæmy fætæg:

Nyr nyn acy azy ualdzæg
Kæd æmæ Cykarijy ualdzæg, hej!
Oj, Cykarijy ualdzæg.
Leniny fælløjgænæg adæmy
Bakodta Staliny uæzæg.

Kuyd næ Cædisy innæ adæmtæ seppæt, aftæ socialiston Irystony fælløjgænæg adæm dæ cytdžyn Stalinyl yskodtoj sæ xuyzdæ zardžytæ æmæ sæ 'styr cinimæ zarync ystyræg, čysylæg:

Biræ fæcæra næ kaddžyn fætæg,
Næ kaddžyn fætæg—nærtton Stalin,
Næ cardy ruks xur—næ cardy zærin.
Je'rttivæg zondæg
Kuy baruxs kodta Kavkazy xæxtæ.

Iron fælløjgænæg adæm næ Cædisy adæmtimæ kad kænync Stalinæn, arfæ jyn kænync sæ biræ ræsuhd zardžyty.

Xædxæcæg paddzaxy dudzy xæxtæg sæ, qærzyn kæmæn cyd, uy cy fælløjgænæg adæm Staliny dudzy bolševikon kolxozty kænync qæzdyg card.

Uy cy, qæzdyg ciny card syn radta cytdžyn Stalin.

Uy tyxxæg zarync ciny zard Stalinyl zærdæbynæg:

Næ xurty xur Stalin u—
Saqq xæston, ændon fætæg, hej!

Næ kolxozon nard ræhæuttæ
Chæx kærdægyl kalgæ kænync, hejt!
Næuæg zæxmæ arvy riujæ,
Sthalyjau kuy nyxxudy, hejl
Kuy nyxxudy uarzon Stalin u,
Biræ cæra næ xurty xur, hejt!

Ænusty fynæj cy xæznatæ kodtoj xæsty,
lædžy khux kædæm næ xæccæ kodta, uydon
Stalinon adæm isync xæsty xuyflæj æmæ
sæ arazync kommuniston card:

Næ razdzæuæg Stalin u,
Tyxdžyn 'stæm jæ qarujæ, hejt!
Næ xæxbæsty næ xæznatæ
Kuy rakhaxæm lomy dzyxæj, hejt!
Næ xurty xur, uarzon Stalin,
Uyj dær maxæn—dæ razamynd, hejt!
Iryston dyl zary zaræg,
Qæbatyr, toxy zaræg, hejt!
Zardžystæm æj ænusmæ dær,
Zardžystæm æj næ xæxbæsty, hejt!

Xussar Irystony Zoqqary kolxoz „Stalin“-y
uæg, dæs æmæ cypparysædz azykkon zæ-
rond læg Plity Malxaz ræsuhd zaræg yskod-
ta Stalinyl:

Xur jæ ruks ærbauahta
Maxmæ Staliny ruadzj.
Dardyl bazyrtæ auaham
Kolxozon cardy' ruadzj.

Nyry mašinætæ
Bydyrtæ kærdync,
Zynarh Stalin!
Dæ quydytæ
Æppæt dzyllætæn
Sæ zærdyl læuuync.

Ræsuhd, ittæg ræsuhd zaræg zarync soci-
aliston fælløjgænæg adæm cytdžyn Stalinon
Konstitucijyl:

Ærbambyrd ut, næ fæsiwæd,—
Ræzgæ dugyl bacin kænæm.
Ærbaqyrnut kærædzimæ,
Næ Konstituci buc kænæm.
Ciny zyllang dardyl ajquysti
Æppæt Soveton Cædisyl—
Næ zærdæty arf baxyzi
Uælaxis Stalinon Konstituci.

Næ Cædisy æppæt adæmtæ 'styr cin kæ-
nync Stalinon Konstitucijyl. Uydon arfæ kæ-
nync Konstitucijy'skænæg cytdžyn Stalinæn.
Dodoj jæ sær kænny ne 'znægæn!—zæhync
adæm sæ zarædžy. Stalinon Konstituci ni-
kæd rattdzysty 'znægæn, næ razyndzæn
zæxxy charyl æxæm tyx, næ Cædisy amond-
žyn adæmty cytdžyn Konstituci či bajsæ.
Cidæridær ne'znægætæj ærbaværa jæ kuy-

dzy khax soveton aræntæm, uyj max jæxi
bæstyl bynyskhuyd yskændžystæm.

Næ Cædisy adæm cærync xælæræj, æf-
symærtæj. Uydonæn se'ppætæn is iuxuyzon
bartæ. Uycy bartyl kænync socialiston Iry-
stony fælløjgændžytæ ciny zaræg:

Næ Cædisy aly bæstætæn
Næ adæmy aly xuyztæn
Æmxuyzon bartæ is se'ppætæn:
Axuyr, fælladuahd, kusynæn.
Max ænusmæ zardžystæm
Uarzon Staliny Konstitucijyl.

Cæg. Iryston Avtonomon Soveton Socia-
liston Respublikæ kæj yssi, uuyt ystyr
cinimæ zarync Irystony fælløjgænæg adæm.

Fælløjgænæg adæm je 'vzadzj xæznaty
xuyzdær cy ræsuhdžinaid is, uydon isy jæ
zærdæjy xæd bynæj æmæ aftæmæj zary acy
ciny zardžytæ cytdžyn fætæg Stalinyl:

„Qæbatyr Stalin“, „Ændon fætæg“, „Saqq
xæston“, „Næ razdzæuæg“, „Næ kaddžyn
fætæg“, „Næ saqq Stalin“.

Kænæ mænæ acy epiltettæ:

„Næ xurty xur“, „Nærton Stalin“, „Næ
cardy ruks xur—næ cardy zærin je'rttivar
zondæj“, „Kævkazæg cærgæs—Leniny fæn-
don“, „Næ buc Stalin—sæuon ysthalj“.

Xæxtæn sæ dahæj quysti sædæ azty fæ-
lløjgænæg adæmy qærzyn. Nikæcæj sæm
kast xury cæst, nicy uydtoj cardæj, mæjdar
æxsævy xuyzæn uyd sæ card. Tugchir
paddzax æmæ syn bynætton ældærttæ sæ
tug nuæztøj donau.

Ræsuhd zaræg yskodtoj xæxxon fælløj-
gænæg adæm sæ kolxozon cardyl „Xæx-
bæstæ kolxoztæm bacydysty“, zæhgæ:

Arvy ræsuhd cæxær rajsomæj,
Ualdžygon xurzærin uarzonæj,
Abon rævdaugæjæ tyxdžyndæræj,
Xæxtæm nykkasti jæ zyng cæstæj.

Kommuniston parti æmæ soveton xica-
uad radtoj socialiston qæuon xædzaradæn
aly mašinætæ.

Socialiston Irystony fælløjgænæg adæm
sæ qædždyg, amondžyn cardarazæg Stalinæn
zæhync sæ zarædžy:

Uæ uæ'hæ æmæ uæj, biræ fæcæra,
Biræ fæcæra qædždyg card dættæg,
Næ kaddžyn fætæg, næ kaddžyn fætæg,
Næ buc Stalin—sæuon ysthalj!

DYUUÆ ZÆRDÆJY*)

(darddær)

XXI.

Buxarajy
Tyhd bydyrtæm
Ærbaxæccæ
Næ Maxarbeg.
Bærzond xury
Fælmæn tyn:tæm
Nykhhædz-mædzy
Jæ sau ærfyg.

Æxsarbeg tyng
Fæcin kodta,
Jæ xorz xælar
Maxarbegyl:
— Cæmæn dæ, cæ,
Fydxuyz, cola?
Ryg kuy 'sbadti,
Dæ zæchetyl...

Cæj, Maxarbeg,
Xabærttæ dzur...
Ægajtyma
Sæmbældystæm...
Cyma, riumæ
Nykkesti xur—
Uyiau uyd
Mænæn dæ fend.

Kuyd cærync uym?—
Tyxsync ævi?
Næ xædzærttæ
Kæj bar ysty?
Kuyd cæry, kuy—
Qyrym næxi?—
Sæ tærxonæj
Cy bajysty?

„Æz syn dzæbæx
Næ bambærston
Næ qæubæstæn

Sæ xabærttæ,
Cyma, uyd:tæn
Ændær bæston,—
Fæxibar dæn
Æz adæmæj“.

„Bazzad iunæg
Fydy khona...
Uæ sarajæn
Jæ sær nykkald,
Nyxxælddzagi
Uæ toxyna,
Uæ rudzguytæ
Kæsync ænkhærd...

Sudzync zærdæ
Jæ nyxæstæ,
Jæ cæstytæn
Sæ tug ærtahd...
Kuyynnæ tonync,
Lædzy færstæ...
Fælæ, uæddær
U addžyn card.

—Cærynæn næj
Bæguydær arh...
Fælæ uæddær,—
Kuyrm u mælat...
Fæxony læg
Jæ fændag darh,—
Bærzond jæ dzyrd,
Ystyr jæ mæt...

—Fidar dær næ
Næ airvæst...
Fæci næ xaj
Jæ qarm tugæj!
Syppærston yn
Jæ raxiz cæsti
Xæryn dyn ærd,—
Mæxi khuxæj!

Uycy uacmæ
Maxarbegæn

*—Rajdjan kæs № 1 „Max dug“, 1938 az.

Fæird ysty
Jæ cæstytae,
Nypha kodta
Æxsarbegæn,—
Nykkodta jæ
Jæ qæbysy.

* * *

Æxsæv bonmæ
Kærædzijæn
Næ festy dzyrd
Sæ xabærttae,
Kuyd uydzysty
Sæ somy bon,
Sæ cardy uag,
Sæ fadættæ?!

XXII

Kæj bon u dard,
Ændær bæsty
Ærvityn dug,
Qæmæ bælgæ.
Ædzux ænkhærd,
Cæj, sahæsty...
Kæm væjy card
Zærdæ zæhgæ...

Zyntæj afædz
Nyffææsta
Næ Maxarbeg
Buxarajy,
Nyr ta mænæ
Ærbajjæltæ
Dæltthur badgæ
Jæ Nanajy.

Fæjnærdygæj,
Sæ syxægtæ
Æmbyrd kænync
Sæ bælcconyl,
Fælmæn kænync
Sæ nyxæstæ,
Kæmæn—mæng cin
Jæ cæsgomyl:

— Ægas cæuaj!..
— Ægas cæuaj!..
— Ægajtyma
Særægæsjæ...
Maxarbeg dær
Xudæn bylæj
Kænny arfæ
Cæstyngasæj.

Næ bacydi
Zærdæxudty...
Uydysty dzy
Ystyr buznyg;
Syvællættæn
Sæ chyfkuxty
Fæsaxta cyrd
Fæjnæ 'nguzy...

XXIII

Ærlizæri...
Syx æryncad,
Fæcin kodtoj
Sæ bælcconyl.
Bælccon uadzy
Nyr jæ fællad,—
Ærkhul kodta
Uym, bandonyl.

Maxarbedzy
Ænuvyd mad
Rævdz rakodta
Xæbizdzyntæ...
Kæd rajsdzæni
Æfsiuy rad?
Kæd æruadzdæn
Jæ fæddzita?..

Zæronð Baba
Zærdæ 'xsajgæ,
Qnydy gængæ
Ærbacæj cyd.
Fændydy jæ
Jæ fyrtimeæ
Zærdiagæj
Nyxas kænyn.

— Cy mæ færsys
Næ xabærttae?
Cy sæ dzuræm
Kærædzijæn:
Xæstædzytæj
Kæj bafærsaj—
Nyrækkæ sty
Ænæzian.

Bynton ivy
Qæubæsty card,
Ærcydy dzy
Ystyr milæ;
Ærcydydy
Qæubæstæj tard
Næ bondzyntæ
Æd binontæ.

Cægæraty
Tætærqinæn,
Jæ uaty byn
Sygom kodtoj,
Yssardtoj dzy
Æmbæxst nartxor—
Fyldær, dam, uyd
Sædæ putæj.

Kolxozonty
Fyddæragæn,
Dyuuæ galy
Ærbargævsta!
Kæron kæmi
Jæ mængardæn!—
Jæ bæxty dær
Ysuæj kodta...

Tyng zyn uydi
Næ ivhuyd az;
Bynton dær xur
Yskuynægi.
Næ uyd khæbær...
Uyd marh ystæm,
Næ dzag khæbic,
Ysaftidi.

Nyr ta xuyzdær
Qæubæsty card...
Kolxozy is
Fællojy bon.
Fæsiuædæn
Sæ qældzæg zard
Cærdæg kæny
Zærondy uæng.

Næ uyd aftæ
Innæ qæuty—
Kæm uyd fælloj
Nyvył æværd,
Mængard æmæ
Yznag gænæg
Kæm ærcydi
Qæbær æfxærd...

...Æz bacydtæn
Nyr kolxozmæ,
Cy u mæ bon,
Uyj arxajyn!..
Dzæbæx zilyn
Lystæg fosmæ—
Nyrma fæstag
Næma zajyn.

Cy uydzæni
Næ somy bon,—
Kæstærtæ jæ
Ævzardzysty.
Kuy ma uain
Fællojy qom,
Næ auærdyn,
Uæd khabæstyl.

Ændæræbon
Nyn bajuærstoj
Fændzgaj putdæ
Syrx-fars mænæu,
Chyna 'mæ 'rdæg
Ærnaj kodtoj—
Æxsæz ta dzy
Nyr naj kænæm.

He, uydon dyn
Næ xubærttæ
Ændær ma dyn...
Cy ra...dzuron
...Ævzær ne'sty
Næ fadættæ...
Ysrævdz kodtam
Næ sast guton...

Næ çyndzag dær
Tyng basguyxti...
Særæn çygz æj
Bærgæ xonync...
Jæ dissadzy
Koj ajquysti.—
Æppæt dzyllæ
Dær æj zonync...

(Uydzæn ma)

XRONIK Æ

Cæg.-lr. Paddzaxadon rauahdady tahd myxuyrgond fæuydzysty æmæ činguyty magazintæm uæjmæ bacæudzysty: Iron adæmon poet *Xetægkaty Khotsajy* „Iron fændyr“ æmæ ja *uyryssag ævzagyl fyst uacmysty činyg*, *Gædiaty Comaqgy ævzærst uacmysty činyg*, *Gædiaty Sekhajy radzyrdty æmæ æmdzævgæty æmbyrdgond æmæ Bahæraty Sozuri æmdzævgæty činyg*. Myxuyrmæ sæ bacættæ kodta Cæg.-lrystony Naukon-Irtasæg Institut.

Myxuyrgond festy æmæ činyguæjgænæn magazinty uæjgond cæuync *Mamsyraty Dæbejy* radzyrdty æmbyrdgond „*Cardy*

*khæpxæntyl**, Cæg.-lr. paddzaxadon teatry repertuaræj ærtæ klassikon komedijy: *Moljery* — „*Tæxæg doxtyr*“, *Goldonijy* — „*Fæli-toj*“ æmæ francag adæmon komedi — „*Ævdakat Patlen**“. Iron teatry repertuaræj Cæg.-lr. Paddzaxadon rauahdad næ Respublikæjy klubon scenætæn cættæ kænny soveton dramaturgty pjæsæty æmbyrdgond acy az myxuyræj rauadzynæn.

Cættægond cæuync æmæ acy az myxuyry racæudzysty iron soveton fysdžyty ævzærst uacmysty æmbyrdgændtæ (aly avtor dær xicæn činygæj).

RAFYSSUT

Cægat Irystony Soveton Fysdžyty
Cædisy aiv literaturon æmæ æx-
sænadon-politikon ærvylmæjon
žurnal

„MAX DUG“

Rafyssyny uag:

Afædzmæ—12 somy; || xicæn nomyry
6 mæjmæ— 6 somy; || arh—1 som;

„Max dug“ rafyssæn is æppæt posty
xæjtty æmæ žurnaly særmagond
ærvyst lægæj

Adres: goræt Ordžonikidze, Sovetty uyng, 11, žurnal
„Max dudžy“ redakci.